

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว
กรณีศึกษาตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา

An Approach for Enhancing and Conserving Values of Green Area:
A Case of SongKlong, Chacheungsao

วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร

นิกร มหาวัน

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัย

จากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว
กรณีศึกษาตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา

An Approach for Enhancing and Conserving Values of Green Area:
A Case of SongKlong, Chacheungsao

จันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ
กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร
นิกร มหาวัน

เลขที่.....
ลงทะเบียน 142690
ในเดือนปี 23 พ.ศ. 2559

b. 12778904
i.

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัย

จากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อโครงการ แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว กรณีศึกษาตำบลสองคลอง จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

An Approach for Enhancing and Conserving Values of Green Area: A Case of
SongKlong, Chacheungsao

แหล่งเงิน เงินงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 จำนวนเงินที่ได้รับการสนับสนุน 1,140,700 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2557

หัวหน้าโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ สังกัดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

พื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน เนื่องจากช่วยในการกรอง
อากาศให้บริสุทธิ์และทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตามกระแสการพัฒนาทำให้พื้นที่สีเขียว
ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรมแทน การคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ยาก ประกอบกับการขาดแรงจูงใจจากมาตรการชดเชย
การเสียโอกาสจากการพัฒนายังไม่มีความชัดเจน ดังนั้นการศึกษาการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวผ่านทาง
ค้นหาศักยภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลสองคลองที่เป็นพื้นที่ศึกษา จะ
ช่วยสร้างแรงจูงใจในการคงความเป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชน

ตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงและมีพื้นที่บางส่วนติดกับ
ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย พื้นที่ตำบลแบ่งออกเป็นสองส่วนคือฝั่งน้ำเค็มและฝั่งน้ำจืดโดยใช้ถนนสุขุมวิทเป็นแนว
แบ่ง การประกอบอาชีพของฝั่งน้ำเค็มเป็นประมงชายฝั่ง ผลผลิตคืออาหารทะเลสด และ แห้ง ส่วนฝั่งน้ำจืด
ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้งที่ทำรายได้ให้กับตำบลสอง
คลอง และเป็นแหล่งผลิตอาหารแห่งหนึ่งที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ผังเมืองรวมชุมชนบางปะกง
กำหนดให้พื้นที่ตำบลสองคลองทั้งตำบลเป็นการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ในขณะที่พื้นที่
โดยรอบส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรม พื้นที่ตำบลสองคลองนับว่าเป็นพื้นที่อ่อนไหวต่อการสูญเสียความเป็น
พื้นที่สีเขียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการศึกษาพบว่าศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ตำบลสองคลองตามประเภททุน 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนธรรมชาติ คือ ป่าชายเลนที่พบบริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย คลองที่เชื่อมถึงกันหมด ทุกหมู่ในตำบล สัตว์น้ำหลากชนิด ทุนกายภาพที่สำคัญประกอบด้วย วัดหงษ์ทอง วัดไตรสรณคม มณฑป หลวงปู่ปาน ทุนมนุษย์ ได้แก่ การต่อเรือ การดักกอน การปักหอย ลีเก โขนสด ปีพาทแตรวง ทุนสังคม ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีแห่นางแมวเพื่อขอฝน ประเพณีแห่พระลง/รอบทะเล(หลวงปู่ปาน) และทุนการเงิน เช่น กองทุนและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ต่างๆ ในการขับเคลื่อนทุนต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มของพื้นที่สีเขียวพบว่าควรผ่านกลไกทางสังคมของชุมชน โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยแปลงทุนที่มีอยู่ให้เกิดรายได้ เช่น การใช้พื้นที่สีเขียวจากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานจากนิคมอุตสาหกรรมโดยรอบ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเกิดรายได้และยังคงความเป็นพื้นที่สีเขียวไว้ ดังนั้นแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มพื้นที่สีเขียวของพื้นที่สองคลองจึงประกอบด้วย โครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลอง โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคม และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง จากโครงการดังกล่าวชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการขายสินค้าหรืออาหารพื้นเมือง การทำโฮมสเตย์ การแสดงประเพณีวัฒนธรรม การชมระบบนิเวศน์ป่าชายเลน เป็นต้น ซึ่งจะก่อประโยชน์ทางคุณภาพชีวิตที่ดีต่อชุมชนที่ได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นการปฏิบัติตามการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม และสามารถเก็บพื้นที่สีเขียวไว้ให้ลูกหลานได้ต่อไป

คำสำคัญ : พื้นที่สีเขียว มูลค่าเพิ่ม ทุนชุมชน

Abstract

Green areas are an important component of land use in communities. This is because of its function that it can produce clean air for good quality of life of communities. Recently, development situation had changed green areas to residence, commerce, and industry. It is the fact that preservation green areas for making a good environment are difficult. This is due to the lack of incentive measures, which is relevant to compensation for losing a chance in development. Therefore, the project of enhancing values of green areas through its physical potential, economy, social, and culture will provide strategies for making incentive measures that make the people to preserve their green areas.

The SongKlong subdistrict, Bangpagong district, Chachengsao province is selected as a study area for this project. The location of the study area is at Bangpagong estuary with some parts connects to the coastal of Thai gulf. It can be divided the study areas into two zones; one is on the northern side of the Sukhumwit road which is known as the fresh water side. Another zone is on the southern side of the Sukhumwit road which is known as the sea water side. The community on the sea water side carries on the occupation as fishery while the fresh water side carries on the occupation by inland aquatic farming such as fish and shrimp. The products from both sides are the main revenue of the district. These products are also the main source of food for Chachengsao people. Therefore, comprehensive plan of Songklong subdistrict defined this area to be the rural and agriculture type. In contrast, the surrounding sub districts are defined to be residence and industry types. The different types of the comprehensive plan from the surrounding sub districts make the situation of green areas in Songklong sub district vulnerable which can be easily alter to residence and industry types.

The results of the study found that Songklong sub district have had high potential in terms of capital which is counted into five aspects; the first aspect is natural resources which are composed of mangrove forest located along the coastal line of Thai gulf. This areas also has the system of canals which is connected all areas in the sub district.

Besides, this area has a diversity of aquatic life. The second aspect is physical capital which comprise temple such as hongtong temple, Trisaranakom temple, mondop of master Pand. The third aspect is human capital; this is composed of building boat, weaving fishnet, farming shell, musical folk drama, and gamelan. The fourth aspect is social capital such as festivals in the area: for examples; Songkran festival, water-pouring ceremony to ask a blessing from a respected elder, prays for rainfall, and Buddha image celebration. The fifth aspect is financial capital; this includes funds and a group of economize.

In order to drive the five aspects of capital for creating values of green areas, this needs social dynamic by means of allowing people to join in the process of participation. The participation is included thinking, doing, and receiving by transforming those capital to revenue. For instance, transforming green areas to be recreation areas which attract tourists; particularly, worker who works in factories located surrounding areas. This situation that can make revenue for Songklong's people will make people in Songklong willing to keep their green areas. Therefore, it can be suggested that the strategies for creating values from green areas in Songklong are as the follows:

1. It should be improving landscape of the road along the canals
2. It has high potential for creating floating market at Trisaranakom temple
3. It has high potential for creating conservative tourism at mangrove forest: particularly, at Songklong village.

The communities in Songklong sub district could make their income by selling their products or services such as traditional food, home stays, natural routes, and so on to visitors who come to join the recreation or tourism activities. These pave the way to make the potential in improving a good quality of life and good environment for communities. The local government also can get revenue from the good cycle of economy in the sub district with the sustainable development of green areas.

Keywords: green area, added value, community asset

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว กรณีศึกษาตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา สำเร็จได้ ผู้จัดทำขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสองคลอง คณะผู้บริหาร ปลัดอบต. สมาชิกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านในการสนับสนุนการให้ข้อมูลด้านต่างๆ ของพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการประชุมแสดงความคิดเห็นและความต้องการการพัฒนา และรักษาพื้นที่สีเขียว

กรมโยธาธิการและผังเมือง ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลพื้นฐานสารสนเทศภูมิศาสตร์ของอำเภอ บางปะกง

คณะอาจารย์และนักศึกษาปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในการร่วมจัดทำการประกวดแบบ

และขอขอบคุณคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในการอนุเคราะห์อุปกรณ์ในการทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จากแหล่งทุนงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	3
1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดการพัฒนายั่งยืน.....	6
2.2 แนวคิดพื้นที่สีเขียว.....	12
2.3 แนวคิดเรื่องทุนชุมชน.....	20
2.4 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของทุนชุมชน.....	24
2.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	30
2.6 การผังเมืองรวม.....	36
2.7 กลยุทธ์การสร้างทัศนคติเชิงบวก.....	42
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	44
3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	44
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
บทที่ 4 การรักษาคุณค่าและการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว.....	57
4.1 พื้นที่ศึกษา.....	57
4.2 ลักษณะและการกระจายตัวของพื้นที่สีเขียวในตำบลสองคลอง.....	60
4.3 ปัญหา/อุปสรรค.....	65
4.4 ศักยภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลสองคลอง.....	67

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5 กลไกการขับเคลื่อน.....	72
4.6 ลักษณะการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวในลแวกใกล้เคียง.....	76
4.7 ฝั่งทางเลือกการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวตำบลสองคลอง.....	80
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	90
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	90
5.2 การอภิปรายผล.....	93
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	95
บทที่ 6 สรุปผลผลิตงานวิจัย.....	96
บรรณานุกรม.....	97
ภาคผนวก.....	102
ภาคผนวก ก ลักษณะการท่องเที่ยวในวันหยุดพักผ่อนสุดสัปดาห์.....	102
ภาคผนวก ข รายงานสรุปการเงิน.....	106
ประวัตินักวิจัย.....	108

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แนวคิดเดิมและแนวคิดใหม่ในการพัฒนาชุมชน.....	20
2.2 การบริหารจัดการสร้างความเข้มแข็งชุมชน.....	21
3.1 จำนวนแบบสอบถามแยกตามสถานที่เก็บ.....	50
3.2 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเก็บแบบสอบถาม.....	52
4.1 ทู่น 5 ด้านของตำบลสองคลอง.....	70
4.2 ความถี่ (ร้อยละ) ในการเดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์แยกตามประเภท กิจกรรม.....	77
4.3 ตลาดน้ำที่ผู้ตอบแบบสอบถามเดินทางไปพักผ่อน.....	78
4.4 รูปแบบตลาดน้ำที่ต้องการ.....	79
4.5 ตารางกิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่สองคลอง.....	88

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา.....	3
2.1 แผนที่ความต้องการของชุมชน (Community needs map).....	26
2.2 แผนที่ทุนหรือทรัพย์สินของชุมชน (Community assets map).....	26
2.3 ประเภทและระดับของแผน.....	38
3.1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา.....	45
3.2 ภาพบรรยากาศในการประชุมครั้งที่ 1.....	47
3.3 ภาพบรรยากาศในการประชุมครั้งที่ 2.....	48
3.4 ภาพบรรยากาศในการประชุมครั้งที่ 3.....	49
3.5 ที่ตั้งของสถานที่เก็บแบบสอบถาม.....	51
4.1 อาณาเขตของตำบลสองคลอง.....	58
4.2 วิถีชีวิตของชุมชนสองคลอง.....	60
4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินตำบลสองคลอง.....	61
4.4 รูปแบบที่อยู่อาศัย.....	62
4.5 การป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งจากการทำเขื่อนหินทิ้ง.....	64
4.6 การพึ่งพิงน้ำจืดในคลองของการเกษตรกรรมในพื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิท.....	65
4.7 สภาพชายฝั่งที่มีการกัดเซาะบริเวณวัดหงส์ทอง.....	66
4.8 ป่าชายเลนที่ถูกเปลี่ยนเป็นบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ.....	66
4.9 ตัวอย่างภูมิปัญญาของคนตำบลสองคลอง.....	68
4.10 แนวคิดการออกแบบวางผังเพื่อเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว.....	81
4.11 แนวเส้นทางโครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลองพิจารณาจากระบบคลอง และระบบสัญจร.....	82
4.12 การปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนซิดที่พักอาศัยและภูมิทัศน์ถนนและสองฝั่งคลอง.....	83
4.13 โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคม.....	84
4.14 แนวเส้นทางโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง.....	86
4.15 ภูมิทัศน์ของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง.....	87
4.16 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่สองคลอง.....	89

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

พื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน เนื่องจากช่วยในการกรองอากาศให้บริสุทธิ์และทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยพื้นที่ที่จัดว่าเป็นพื้นที่สีเขียว ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง พรุ ป่าไม้ ภูเขา ไปจนถึงพื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่า สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ (ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2547) ด้วยความสำคัญของพื้นที่สีเขียวจึงมีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม พื้นที่อนุรักษ์เพื่อชนบทและเกษตรกรรมในผังเมืองรวม ที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีของเมืองไว้ พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่อ่อนไหว (Sensibility Area) ต่อการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่อยู่บริเวณกึ่งเมืองกึ่งชนบท (Peri-urban area) พื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่มักจะถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว (เขตอนุรักษ์ หรือเขตเกษตรกรรม) แต่ไม่นานเมื่อความเจริญขยายตัวพื้นที่ดังกล่าวก็มักจะถูกเปลี่ยนจากพื้นที่อนุรักษ์เพื่อชนบทและเกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่ออยู่อาศัย พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรมแทน การคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ยาก เพราะการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการพัฒนาของพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตพาณิชยกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม เปิดกว้างสำหรับกิจกรรมการพัฒนาด้านต่างๆ ในขณะที่เขตอนุรักษ์หรือเขตเกษตรกรรม อนุญาตเฉพาะกิจกรรมด้านการเกษตรกรรมเป็นหลักและไม่สามารถมีการพัฒนาด้านอื่นๆ ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลต่อราคาของที่ดินในเขตอนุรักษ์หรือเขตเกษตรกรรมที่จะมีราคาต่ำกว่าราคาที่ดินในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตพาณิชยกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม การกำหนดเขตการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์และเกษตรกรรมก่อให้เกิดการเสียผลประโยชน์ของประชาชน อีกทั้งมาตรการการขดเซยการเสียโอกาสจากการพัฒนาให้กับเจ้าของที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมของประเทศไทยยังไม่มีคามชัดเจน จึงขาดซึ่งแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้ที่อยู่ในเขตการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์และเกษตรกรรมเห็นว่าตนเองได้ประโยชน์จากการกำหนดเขตการใช้ที่ดินดังกล่าว จึงเป็นประเด็นที่นำไปสู่การร้องขอของประชาชนที่ต้องการให้พื้นที่ของตนเองอยู่ในเขตที่พัฒนาได้ ทำให้ในช่วงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการวางและจัดทำผังเมืองรวมมีการยื่นหนังสือเพื่อขอให้เปลี่ยนแปลงสี หรือแก้ไขข้อกำหนดการใช้ที่ดิน เช่นเดียวกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ที่ต้องการพัฒนาพื้นที่ในขอบเขตการปกครองของตนเองให้มีการใช้ประโยชน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรมหรืออุตสาหกรรมมากกว่าเป็นเขตการอนุรักษ์และเขตเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลมาจากความแตกต่างกันในเรื่องของการจัดเก็บภาษี

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างแรงจูงใจให้พื้นที่สีเขียวมีประโยชน์และมีมูลค่าสูงกว่าการใช้ดินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน งานวิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่ชุมชนจำเป็นต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่สีเขียวที่ถูกกำหนดโดยผังเมืองรวม โดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ของตนเอง และเมื่อได้มาซึ่งมูลค่าเพิ่มแล้ว ชุมชนจึงจะมีความเต็มใจในการรักษาพื้นที่สีเขียวของตนเอง ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างหรือความเหลื่อมล้ำโอกาสสำหรับการพัฒนาที่ไม่เท่ากันในแต่ละเขตการใช้ที่ดินของผังเมืองรวม และเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเมืองไว้ด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่ตำบลสองคลองเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวถูกกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมชานเมือง ตามข้อกำหนดผังเมืองรวมชุมชนบางปะกง ปีพ.ศ. 2554 ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเนื่องจากพื้นที่ตำบลสองคลองเป็นพื้นที่คั่นกลางระหว่างเขตอุตสาหกรรมบางปะกงและเขตอุตสาหกรรมบางพลี ในกฎหมายผังเมืองรวมได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม จึงทำให้มีแนวโน้มในการขยายตัวของเขตอุตสาหกรรมเชื่อมถึงกันโดยผ่านพื้นที่สองคลอง ซึ่งหากพื้นที่ตำบลสองคลองมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่สีเขียวไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม จะทำให้สภาพแวดล้อมของอำเภอบางปะกงเสื่อมโทรมลง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาพื้นที่สองคลองไว้เพื่อเป็นปอดในการทำความสะอาดสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พื้นที่สองคลองยังมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่ของตนเอง เนื่องจากมีคลองตัดผ่านหลายสายซึ่งมีทั้งคลองน้ำจืดและคลองน้ำเค็ม และหนึ่งในสามของพื้นที่เป็นป่าชายเลน สังกมยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมในการศึกษาการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีความเต็มใจในการคงความเป็นพื้นที่สีเขียวของตนเองไว้

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 ศึกษาศักยภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลสองคลอง

1.2.2 ศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสองคลอง

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นเพื่อหาค่าคุณภาพของพื้นที่สีเขียวเพื่อนำมาสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มซึ่งยังคงคุณค่าของพื้นที่สีเขียวเดิมไว้ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพและการสร้างมูลค่าเพิ่ม การวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการทำการสำรวจและเก็บข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ร่วมกับการระดมความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และได้มีการประยุกต์ใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อจัดทำผังการพัฒนาและรักษาพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองอย่างยั่งยืน ดังแสดงรายละเอียดในกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย (หัวข้อ 8.2)

ในการศึกษานี้ได้เลือกพื้นที่ตำบลสองคลอง ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 12 ตำบล ของอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลสองคลองมีเนื้อที่ประมาณ 29.374 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,359 ไร่ ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน โดยหนึ่งในสามของพื้นที่เป็นป่าชายเลนลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ติดกับชายทะเลอ่าวไทยและบริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ทำให้ตำบลสองคลองถูกแบ่งพื้นที่ที่มีสภาพแตกต่างกันเป็น 2 ส่วน คือ คลองน้ำจืด และคลองน้ำเค็ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประชาชนนับถือศาสนาพุทธและมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง ทิศใต้จรดอ่าวไทย ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอบางปะกง และทิศตะวันตกจรดตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ดังภาพที่ 1 แสดงอาณาเขตติดต่อของตำบลสองคลอง ตำบลสองคลองมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,084 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,319 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 317 คนต่อตารางกิโลเมตร (อบต.สองคลอง, 2555)

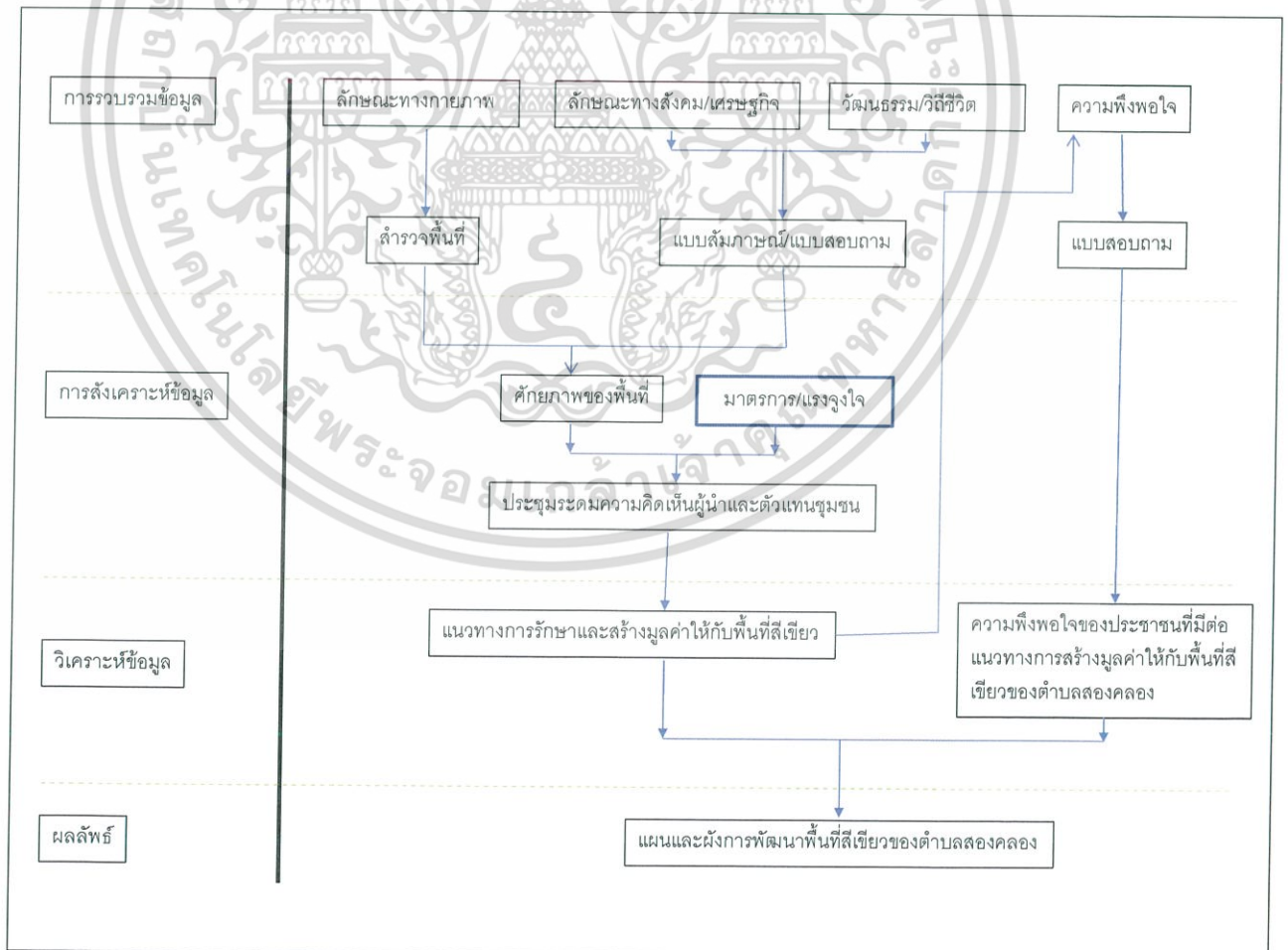
ภาพที่ 1.1 แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ที่มา: <https://www.google.com/maps/place>

ด้วยลักษณะที่ตั้งที่ติดต่อกับบางปูทางทิศตะวันตก และบางปะกงทางทิศตะวันออกที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยพื้นที่ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรเป็นโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่อยู่อาศัย เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และสนามกอล์ฟ และมีแนวโน้มในการขยายตัวสู่พื้นที่บริเวณข้างเคียง โดยตำบลสองคลองเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่อาจได้รับผลกระทบจากการขยายตัว ประกอบกับการคมนาคมเข้าถึงพื้นที่สองคลองจากกรุงเทพมหานคร สามารถทำได้สะดวกรวดเร็ว ในขณะที่ตำบลสองคลองมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พื้นที่สองคลองเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการพัฒนา เนื่องจากได้รับแรงกดดันการพัฒนาจากพื้นที่ทั้งสองฝั่งที่มีความต้องการในการขยายตัวเพื่อรองรับการพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่สำคัญหากต้องการรักษาพื้นที่เกษตรของตำบลสองคลองไว้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทั้งพื้นที่ในตำบลสองคลองเองและพื้นที่รอบข้างซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้นแล้ว จำเป็นต้องมีแนวทางลดความขัดแย้งกันระหว่างการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนา กับพื้นที่สีเขียวตามกฎหมายผังเมืองรวม ซึ่งพื้นที่สองคลองเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นพื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้ และใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสำรวจทางกายภาพ ระดมความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อจัดทำเป็นแนวทางในการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว

1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 มาตรการสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียว
- 1.5.2 ประชาชนในพื้นที่ได้รักษาสิ่งแวดล้อมและมีโอกาสในการสร้างรายได้จากการรักษาพื้นที่สีเขียว
- 1.5.3 เป็นตัวอย่างของการรักษาพื้นที่สีเขียวสำหรับพื้นที่อื่นๆ
- 1.5.4 องค์ความรู้สำหรับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ความสำคัญของพื้นที่สีเขียวต่อชุมชนเป็นที่ประจักษ์ว่ามีคุณประโยชน์มากมายทั้งคุณภาพชีวิต และคุณค่าในการดำรงชีวิต โดยเมืองที่มีพื้นที่สีเขียวเพียงพอสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนจากการสร้างความพึงพอใจทางสุนทรียภาพและดึงดูดทั้งผู้อยู่อาศัยและนักลงทุน ยกตัวอย่างความสวยงามของเมืองอย่างสิงคโปร์และกัวลาลัมเปอร์ เป็นปัจจัยหนึ่งที่นักลงทุนต่างประเทศพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการลงทุน ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายคือการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของเมืองเอง (Sorensen and etc., 1997) จากรายงานการศึกษาพบว่าพื้นที่สีเขียวและภูมิทัศน์ของเมืองสามารถเพิ่มมูลค่าทรัพย์สินและการคืนทุนแก่นักพัฒนาที่ดินอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึง ร้อยละ 15 แล้วแต่ประเภทโครงการ (Heidt and Neef, 2008) แต่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการร่วมมือค้นหาทุนที่มีอยู่ในพื้นที่สีเขียวของชุมชน และการเข้าถึงแหล่งองค์ความรู้รวมถึงเครือข่ายที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มของพื้นที่สีเขียว ซึ่งต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชน และวิสัยทัศน์ของผู้นำ หากชุมชนสามารถเข้าใจและเห็นคุณค่าของพื้นที่สีเขียวและรักษามูลค่าจากพื้นที่สีเขียวสู่ชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสการพัฒนาที่ไม่เท่ากันในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมได้อีกด้วย เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงมีการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีหลักสำหรับประกอบการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดพื้นที่สีเขียว แนวคิดทุนชุมชน แนวทางการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีการมีส่วนร่วมชุมชน การผังเมืองรวม และกลยุทธ์การสร้างทัศนคติเชิงบวก โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.1.1 พัฒนาการแนวความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มต้นจากการรวมตัวกันของนักธุรกิจ นักการเมือง และนักวิทยาศาสตร์จากหลายประเทศโดยใช้ชื่อกลุ่มว่า Club of Rome ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มประชากร การใช้ทรัพยากร และปัญหามลภาวะ และได้ร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง ขีดจำกัดของการเจริญเติบโต (The Limit of Growth) มีข้อสรุปคือ สิ่งแวดล้อมมีอยู่อย่างจำกัด และไม่สามารถที่จะรองรับนโยบายการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุเพียงอย่างเดียว อีก 20 ปีต่อมา นักวิชาการ กลุ่มเดียวกันได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม และศึกษาแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ พบว่า แม้จะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมทั้งความตระหนักถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมีนโยบายทางสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็ง แต่ปัญหาทรัพยากร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และสิ่งแวดล้อม ก็ยังเพิ่มขึ้นมากจนเกินขีดความยั่งยืน และได้จัดทำรายงานชื่อ ก้าวล่วงขีดจำกัด (Beyond the limit) เพื่อเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการทำงานของมนุษย์และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมที่มีความยั่งยืนต้องอาศัยความสมดุลระหว่างเป้าหมายในระยะยาวกับระยะสั้น และควรให้ความสำคัญไปที่ประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมเสมอภาค และคุณภาพของชีวิตมากกว่าที่จะเน้นที่ปริมาณของสิ่งที่ผลิตออกมาได้

ในทศวรรษ 1980 มีข้อถกเถียงถึงวิธีการที่มนุษย์สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน ซึ่งได้กลายเป็นประเด็นพื้นฐานของข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่ยังไม่ได้ข้อยุติที่ชัดเจน

ในปี ค.ศ. 1987 มีการจัดประชุมประชาคมโลกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) และได้จัดทำรายงานชื่อ อนาคตร่วมกันของเรา (Our Common Future) โดยการเสนอแนวความคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ชัดเจนขึ้น โดยเน้นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สามารถให้ความเจริญเติบโตและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกัน โดยเห็นว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่ต้องทำพร้อมกับการกระจายรายได้ของคนในรุ่นปัจจุบัน ในประเทศเดียวกัน และระหว่างประเทศ ความเสมอภาคระหว่างรุ่นเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะความยากจนมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงต้องดำเนินการคู่กับปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อของ Brundtland Commission (กระทรวงการต่างประเทศ, 2537, น. 7)

ในปี 1989 Pearce และคณะ ได้ศึกษาและจัดทำรายงานเรื่อง “Blueprint for a green Economy” เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

ในปี 1992 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสมัชชาโลก (Earth Summit) ที่ประเทศบราซิล ที่ประชุมได้กล่าวถึง การพัฒนากับการรักษาสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนาในการร่วมมือกันในกระบวนการพัฒนาและการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม โดยมีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Commission) ในองค์การสหประชาชาติ และที่สำคัญคือให้นำเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.1.2 ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

รายงานของ Brundtland Commission (1984) กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ว่าเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้เพิ่มขึ้น โดยที่แนวความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ใช้กันโดยทั่วไป จะเน้นการพัฒนาที่ให้คนรุ่นปัจจุบันได้รับสิ่งที่ต้องการ โดยไม่ทำให้ความสามารถของคนรุ่นลูกหลาน ในการได้รับสิ่งที่ต้องการลดลง ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนในรุ่นปัจจุบันต้องไม่ทำให้ปริมาณทรัพยากรของคนรุ่นต่อไปน้อยลง จึงเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้แล้ว มีกลุ่มบุคคลและองค์กรหลายกลุ่ม ที่ให้นิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนใกล้เคียงกัน โดยเสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายใน 3 ระบบได้อย่างยั่งยืน คือ ระบบนิเวศหมายรวมถึงชีววิทยาและทรัพยากรธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม ดังตัวอย่างเช่น Becky J. Brown และคณะ (1987, pp. 713-719) ได้เสนอความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน 3 มิติ คือ ระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม

แนวความคิดของ Becky J. Brown และคณะ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Edward B. Barbier (1987, pp. 110-116) ซึ่งเสนอแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economic Development) ว่าเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายใน 3 ระบบ คือ ระบบทางชีววิทยา (Biological system) ระบบเศรษฐกิจ (Economical system) และระบบสังคม (Social System) โดยที่แต่ละระบบสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนเองได้พร้อมกัน

ในทำนองเดียวกัน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) ได้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน 3 มิติ คือ ระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม ข้างต้นแม้จะเป็นการพัฒนาแบบเชิงองค์รวม แต่อยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1.2.1 ความยั่งยืนในระบบนิเวศ (Sustainable Ecological System)

Becky J. Brown และคณะ (1987) เสนอว่า เป็นการรักษาระบบนิเวศและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง สามารถรักษาปริมาณสำรองของทรัพยากรทางชีวภาพและสามารถให้ผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

Edward B. Barbier (1987) เสนอว่าการนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity) ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลในกรณีที่ถูกกระทบหรือถูกใช้ไป (Resilience) และความสามารถในการให้ผลผลิตทางชีวภาพ (Biological Productivity)

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 เสนอว่า ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึง ทรัพยากรของประเทศ ทั้งที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น น้ำ ฝูงปลาในทะเล และที่ไม่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น ก๊าซธรรมชาติและถ่านหิน ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศ ที่สามารถให้คุณค่าและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากนิยามของความยั่งยืนในระบบนิเวศ พบว่าทั้ง 3 กลุ่มให้คุณค่ากับระบบนิเวศ หรือความหลากหลายทางพันธุกรรม หรือทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นเพียงทรัพยากร ที่หมายถึง สิ่งที่เกิดหรือเป็นประโยชน์ มนุษย์ใช้เรียกสสาร พลังงาน หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการในทางชีววิทยาหรือทางวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์เท่านั้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากแนวความคิดของนักนิเวศวิทยา ดังเช่นที่ Miller (1992, น.19) กล่าวว่า ถ้าเราต้องการสร้างสังคมใหม่ที่ให้ความหมายสูงสุดแก่ชีวิตและโลกธรรมชาติ จำเป็นต้องมีโลกทัศน์แนวใหม่ที่เรียกว่าโลกธรรมชาตียั่งยืน (Sustainable Earth Worldview) ที่แตกต่างจากโลกทัศน์เก่าที่อยู่ในระบบอุตสาหกรรมนิยม

2.1.2.2 ความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจ (Sustainable Economical system)

Becky J. Brown และคณะ (1987, p.717) เสนอว่า ให้สามารถจำกัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการพัฒนาในระดับ Small-scale รวมทั้งเน้นการพึ่งตนเอง

Edward B. Barbier (1987) เสนอว่า การนำไปสู่การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียง ส่งเสริมให้เกิดการเท่าเทียมกัน (Equity-Enhancing) และมีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 เสนอว่า เพื่อให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดหลัก

จากนิยามของความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจ ของทั้ง 3 กลุ่ม พบว่ามีความแตกต่างกันคือ Edward B.Barbier เสนอให้มีความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียง ส่งเสริมให้เกิดการเท่าเทียมกัน (Equity-Enhancing) และมีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ขณะที่ Becky J. Brown และคณะ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับ Small-scale รวมทั้งเน้นการพึ่งตนเอง ซึ่งใกล้เคียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ที่เน้นการพึ่งตนเองภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มอยู่ในแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีแนวคิดต่างจากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น M.Redcliff (1991) ที่วิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) วิธีคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างเดียว เช่น การตีค่าสิ่งแวดล้อม จะไม่ช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนเท่าใดนัก และการยึดมั่นในระบบที่ดำรงอยู่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของความยั่งยืน วิธีที่ดีที่สุดคือการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง จากระบบที่ดำรงอยู่ เป็นความคิดเดียวกับ J. S. Mill (1873) นักเศรษฐศาสตร์ยุคคลาสสิก ที่เห็นว่าจำเป็นต้องปกป้องคุ้มครองธรรมชาติให้รอดพ้นจากการคุกคามของการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ไร้ขอบเขต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเพิ่มมิติทางการเมืองในประเด็นดังนี้คือ

- ให้ความสำคัญแก่บทบาทของมนุษย์และโครงสร้างสังคม
- เน้นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ ซึ่งเป็นปัจจัยชี้ขาดในการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน

3) ต้องเพิ่มมิติทางภูมิปัญญา ซึ่งเป็นเรื่องที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่ได้คำนึงถึง แนวคิดคือ การพัฒนาแบบยั่งยืนมีลักษณะเดียวกับแนวคิดการพัฒนาแบบเดิม คือเป็นผลผลิตของระบบความรู้และความคิดของโลกตะวันตก ระบบนี้ไม่ได้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และความหลากหลายของวัฒนธรรม ความยั่งยืนที่แท้จริงควรให้ความสำคัญแก่ความรู้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ของประเพณี และวัฒนธรรมมากกว่า “ความรู้ทางวิชาการ” ที่มาจากภายนอก

Redclift (1991) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม ของคนจน ที่ต้องการแสวงหาแนวทางของตนเองเพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานหลายอย่างที่คล้ายกับ “นิเวศวิทยาการเมือง” คือสนใจปรัชญาทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Philosophy) และการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) และเห็นว่าความยั่งยืนจะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับวิธีการที่ว่าจะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่าง “การพัฒนา” กับ “สิ่งแวดล้อม” ได้อย่างไร นิเวศวิทยาให้ความสำคัญแก่ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ระบบนิเวศวิทยาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ปัจจัยชี้ขาดของความยั่งยืนอยู่ที่การเคลื่อนไหวของประชาชนท้องถิ่น

Escobar (1993, น.411-436) กล่าวถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเป็นการพัฒนาที่รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง เสรีภาพของบุคคล สำนักทางสังคม สวัสดิภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ศักดิ์ศรีของการเป็นคนดี มีจิตใจสูงและความเอาใจใส่ห่วงใยในสภาพแวดล้อม เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เป็นชีวิตที่สมดุลระหว่าง กายภาพ สุนทรียภาพ ความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาด้านจิตวิญญาณ โดยที่ความสำเร็จที่แท้จริงของการพัฒนาต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและกว้างขวางในระดับชุมชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตสำนึกของแต่ละบุคคล ความตระหนักรู้ของส่วนรวม ความต้องการและทรัพยากรของท้องถิ่น การพึ่งพาตนเอง การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการแบ่งผลประโยชน์ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจ ต้องเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง (sufficiency economic) เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง เพื่อให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.1.2.3 ความยั่งยืนในระบบสังคม (Sustainable Social System)

Becky J. Brown และคณะ (1987) เสนอให้มีจำนวนประชากรมนุษย์คงที่ และรักษาเผ่าพันธุ์ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีความต่อเนื่องของเผ่าพันธุ์มนุษย์บนโลก โดยมีการให้กำเนิดชีวิตใหม่ๆ และผู้ที่เกิดใหม่สามารถอยู่รอดเติบโตและมีลูกหลานต่อเนื่องไปในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรรมใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Edward B. Barbier (1987) เสนอว่า การบรรลุเป้าหมายในระบบสังคม คือ การนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรม (Cultural Diversity) มีสถาบันที่ยั่งยืนยาวนาน มีความเป็นธรรมทางสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่าง ๆ ในสังคม

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 เสนอว่าให้หมายถึง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคมที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคม ที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข

จากนิยามของความยั่งยืนในระบบสังคม ของทั้ง 3 กลุ่ม พบว่ามีความแตกต่างกัน ดังนี้ Becky J. Brown และคณะ (1987) เสนอให้มีจำนวนประชากรมนุษย์คงที่ และรักษาเผ่าพันธุ์ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ขณะที่ Edward B. Barbier (1987) เสนอให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) และมีส่วนร่วมจากคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งใกล้เคียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) ที่เสนอให้มีการรักษาวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคมที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้แล้ว มีการให้นิยามของคำว่า สังคมที่ยั่งยืน (Sustainable society) ในมิติที่แตกต่างกัน คือ Global Ecology Handbook ให้ความหมายว่า เป็นสังคมที่กิจกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นและดำเนินไปภายในขีดจำกัดที่สภาพแวดล้อมกำหนดให้ ในขณะที่พระธรรมปิฎก กล่าวไว้ว่า รากฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

P. Blakie and H. Brookfield (1987) กล่าวถึงปรัชญาจากมิติทางสังคมว่า

1. มนุษย์คือผู้ทำลาย แต่มนุษย์มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เพื่อรักษาธรรมชาติ
2. การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคู่กับการสร้างความมั่นคงให้กับมนุษย์ และ
3. การพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคม

บริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538, น.108) สรุปแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากมิติสังคม 4 ประการ คือ

1. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความยั่งยืนทางสถาบัน การตัดสินใจของชุมชนและการจัดการสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยาท้องถิ่น
3. การมีส่วนร่วม ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง
4. ความยุติธรรมทางสังคม ความมั่นคงของการดำรงชีวิตต้องครอบคลุมกลุ่มคนจนในปัจจุบันและคนรุ่นต่อไปในอนาคต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 แนวคิดพื้นที่สีเขียว

2.2.1 นิยามพื้นที่สีเขียว

คำจำกัดความของพื้นที่สีเขียวครอบคลุมลักษณะพื้นที่ค่อนข้างกว้างตามความประสงค์และภารกิจของหน่วยงาน เช่น United States Environmental Protection Agency (EPA) ให้คำจำกัดความพื้นที่สีเขียวสั้นๆ ว่า เป็นพื้นที่ที่อาจมีพืช เช่น หญ้า ต้นไม้ ไม้พุ่มหรือพืชชนิดอื่นๆ ปกคลุมทั้งหมดหรือบางส่วนของพื้นที่ ซึ่งหมายความถึงพื้นที่ที่เป็นสวนสาธารณะ สวนหย่อมในชุมชน หรือแม้แต่ป่าช้าของชุมชน

นอกจากนี้นักนิเวศวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์สังคม และนักวางแผน ได้สรุปความหมายของพื้นที่สีเขียวว่าหมายถึง ที่โล่งทั้งที่เป็นที่สาธารณะและที่ส่วนบุคคลในพื้นที่เมืองที่มีพืชปกคลุมและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนทั้งทางตรงและทางอ้อม (AtiqulHaq, 2001) อย่างไรก็ตามมีการให้นิยามถึงลักษณะหรือขอบเขตของพื้นที่สีเขียวที่ละเอียดมากขึ้นดังนี้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) ให้คำจำกัดความของพื้นที่สีเขียวไว้ว่า หมายถึง พื้นที่กลางแจ้ง และกึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพืชพรรณที่ปลูกบนดินที่ซึมน้ำได้ โดยที่ดินนั้นอาจมีสิ่งปลูกสร้างหรือพื้นผิวแข็งที่ไม่ซึมน้ำรวมอยู่หรือไม่ก็ได้ หมายรวมถึงพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและนอกเขตเมือง อาจเป็นพื้นที่สาธารณะหรือเอกชนที่สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์ ประกอบด้วยพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและความงามทางภูมิทัศน์ พื้นที่อรรถประโยชน์ เช่นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณูปการ พื้นที่แนวกันชน พื้นที่สีเขียวในสถาบันต่างๆ พื้นที่ธรรมชาติและกึ่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงพื้นที่ชายหาด พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ที่เป็นริ้วยาวตามแนวเส้นทางคมนาคมทางบก ทางน้ำ และแนวสาธารณูปการต่างๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่สีเขียวที่ปล่อยรกร้าง พื้นที่สีเขียวที่ถูกรบกวนสภาพธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวที่มีการใช้ประโยชน์ผสมผสานกัน

นอกจากนี้ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2547) ได้ให้ความหมายของพื้นที่สีเขียวว่าเป็น พื้นที่ที่ใช้ปลูกต้นไม้ทุกประเภท (vegetated cover space) ไม่ว่าจะป็นไม้ยืนต้น พุ่มไม้ หญ้า หรือดอกไม้ และพื้นที่ที่มีน้ำปกคลุม (water-covered) โดยมีการบริหารจัดการ สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมต่างๆ เช่น สวนผัก แปลงพืชไร่ หรือนาข้าว นั้น ถือเป็นพื้นที่สีเขียวที่จำเป็นต้องอนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งอาหารสำหรับชุมชน แต่จะไม่นับรวมเป็นพื้นที่สีเขียวยั่งยืน เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมมักมีการประกอบกิจกรรมระยะสั้น ความเป็นสีเขียวจึงไม่ได้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ขอบเขตของพื้นที่ที่จัดว่าเป็นพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน ได้แก่

1) พื้นที่ธรรมชาติ หมายถึง พื้นที่แหล่งน้ำ ลำธาร คูคลอง ทะเลสาบ พรุ บึง ชายหาด เนินเขา ภูเขา และป่าไม้ ซึ่งจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

2) พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามกีฬากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น ลาน

เมือง สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ สวนสัตว์ ฯลฯ ซึ่งประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนวโรรสให้บริการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นที่สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่า พื้นที่สีเขียวในหน่วยงานราชการ และในที่ดินของเอกชน แม้ประชาชนจะไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้โดยตรงแต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนโดยรวม ซึ่งเป็นเสมือนปอดของชุมชนเมือง

4) พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร ได้แก่ พื้นที่แนวถนน เกาะกลางถนน ทางเดิน แนวลอยรถ ริมแม่น้ำและริมทางรถไฟ

2.2.2 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวในเมือง

ประเทศส่วนใหญ่โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาพบว่าแนวโน้มของประชากรในเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในขณะที่พื้นที่สีเขียวลดลงจากการเปลี่ยนไปเป็นอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ความหนาแน่นของประชากรในเมืองเป็นปัจจัยคุกคามต่อสุขภาพและความปลอดภัยของคนในเมืองอันเนื่องจากมลภาวะทางน้ำและมลภาวะทางอากาศ โดยผู้มีรายได้น้อยและอยู่ในบริเวณที่มีการระบายอากาศต่ำจะได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าประชากรกลุ่มอื่น ภูมิภาคเอเชียเป็นภูมิภาคที่กำลังเผชิญกับสถานการณ์การขยายตัวของเมืองสูงในปัจจุบันซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากการเกษตรกรรมและป่าไม้ไปเป็นพื้นที่เมืองและสำหรับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ส่งผลถึงการลดลงของพื้นที่สีเขียวที่เกื้อกูลต่อระบบนิเวศ และการนำน้ำใต้ดินมาใช้มากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร รวมถึงการเพิ่มความถี่ของภาวะน้ำท่วมขังในเมือง (Masakazu, 2003) จากงานศึกษาที่เกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวในเมือง หากพิจารณาโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างกันในระดับของการพัฒนาของแต่ละประเทศ อาจกล่าวได้ว่าทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาต่างกำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญยิ่งในเรื่องของความเพียงพอในการพัฒนาที่ไม่ส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่สีเขียวและทำให้เกิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน และภายใต้ประเด็นความท้าทายนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวที่ต้องพิจารณา ประกอบด้วย (AtiqulHaq, 2001)

1) พื้นที่สีเขียวสามารถให้บริการด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตวิทยา ที่ดีแก่ผู้อยู่อาศัยในเมืองรวมถึงนักท่องเที่ยว

2) การพัฒนาที่ยั่งยืนของเมืองและการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะประชากรครึ่งหนึ่งของโลกในปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง ซึ่งเมืองเป็นพื้นที่เป้าหมายของการอพยพประชากรจากชนบท และการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศที่ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นเป้าหมายของการอพยพของผู้คนจากประเทศกำลังพัฒนา

3) ความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ในเมือง ที่ควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ โดยการเพิ่มความตระหนักในการบริโภคพลังงาน น้ำและอาหารอย่างสมเหตุสมผล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสำหรับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

4) บทบาทของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเมืองไม่สามารถเพิกเฉยโดยผู้กำหนดนโยบายได้อีกต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.3 ความสำคัญและผลประโยชน์ของพื้นที่สีเขียว

เหตุผลที่ต้องพิจารณาในประเด็นดังกล่าวเนื่องจากพื้นที่สีเขียวส่งผลประโยชน์ต่อพื้นที่เมืองที่สามารถสรุปจากผลการศึกษาดังกล่าวที่เกี่ยวข้องได้เป็น 3 กลุ่มหลักประกอบด้วย (AtiquilHaq, 2001)

1) ผลประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1.1) ผลประโยชน์ต่อระบบนิเวศ

พื้นที่สีเขียวส่งเสริมพื้นที่เมืองด้วยการบริการด้านระบบนิเวศที่มีขอบเขตตั้งแต่การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของเมืองไปจนถึงการควบคุมสภาพภูมิอากาศของเมือง ประเด็นทั่วไปที่พื้นที่เมืองจะถูกเปรียบเทียบกับพื้นที่ชนบทในด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องของความแตกต่างของระดับความเข้มของแสงอาทิตย์ที่ตกกระทบพื้นผิว รูปแบบการตกของฝน และรูปแบบของอุณหภูมิที่เกิดขึ้นในช่วงของวัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมของเมืองที่ประกอบด้วยอาคารและสิ่งปลูกสร้างเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อรูปแบบของความเข้มแสงอาทิตย์ อุณหภูมิของอากาศ ความเร็วลม และความชื้นสัมพัทธ์ปรากฏการณ์เกาะความร้อน (Urban Heat Island) เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เกิดจากผลกระทบจากคุณสมบัติของอาคารและสิ่งปลูกสร้างร่วมกับปริมาณการใช้พลังงานที่สูงในพื้นที่เมือง ลักษณะดังกล่าวสามารถทำให้อุณหภูมิในเมืองสูงกว่าพื้นที่ชนบทรอบนอกมากถึง 5 องศา ซึ่งแนวทางที่จะช่วยบรรเทาผลกระทบจากปรากฏการณ์เกาะความร้อนอาจทำได้ด้วยการปลูกป่าไม้สำหรับเมืองที่เพียงพอ หรือการปลูกต้นไม้โดยรอบที่อยู่อาศัย รวมถึงการจัดการเรื่องการให้พื้นที่น้ำตามความสามารถที่จะทำได้ (Mahawan, 2010)

1.2) การควบคุมมลภาวะ

พื้นที่สีเขียวสามารถกรองมลพิษทางอากาศได้มากกว่าถึงร้อยละ 85 (Bolund and Sven, 1999) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปถึงมลภาวะที่ปรากฏอยู่ในเมืองว่าประกอบด้วยอนุภาคของสารเคมี อนุภาคฝุ่นละออง และสารชีวภาพ ทั้งในสถานะของอนุภาคแข็ง ของเหลวในรูปหยดน้ำ หรือสถานะของก๊าซ มลภาวะทางอากาศเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในเมือง อันเนื่องมาจากปริมาณยานพาหนะที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นและการเผาไหม้เชื้อเพลิงของยานพาหนะได้ปล่อยก๊าซจำพวกคาร์บอนไดออกไซด์ และคาร์บอนมอนอกไซด์สู่บรรยากาศภายในเมือง ในขณะที่ก๊าซจำพวกซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และไนโตรเจนออกไซด์ซึ่งเป็นพิษร้ายแรงต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมถูกปล่อยมาจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ

1.3) ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

พื้นที่สีเขียวทำหน้าที่เป็นด่านป้องกันศูนย์กลางของพื้นที่สำหรับการขยายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ และการอนุรักษ์พืช ดิน และคุณภาพน้ำ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบทโดยรอบซึ่งส่งผลให้เกิดความผ่อนคลายทางสายตาแก่ผู้พบเห็น มีการเปลี่ยนแปลงที่สัมผัสได้ในแต่ละฤดู และยังเป็นการเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติในระดับโลก (Francis, 1997) บทบาทของการเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายของพื้นที่สีเขียวกับพื้นที่ธรรมชาติอื่นๆ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการรักษาไว้ซึ่งลักษณะของระบบนิเวศที่เป็นเอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์ของเมืองที่ยั่งยืน ตัวอย่างการสร้างเส้นทางที่เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบด้วยพืชประจำถิ่น เป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของเมืองที่ยั่งยืนและมีต้นทุนในการดูแลรักษาต่ำ (Loures, and etc., 2007)

2) ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสุนทรียภาพ

2.1) ประหยัดพลังงาน

การลดค่าใช้จ่ายสำหรับพลังงานเพื่อทำความเย็นในอาคารด้วยการใช้พื้นที่สีเขียวหรือการปลูกต้นไม้เป็นที่รับรู้กันเพิ่มมากขึ้น และด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและต้นไม้เพื่อการควบคุมอุณหภูมิในเมืองเป็นการใช้จ่ายที่คุ้มค่ากับการลงทุน (Heidt and Neef, 2008) พืชส่งเสริมการไหลเวียนของลม และให้ร่มเงา รวมถึงการคายน้ำจากการสังเคราะห์แสงนำไปสู่การรักษาอุณหภูมิของเมืองไม่ให้สูงมากกว่าที่ควรจะเป็น ด้วยสวนสาธารณะขนาดยาว 1.2 กิโลเมตร กว้าง 1 กิโลเมตร สามารถสร้างอุณหภูมิเฉพาะบริเวณรอยต่อของสวนสาธารณะกับพื้นที่โดยรอบในระยะ 4 กิโลเมตร (Heidt and Neef, 2008) จากข้อมูลการศึกษาในซิดคาโก แสดงถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่สีเขียวกับปริมาณการใช้พลังงานทั้งเพื่อการสร้างความร้อนและเพื่อการสร้างความเย็นแก่พื้นที่ในอาคาร พบว่าการเพิ่มพื้นที่ต้นไม้ในเมืองขึ้นร้อยละ 10 สามารถช่วยลดปริมาณพลังงานของเมืองลงได้ประมาณร้อยละ 5 ถึง ร้อยละ 10 (Sorensen and etc., 1997)

2.2) เพิ่มมูลค่าของทรัพย์สิน

เมืองที่มีพื้นที่สีเขียวเพียงพอสามารถสร้างความพึงพอใจทางสุนทรียภาพและดึงดูดทั้งผู้อยู่อาศัยและนักลงทุน ความสวยงามของเมืองอย่างสิงคโปร์และกัวลาลัมเปอร์ เป็นปัจจัยหนึ่งที่นักลงทุนต่างประเทศพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการลงทุน ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายคือการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของเมืองเอง (Sorensen and etc., 1997) จากรายงานการศึกษาพบว่าพื้นที่สีเขียวและภูมิทัศน์ของเมืองสามารถเพิ่มมูลค่าทรัพย์สินและการคืนทุนแก่นักพัฒนาที่ดินอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึง ร้อยละ 15 แล้วแต่ประเภทโครงการ (Heidt and Neef, 2008)

ในการศึกษาของคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เสนอกระบวนการที่น่าสนใจในการคงคุณค่าของพื้นที่สีเขียว โดยการจัดทำแผนแม่บทการใช้ประโยชน์ที่ดินประกอบด้วย 4 กระบวนการหลักคือ

- การจัดทำทะเบียนศักยภาพพื้นที่ของชุมชน (area inventory) เพื่อจำแนกการใช้ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ของพื้นที่
- การจำแนกพื้นที่ตามสภาพทางกายภาพ (zoning deviation) เพื่อจำแนกการใช้งานให้ถูกต้องตรงตามศักยภาพของพื้นที่
- การจัดทำแผนการใช้พื้นที่อย่างยั่งยืน (sustainable land use planning) เพื่อพิจารณาใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- รักษาและเสริมจุดแข็งของพื้นที่ (Strengthen surveillance) แก่ไขจุดอ่อนของพื้นที่เพื่อพัฒนาและเสริมจุดแข็งของท้องถิ่นให้ปรากฏ อันเป็นการดำรงไว้ซึ่งความเข้มแข็งและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตลอดไป

3) ผลประโยชน์ทางสังคมและจิตวิทยา

3.1) การพักผ่อนหย่อนใจและสุขภาพ

ประชาชนแสดงความพึงพอใจต่อความต้องการพักผ่อนหย่อนใจภายในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ จากข้อมูลการศึกษาของประชากรในอังกฤษมากกว่าร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในเมือง และพื้นที่สีเขียวในเมืองตอบสนองสัดส่วนทั้งหมดของกิจกรรมพักผ่อนกลางแจ้งที่เกิดขึ้นในเมือง ในขณะที่ข้อมูลที่ศึกษาในเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ แสดงให้เห็นถึงสัดส่วนของผู้พักอาศัยในเมืองเกือบร้อยละ 97 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนกลางแจ้งตลอดช่วงเวลา 1 ปี ในขณะที่ประชากรเมืองครึ่งหนึ่งออกมาชมพื้นที่สีเขียวในเมืองทุกวันหรือทุกสองวันตลอดปี (Neuvonen and etc., 2007) พื้นที่สีเขียวเมืองให้บริการประชากรเมืองในฐานะของแหล่งพักผ่อนหย่อนใจที่ใกล้ชิดผู้อยู่อาศัย ที่ให้ความอบอุ่นทางจิตใจแก่ประชากรเมือง (Heidt and Neef, 2008)สวนชาพอลติเพค (Chapultepec Park) ซึ่งตอนกลางของกรุงเม็กซิโก ซิตี้ สามารถดึงดูดผู้มาเยี่ยมชมและทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ถึง 3 ล้านคน/สัปดาห์ (Sorensen and etc., 1997)

3.2) ด้านสุขภาพของมนุษย์

เป็นที่ยอมรับกันว่าความเครียดของมนุษย์จะลดลงอย่างรวดเร็วเมื่อได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ในขณะที่สิ่งแวดล้อมเมืองไม่มีผลต่อการลดลงของความเครียดของมนุษย์ ตัวอย่างที่สนับสนุนข้อสรุปนี้ คือผลการศึกษาที่พบว่าผู้ป่วยในโรงพยาบาลที่ห้องพักติดกับสวนสาธารณะสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าผู้ป่วยที่หน้าต่างติดกับผนังอาคาร ถึงร้อยละ 10 และต้องการยาแก้ปวดน้อยกว่าร้อยละ 50 (Bolund and Sven, 1999) และจากงานศึกษาในสวีเดนพบว่าประชากรที่ใช้เวลานานอยู่นอกอาคารที่เป็นพื้นที่สีเขียวจะได้รับผลกระทบจากความเครียดน้อยกว่าคนทั่วไป (Grahn and Stigsdotter, 2003)

2.2.4 กลไกการจัดการพื้นที่สีเขียว

พื้นที่สีเขียวได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางถึงความสำคัญและคุณค่าในทางการวางแผนและการก่อสร้างที่ทำให้เมืองมีสภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมืองในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ที่ส่งเสริมการเติบโตทางด้านปริมาณยานพาหนะและเพิ่มความร้อนในเมือง โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายสภาพแวดล้อมของเมืองเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดต้นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ประโยชน์ทางด้านระบบนิเวศที่เกิดจากพื้นที่สีเขียว ซึ่งมีขอบเขตกว้างตั้งแต่การป้องกันและการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่และนำไปสู่การสร้างความสามารถในการบรรเทาการเปลี่ยนแปลงของความหลากหลายดังกล่าวเป็นคุณสมบัติที่ไม่สามารถมองข้ามไปได้สำหรับการวางแผนที่ยั่งยืนในปัจจุบัน (AtiqulHaq, 2001)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้นกลไกในการขับเคลื่อนแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งอาจใช้มาตรการหลายด้านร่วมกัน เช่น มาตรการทางกฎหมาย มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์ และมาตรการด้านสังคม (ศุนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2547)

มาตรการทางด้านกฎหมาย โดยการกำหนดให้สำนักผังเมืองกำหนดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้รับใบอนุญาตพัฒนา จัดสรรหรือปรับปรุงที่ดิน จัดให้มีพื้นที่สีเขียวขึ้นในที่ดินที่จะพัฒนา จัดสรรหรือปรับปรุง แต่เป็นมาตรการระยะสั้นเพราะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในใบอนุญาต นอกจากนี้อาจใช้เครื่องมือทางกฎหมายกำหนดมาตรการเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนได้ เช่น Town and Country Planning Act 1947 ของประเทศอังกฤษ โดยให้สำนักผังเมืองท้องถิ่นมีอำนาจออก “ข้อกำหนดอนุรักษ์ต้นไม้” (Tree Preservation Order) เพื่อการอนุรักษ์ต้นไม้ (trees) กลุ่มของต้นไม้ (groups of trees) หรือป่าไม้ (woodlands) ไม่ว่าต้นไม้เหล่านั้น จะตั้งอยู่ในที่ดินสาธารณะหรือที่ดินส่วนบุคคลก็ตาม

เครื่องมือทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีการใช้อย่างแพร่หลายคือ การเก็บค่าธรรมเนียม การใช้ระบบมัดจำ-คืนเงิน และการอุดหนุน โดยทั่วไปแล้วหากเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายกับสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษี ในทางตรงกันข้าม หากเป็นการเพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นการอุดหนุนในรูปแบบต่างๆ สำหรับประเด็นการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวเป็นการเพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ที่สามารถใช้ได้ในการเพิ่มหรืออนุรักษ์พื้นที่สีเขียวคือการสร้างแรงจูงใจให้พื้นที่สีเขียวมีประโยชน์และมีมูลค่าสูงกว่าการใช้ดินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มิฉะนั้นแล้วเจ้าของที่ดินจะไม่เกิดแรงจูงใจในการคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวหรือเปลี่ยนที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียว

นอกจากเครื่องมือทางกฎหมายแล้ว บางครั้งมีการแยกเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งออกมาต่างหากคือ เครื่องมือทางสังคม เป็นการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม เพื่อเป้าหมายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์ให้มีการขยายพื้นที่ป่า นับเป็นเครื่องมือที่มีลักษณะดำเนินการด้วยความสมัครใจ (voluntary mechanism)

สำหรับประเทศไทยกลไกที่สำคัญคือกระบวนการดำเนินงานในภาครัฐมีความพยายามส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เพียงพอ โดยผ่านทางกลไกทางกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งอาจสรุปกฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวได้ดังนี้

1) กฎหมายผังเมือง ถือได้ว่าเป็นข้อบังคับทางกฎหมายหลักในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว โดยหลักการการวางผังเมืองจะคำนึงถึงการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้อย่างเหมาะสมเพื่อการสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่พัฒนากับพื้นที่ธรรมชาติของเมือง อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยการดำเนินการเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวในทางปฏิบัติค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากความขัดแย้งกันของความต้อการเชิงพัฒนาธิการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ในสังคมที่ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบใครมีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรมากก็ได้ประโยชน์มาก โดยไม่มีเงื่อนไข และไม่มีมาตรการชดเชยหรือสนับสนุนกลุ่มที่มีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรน้อยกว่าให้ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้รับประโยชน์ในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม จึงทำให้คนกลุ่มที่มีความสามารถหรือมีทุนน้อยถูกกลุ่มที่มีความสามารถและทุนในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดีกว่าเอาเปรียบ ประกอบกับความต้องการทางเศรษฐกิจที่คนส่วนใหญ่ในประเทศยังไม่พออยู่พอกิน ดังนั้นความต้องการทางด้านเศรษฐกิจจึงเป็นความต้องการลำดับแรกของคนส่วนใหญ่ซึ่งจะยอมสูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากพื้นที่สีเขียวเพื่อเปลี่ยนเป็นโรงงานหรือการใช้ที่ดินประเภทอื่น และด้วยปัญหาและความต้องการดังกล่าวจึงทำให้การบังคับใช้มาตรการทางด้านผังเมืองเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้อย่างยั่งยืนไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ควรจะเป็น

2) กฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 43, 44, และ 45 ว่าด้วยเรื่องการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวไว้อย่างยั่งยืน เป็นอีกกลไกทางกฎหมายหนึ่งที่ประสบกับปัญหาในทางปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มักถูกคัดค้านโดยนักพัฒนาพื้นที่และประชาชนที่ยังให้ความสำคัญต่อสถานะทางเศรษฐกิจมากกว่าการรักษาพื้นที่สีเขียว จึงทำให้กลไกทางกฎหมายนี้ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างที่ควรจะเป็นเช่นเดียวกับกฎหมายผังเมืองรวม

3) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2550 เรื่อง แผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน เป็นข้อกำหนดสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ต้องปฏิบัติตาม โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดให้หน่วยงานรัฐต้องมีพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ตามที่กำหนด

กลไกการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่ในปัจจุบันค่อนข้างจำกัดและไม่ยืดหยุ่น โดยมุ่งเน้นในเรื่องการควบคุมพื้นที่เป็นหลัก แต่ขาดมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียว ขาดมาตรการการชดเชยประโยชน์สำหรับผู้รักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวโดยไม่เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ประเภทอื่น แม้ว่าจะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าการเป็นพื้นที่สีเขียว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนากลไกที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

2.2.5 ตัวอย่างกลไกการจัดการพื้นที่สีเขียว

ตัวอย่างในประเทศพัฒนาแล้วมีการใช้เครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง เช่น

1) โครงการ “Green Corridor” เป็นโครงการหนึ่งที่รักษาพื้นที่สีเขียวของเมืองต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะเมืองที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พื้นที่สีเขียว ได้แก่ พื้นที่ฟาร์ม พื้นที่ธรรมชาติ หรือพื้นที่ว่าง โดยใช้แรงจูงใจ 4 รูปแบบ ได้แก่ conservation easement, purchased development right, transferred development right และ land acquisition

Conservation Easement เป็นระบบที่ให้เจ้าของพื้นที่ทำข้อตกลงจำกัดการพัฒนาพื้นที่ตนเองกับองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจ เพื่อให้องค์กรนั้นสามารถอนุรักษ์ที่ดินผืนนั้นได้ตามเป้าหมาย ผู้ที่จำกัดการพัฒนาที่ดินเพื่อการอนุรักษ์จะได้รับประโยชน์ด้านภาษีเงินได้ที่คำนวณจากส่วนต่างของรายได้จากที่ดินที่จะเกิดขึ้นหากไม่มีการอนุรักษ์และเมื่อมีการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังได้รับประโยชน์ด้านเสียภาษีที่ดิน ในขณะที่องค์กรที่ดูแลอนุรักษ์ที่ดินนั้นได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐในการอนุรักษ์ที่ดินดังกล่าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น มิใช่สัญญาใดที่นำไปใช้ ไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมด อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Purchased Development Right หมายถึง เจ้าของที่ดินขายสิทธิในการพัฒนาที่ดินให้กับหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอนุรักษ์ที่ประสงค์จะอนุรักษ์ที่ดินผืนนั้น ทั้งนี้ยังคงสิทธิการเป็นเจ้าของไว้อยู่ เจ้าของที่ดินจะได้รับค่าตอบแทนโดยคิดจากส่วนต่างของรายได้ระหว่างกรณีที่พื้นที่ได้รับการพัฒนากับกรณีที่พื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรหรืออนุรักษ์ ต้นทุนของการอนุรักษ์พื้นที่จะแตกต่างกันตามศักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่นั้น ซึ่งบางครั้งอาจสูงมากก็เป็นได้ เมื่อหน่วยงานหรือองค์กรอนุรักษ์ได้ซื้อสิทธิการพัฒนานั้นแล้ว ก็จะยกเลิกการพัฒนาและเปลี่ยนพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ถาวร

Transferred Development Right คือระบบเดียวกับใบอนุญาตการก่อกมลพิษที่ซื้อขายได้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเช่นที่ผืนดินนั้น ชุมชนตัดสินใจในการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์กับเขตพื้นที่พัฒนาในชุมชน และกำหนดเงื่อนไขว่า ผู้ต้องการพัฒนาที่ดินต้องมีหนังสือแสดงสิทธิในการพัฒนา ดังนั้น เจ้าของพื้นที่ในเขตอนุรักษ์สามารถขายสิทธิการพัฒนาในพื้นที่อนุรักษ์ให้กับผู้ที่ต้องการพัฒนาในพื้นที่พัฒนาได้ ระดับการพัฒนาพื้นที่ขึ้นอยู่กับหนังสือสิทธิในการพัฒนานั้น ระบบนี้ค่อนข้างซับซ้อนและต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี

Land Acquisition คือการได้มาซึ่งที่ดินที่เป็นของชุมชนเอง เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์บางประเภท เช่น การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น การซื้อที่ดินอาจอยู่ในรูปของการซื้อขาย หรือการเช่าระยะยาวโดยมีข้อตกลงที่ชัดเจน ทั้งนี้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนการดำเนินการที่แน่นอนและมากพอ

2) โครงการ Green Investment Funds ของประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการใช้มาตรการแรงจูงใจทางเศรษฐกิจในการจัดการที่ดิน โดยรัฐบาลจัดตั้ง Green Investment Funds ขึ้นมาจากการรับฝากเงินเข้ากองทุนนี้จากเงินออมของประชาชนทั่วไป ผู้ฝากจะได้รับผลประโยชน์ในรูปของเงินปันผลและเงินฝากนี้ไม่ต้องเสียภาษี เงินกองทุนนี้จะปล่อยให้การลงทุนการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยหรือที่เป็นเกษตรอินทรีย์เท่านั้น โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าท้องตลาด โครงการนี้ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรที่ดินและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสารเคมีเกษตรได้มาก (Bellegem et al., 2002)

หากพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการใช้เครื่องมือแล้ว อาจสรุปได้ดังนี้

- ความเข้าใจและการยอมรับของชุมชนขึ้นอยู่กับหลายตัวแปร เช่น ความรุนแรงของปัญหา ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความเข้าใจในผลกระทบระยะยาว ผลได้ผลเสียของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงและความรับผิดชอบต่อสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในชุมชนนั้น
- ความกลมกลืนกับระบบที่เป็นอยู่
- ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการ
- ปริมาณและแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุน
- ประสิทธิภาพของกลไกในการดำเนินการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) โครงการธนาคารต้นไม้ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC (2553) ต้องการช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนและมีหนี้สิน ขยายพื้นที่ป่าไม้ สร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ ปรับปรุงสภาพดิน ช่วยลดปัญหาโลกร้อน จึงริเริ่มธนาคารต้นไม้: เปลี่ยนต้นไม้เป็นเม็ดเงิน ที่ อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร โดยหลักการคือเจ้าของนำต้นไม้ไปขึ้นทะเบียนต้นไม้ประเภทที่ใช้เนื้อไม้ได้กับธนาคารต้นไม้ในรูปแบบบัญชีธนาคาร หากต้นไม้ที่ปลูกมีสภาพเหมาะสมตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ รัฐจะจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ปลูกต้นละ 100 บาท และราคาจะเพิ่มขึ้นปีละ 100 บาททุกๆ ปี หากไม้อายุ 11-20 ปี ราคาจะขึ้นแบบเท่าตัว ทั้งนี้เจ้าหน้าที่จะตีมูลค่าตามประเภทไม้ ความสูง อายุ การดูแลรักษา มูลค่าเพิ่มของไม้ในอนาคต การดูดซับคาร์บอนฯ การเกื้อกูลระบบนิเวศ และคุณค่าของต้นไม้ที่ช่วยป้องกันความเสียหายจากภัยพิบัติตามธรรมชาติต่างๆ

2.3 แนวคิดเรื่องทุนชุมชน

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใดๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

2.3.1 พัฒนาการแนวคิดทุนชุมชน

Kretzmznn and McKnight (1993 อ้างใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยทุนชุมชน โดยเปรียบเทียบแนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งชุมชนแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แนวคิดเดิมและแนวคิดใหม่ในการพัฒนาชุมชน

ประเด็นเรื่อง	แบบดั้งเดิม	แบบใหม่
1. พื้นฐานแนวคิด	เริ่มจากการศึกษาหาความเป็น	เริ่มจากการศึกษาหาทุนชุมชน
2. การกำหนดเป้าหมาย	เพื่อเปลี่ยนแปลงของสถาบันและองค์กรต่างๆ	เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
3. การสนทนาแลกเปลี่ยน	เพื่อพิจารณาปัญหาและความกังวล	เพื่อพิจารณาทักษะ ความใฝ่ฝัน
4. ตัวขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	อำนาจ	ความสัมพันธ์
5. ความสำคัญของชาวบ้าน	เป็นผู้บริโภคหรือลูกค้า	เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นเจ้าของปัญหาและเจ้าของชุมชน

ที่มา: Kretzmznn & McKnight, 1993

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการบริหารจัดการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนส่วนใหญ่จะเริ่มจากการวิเคราะห์ “ปัญหา/ความจำเป็น” จากนั้นมีการจัดลำดับและตัดสินใจถึงความสำคัญของปัญหาลำดับต้นๆ ก่อน Kretzmann and McKnight (1993) กล่าวว่าในความเป็นจริงแล้วเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชุมชนนั้นเราควร จะเริ่มจาก “การศึกษาค้นหาปัญหา/ความต้องการ” หรือเริ่มจาก “การศึกษาค้นหาทุนชุมชน” การทราบถึงทุนชุมชนทำให้ชุมชนรู้ถึงความสามารถและภูมิปัญญาของตนเองผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

หากพิจารณาข้อแตกต่างดังตารางที่ 2.2 พบว่า สิ่งที่ควรเริ่มต้นพัฒนาชุมชนคือ การค้นหา “ทุนชุมชน” คือการค้นหาทุนประเภทต่างๆ ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชน แล้วจัดทำเป็นแผนที่ทุนชุมชน (สมชาติ มปป.) แต่หากพัฒนาชุมชนจากการค้นหาปัญหาชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่ความขาดแคลนและความจำเป็นที่จะคอยแต่รับไม่ได้สร้างจากศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งในการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่ปัญหา โดยใช้วิธีการระบุปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีรายได้ต่ำ เพื่อให้ทราบว่าชุมชนขาดอะไร เช่น อัตราการว่างงานที่สูงหรือการขาดโอกาสในการจับจ่ายใช้สอยและแยกแยะอาชีพและธุรกิจ และพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่ระบุไว้ และมุ่งไปที่สาเหตุของปัญหา ดังนั้นชุมชนส่วนใหญ่จะจบลงด้วยการยอมแพ้ วิธีนี้สามารถสร้างความคาดหวังที่จะนำไปสู่ความผิดหวังและความล้มเหลว ดังนั้นการพัฒนาชุมชนควรสร้างขึ้นบนสินทรัพย์ชุมชนมากกว่ามุ่งเป้าไปบนความต้องการเพื่อการพัฒนาในอนาคตเพียงอย่างเดียว ดังนั้นพื้นฐานการพัฒนาชุมชนต้องเข้าถึงการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของสินทรัพย์ โดยมุ่งไปที่ความสำเร็จและชัยชนะเล็กๆ แทนที่จะมองหาสิ่งที่ไม่ มีซึ่งเป็นกรมองในแง่ลบ วิธีการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของสินทรัพย์จึงมุ่งไปที่การพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางเลือก คือการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของสินทรัพย์ แนวคิดคือการสร้างความสามารถภายในชุมชน การสร้างและการเสริมสร้างสินทรัพย์ชุมชนที่เป็นจุดแข็ง (Haines, 2009)

ตารางที่ 2.2 การบริหารจัดการสร้างความเข้มแข็งชุมชน

ปัญหา/ความจำเป็น	ทุนสังคม
มุ่งเน้นที่ “ความขาดแคลน” (lack)	มุ่งเน้นที่ “ประสิทธิผล” (effectiveness)
ส่งผลให้ต่างคนต่างอยู่ “แก้ปัญหามุมชนไม่ได้”	เกิดปฏิสัมพันธ์กันและพัฒนาสู่ “ชุมชนเข้มแข็ง”
ส่งผลให้ประชาชน “เป็นผู้พึ่งพาอาศัยแต่รับบริการ”	ชุมชนสามารถค้นหาทางออกของปัญหาด้วยทุน “ปัญญา” ของประชาชน
ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยในการแก้ไขปัญหา	ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหามุมชนได้ด้วยตนเอง

2.3.2 ความหมายและประเภทของทุนชุมชน

ทุนหรือสินทรัพย์ คือ คลังสมบัติของครัวเรือนหรือหน่วยงานอื่น อีกคำนิยามคือคุณภาพของคนหรือสิ่งของที่มีประโยชน์และมีคุณค่า คือผลประโยชน์และทรัพยากร ดังนั้น บุคคล สมาคม เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นและองค์กรมีประโยชน์และมีคุณค่า Kretzmann and McKnight นิยามว่าทุนหรือสินทรัพย์ คือ พรสวรรค์ ทักษะและความสามารถของบุคคล สมาคมและสถาบัน

ในทางเศรษฐกิจ ทุนหรือสินทรัพย์เป็นรูปร่างของทุนทรัพย์ เช่น ทรัพย์สินสมบัติ คลังและพันธบัตร และเงินในชุมชน

ในขณะที่กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ได้สรุปความหมาย ทุนชุมชน (Community capital) คือ สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสิ่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิต รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี การบริการทางโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เป็นต้น

มีการจัดแบ่งประเภทของทุนหรือสินทรัพย์ไว้หลากหลายแต่มีความคล้ายคลึงและเหมือนกันอยู่ในบางประการ เช่น Ferguson and Dickens (1999) กล่าวถึง 5 แบบของทุนทรัพย์ชุมชนคือ กายภาพ มนุษย์ สังคม การเงินและการเมือง Green and Haines (2007) แยกเป็น 7 แบบคือ กายภาพ มนุษย์ การเงิน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการเมือง และทุนทรัพย์ ส่วน Rainey แยกเป็น 3 แบบคือ มนุษย์ สาธารณะ (กายภาพ) และสังคม

Haines (2009) ได้กล่าวถึงทุนหรือสินทรัพย์ว่ามี 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1) ทุนทางกายภาพ ประกอบด้วย ถนน ดิ็ก โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เมื่อเจาะจงลงไปชุมชนก็จะพิจารณาถึงคุณลักษณะที่สำคัญทางกายภาพ คุณลักษณะเหล่านี้รวมถึงถนน ทางรถไฟ น้ำและท่อน้ำทิ้ง ตัวเมือง ที่อยู่อาศัยใกล้เคียง สวนสาธารณะ แม่น้ำ เขตอุตสาหกรรม การพัฒนาพื้นที่ โรงเรียน อาคารรัฐบาล มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ เรือนจำ ฯลฯ ทุนทรัพย์ทางกายภาพคือสิ่งขนาดใหญ่ที่ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ แม้ว่าจะปรับปรุงอาคารหรือโครงสร้างพื้นฐาน ทุนทรัพย์ทางกายภาพจะทนได้นาน คุณภาพอีกอย่างคือ ระดับของการลงทุนแบบสาธารณะและส่วนตัว การลงทุนแบบสาธารณะในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ท่อน้ำทิ้ง น้ำ และการลงทุนแบบส่วนตัวในโครงสร้าง เช่น ที่อยู่อาศัย เขิงพาณิชย์ ด้านอุตสาหกรรม กับความคาดหวังของผลตอบแทนในการลงทุน

2) ทุนมนุษย์ คือทักษะ ความสามารถพิเศษและความรู้ของสมาชิกในชุมชน ไม่ใช่แค่ผู้ใหญ่ แต่รวมถึงเด็กและวัยรุ่นด้วย รวมถึงทักษะด้านตลาดแรงงาน ทักษะการเป็นผู้นำ พื้นหลังการศึกษา การพัฒนาและการเห็นคุณค่าศิลปะ สุขภาพและทักษะอื่นๆ และประสบการณ์ ตรงข้ามกับทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์จะเคลื่อนที่ได้ ผู้คนย้ายเข้าออก ดังนั้นเมื่อเวลาผ่านไป ทุนมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ นอกเหนือจากทักษะ ความสามารถพิเศษ และความรู้ วัฒนธรรม สังคม กลไกสถาบันก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้

3) ทุนสังคม คือ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน รวมถึงความเชื่อถือ บรรทัดฐาน เครือข่ายทางสังคม (Green and Haines 2007) “ทุนสังคมประกอบด้วยคลังในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความเอกลักษณะนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เชื่อถือ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน คุณค่าและนิสัยที่ไว้ร่วมกัน” ความสัมพันธ์ในสังคมที่สำคัญคือ การระดมผู้ อยู่อาศัยและองค์ประกอบสำหรับความสำเร็จของโครงการ ทุนสังคมประกอบด้วยสถาบันและองค์กรที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ เครือข่าย และสิ่งที่รวมชุมชนไว้ด้วยกัน ทุนสังคมมีหลายแบบ เช่น ทางการและ ไม่เป็นทางการ มั่นคงและอ่อนแอ พันธะและการแก้ไข เครือข่ายที่เป็นทางการสร้างขึ้นผ่านองค์กร เช่น สโมสรด้านบริการ เป็นสิ่งที่อ่อนแอ เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการสร้างขึ้นผ่านความสัมพันธ์ส่วนบุคคล แบบนี้ จะมั่นคงทุนแบบพันธะจะนำคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกันแล้วมาอยู่ด้วยกัน ในทางตรงข้าม ทุนทรัพย์แบบ แก้ไขคือความคิดของการขยายเครือข่ายแต่ละบุคคล โดยการสร้างเครือข่ายใหม่ ผู้คนจะเข้าไปสู่ข้อมูลใหม่ และมีเครือข่ายมากขึ้นสำหรับแบ่งปันและนำมาใช้

นอกเหนือจากนี้ ทุนสังคมสามารถแบ่งย่อยได้อีกหลายแบบ เช่น การเงิน การเมืองและวัฒนธรรม ทุนทรัพย์การเงินคือการเข้าไปตลาดสินเชื่อและแหล่งอื่นๆที่เกี่ยวกับกองทุน ชนกลุ่มน้อยและชุมชนที่จน ไม่มีหนทางเข้าไปสู่ตลาดสินเชื่อ ไม่มีแหล่งการเงินในการเป็นเจ้าของบ้าน การเริ่มต้นและการขยายธุรกิจ ชุมชนเหล่านี้ไม่สามารถนำทรัพยากรที่อ่อนแอมาใช้งาน ทุนทรัพย์การเมืองคือทุนทรัพย์ของชุมชนที่ใช้ อิทธิพลทางการเมือง Weir (1988) พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่มีชุมชนเป็นพื้นฐานกับระบบ การเมืองท้องถิ่น 3 แบบนี้รวมถึงการปกครองแบบชนชั้นสูง ระบบการอุปถัมภ์การเมือง ระบบรวมที่ชุมชน และผู้นำทางการเมืองคาบเกี่ยวกัน แนวคิดที่สำคัญคือเชื่อมโยงเข้าด้วยกันและทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

สำหรับ กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ดังนั้นจึงได้จำแนกประเภทของทุนไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1) ทุนมนุษย์ (human capital) หมายถึง คุณสมบัติด้านต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ที่มีคุณสมบัติในด้านสุขอนามัย อายุขัย ด้านการศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ ตัวอย่างได้แก่ ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น

2) ทุนสังคม (social capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจเชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ประชา สังคม ความเชื่อถือศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน รูปแบบของทุนสังคมในประเทศไทย ประกอบด้วย

2.1) ศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นฐานชีวิตในการทำมาหากินของคนไทย เช่น ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ศิลปะ การทอผ้า ทอเสื่อ

2.2) จารีต ประเพณี เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์จากคน รุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมาเพื่อดูแลควบคุมชุมชนให้ดำรงชีวิตไป ตามระบบคุณค่าและระบบคิดของชุมชนนั้น

2.3) ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมต่างๆ ทั้งในระดับสมาชิก/กลุ่ม หรือระหว่างชาวบ้านซึ่งอาจจะขยายออกไปชุมชนใกล้เคียง หรือคนยากจน ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

2.4) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไทยมีลักษณะของระบบครอบครัวเครือญาติ ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน เช่น ระบบเอามื้อเอาแรงกัน การลงแขกเกี่ยวข้าว

2.5) ความสามัคคีที่รวมสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เกิดการระดมทุนสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดความต่อเนื่องยั่งยืนของกิจกรรมในระยะยาว

2.6) ทักษะในการจัดการร่วมกันที่จะเกิดการเพิ่มความสามารถ ทักษะ ความชำนาญในการจัดการเรื่องต่างๆ และ

2.7) ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสร้างสรรค์และสั่งสมขึ้นมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการทำเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น

3) ทุนกายภาพ (physical capital) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ระบบพลังงาน การสื่อสาร โทรคมนาคม โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

4) ทุนธรรมชาติ (Natural capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกษะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ธัญญาหารธรรมชาติ เป็นต้น

5) ทุนการเงิน (financial capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นตัวเงินตรารวมถึงโอกาสทางการเงินที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ทุนทางการเงินที่มาจากกรออม ที่เป็นเงินสด/เงินฝาก สัตว์เลี้ยง อัญมณี และทุนที่มาจากรายได้อื่น ได้แก่ เงินบำนาญ/ค่าตอบแทนที่ได้จากรัฐและเงินกองทุนต่างๆ

2.4 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของทุนชุมชน

2.4.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนคือ กระบวนการโดยที่ประชาชนทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงชุมชน การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานสินทรัพย์คือวิธีการที่มีแนวโน้มบรรลุคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น Kretzmann and McKnight เชื่อว่ากุญแจสำคัญของการฟื้นฟูชุมชนคือตั้งอยู่บนทุนหรือสินทรัพย์ท้องถิ่นเพื่อเริ่มเชื่อมชุมชนกับประสิทธิภาพของชุมชน

ในขณะที่ Haines (2009) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการและผลลัพธ์ แยกได้อีกหลายคำนิยาม ดังนี้

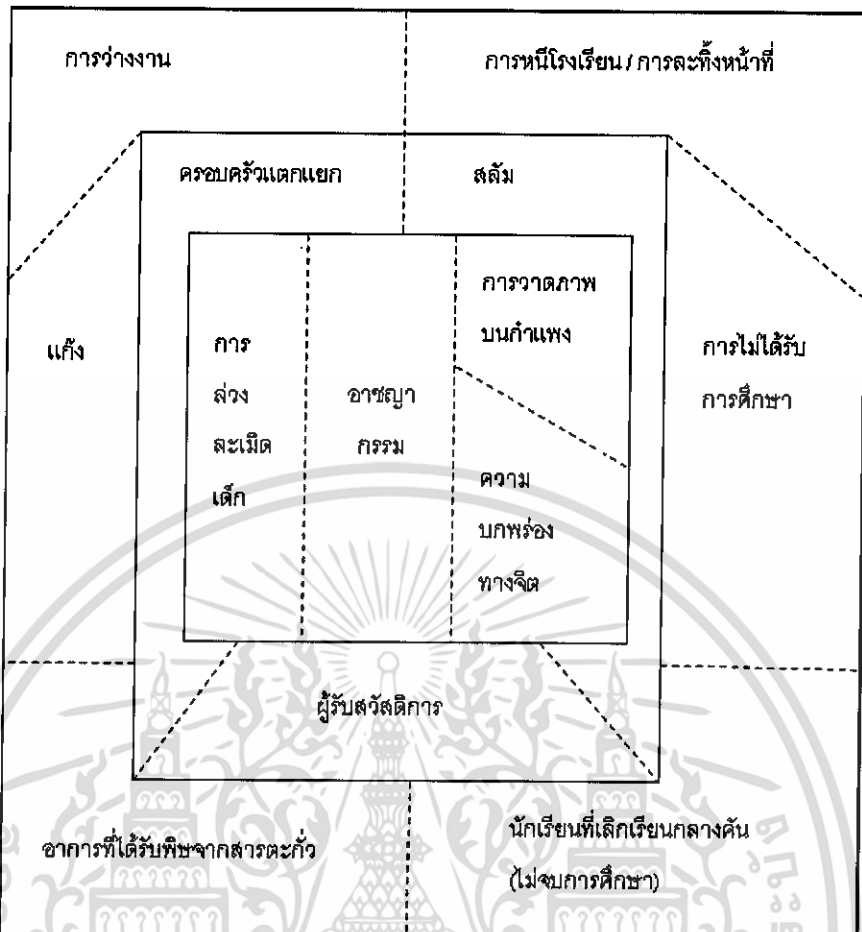
- การสร้างชุมชน โดยการเสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการแยกแยะสิทธิ์และโอกาส อุปถัมภ์และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของผู้อยู่อาศัยไปทางที่ดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

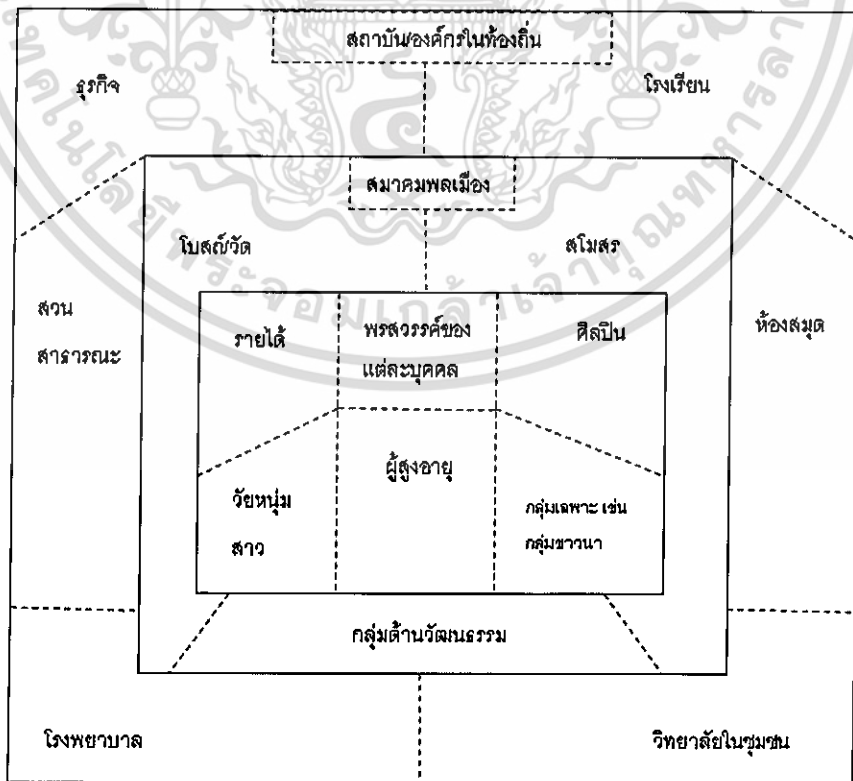
- การสร้างทุนหรือสินทรัพย์ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตในผู้อยู่อาศัยที่มีรายได้ต่ำถึงปานกลาง
- ความพยายามวางแผนเพื่อผลิตสินทรัพย์ที่เพิ่มความสามารถของผู้อยู่อาศัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี
- การตั้งใจสร้างสินทรัพย์ของผู้อยู่อาศัยที่จน ส่วนใหญ่เป็นการสร้างเครือข่าย
- การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในชุมชน อาจจะเป็นเพื่อนบ้าน, เมือง, หมู่บ้าน, ชานเมืองหรือตัวเมือง หรือเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือพัฒนาบนพื้นฐานของความสนใจของแต่ละกลุ่ม เช่น สมาคม ทีมกีฬา ศาสนา สโมสร

2.4.2 กระบวนการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของทุนชุมชน

Haines (2009) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานมี 2 วิธีคือ ระบุปัญหาและความต้องการของชุมชน ในชุมชนที่มีรายได้ต่ำการระบุปัญหาเป็นเรื่องที่ไม่ยาก เพราะสภาพแวดล้อมเป็นตัวบ่งชี้ เช่น บ้านที่เสื่อมโทรม สภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยขยะ น้ำเน่าเสีย ในการแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่จึงมุ่งไปที่ปัญหาว่าชุมชนขาดอะไร ก็จะพยายามแก้ไขปัญหานั้นๆ เช่น อัตราการว่างงานที่สูงหรือขาดโอกาสในการจับจ่ายใช้สอยและแยกแยะอาชีพและธุรกิจ โดยหาสาเหตุของปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่จะจบลงด้วยการยอมแพ้ เพราะการระบุปัญหาทำให้สร้างความคาดหวังที่จะนำไปสู่ความผิดหวังและความล้มเหลว กระบวนการพัฒนาชุมชนควรอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความสามารถภายในชุมชน การสร้างและเสริมสร้างสินทรัพย์ชุมชน มุ่งไปที่ปัญหา ความต้องการ จุดแข็งและสินทรัพย์ของชุมชน (ดูรูป 3.1 และ 3.2 ประกอบ)

ภาพที่ 2.1 แผนที่ความต้องการของชุมชน (Community needs map)

ภาพที่ 2.2 แผนที่ทุนหรือทรัพย์สินของชุมชน (Community assets map)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระบวนการของการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของทุนหรือสินทรัพย์ ประกอบด้วย การเริ่มจากการก่อร่างของชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ การวางแผน การมีส่วนร่วมชุมชน การปฏิบัติและการประเมิน (Haines, 2009)

1) การก่อร่างของชุมชน เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์ที่อาศัยภายในชุมชนกลุ่มเล็กๆ ที่จะมาขับเคลื่อนงานเฉพาะเรื่อง โดยทั่วไปการรวมตัวกันของชุมชนเกิดขึ้นจากปัญหาเป็นตัวชี้หน้า (problem-oriented approach) มากกว่า ใช้ทุนหรือทรัพย์สินเป็นตัวชี้หน้า (asset-oriented approach) โดยทั่วไปมีกลยุทธ์หลัก 2 กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนชุมชน คือ การรณรงค์จากการกระทำทางสังคม (social action campaign) การรณรงค์ทางสังคมคือการที่สังคมมีการกระทำร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ โครงสร้างทางสังคม และความเชื่อทางวัฒนธรรม และ แบบอย่างการพัฒนา (development model) ซึ่งเป็นที่แพร่หลาย คือ การอาศัยแบบอย่างการพัฒนาในการสร้างพื้นที่ให้กับชุมชนเพื่อบรรลุเป้าหมายของชุมชน โดยแบบอย่างการพัฒนาชุมชนนั้นมีหลายแบบที่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมา เช่น Alinsky model เป็นแบบที่มีชื่อเสียงที่สุด ที่เน้นผู้ก่อร่างชุมชนต้องมีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญที่จะทำให้ชุมชนสามารถระบุประเด็นต่างๆ ร่วมกันได้ ในขณะที่ Boston model จะเน้นการสร้างชุมชนจากการสร้างสวัสดิการจากความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนแต่ละคน นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่นๆ อีกที่จะช่วยในการก่อร่างของชุมชน เช่น การฝึกอบรมอย่างเข้มข้นของผู้ก่อตั้ง การใช้แบบพัฒนาเหล่านี้เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกันที่จะนำมาซึ่งการจัดหาเศรษฐกิจและงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชนที่มีรายได้ต่ำ (Rubin and Rubin, 1992)

2) การกำหนดวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์เป็นอีกหนึ่งวิธี เช่น การค้นหาอนาคต พิจารณาถึงวิสัยทัศน์ของชุมชนหนึ่งที่มีชื่อเสียงในปี 1990 และหลายชุมชนใช้เทคนิคนี้ในการนำทางอนาคต การกำหนดพื้นที่เฉพาะ เช่น การเคหะ การขนส่งและการศึกษา หลายชุมชนใช้ประโยชน์จากการสร้างวิสัยทัศน์ เนื่องจากมุมมองหลายคนไม่ชัดเจนและกว้างยากที่จะนำความต้องการทั้งหมดมาดำเนินการ ความคิดพื้นฐานคือนำบุคคล สมาคม และสถาบันภายในชุมชนที่หลากหลายมาอยู่ด้วยกันและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

ส่วนประกอบที่สำคัญของวิสัยทัศน์ ส่วนประกอบแรกคือ ความคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลายของชุมชน ส่วนประกอบที่สองคือ เตรียมกระบวนการที่มีเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ กระบวนการต้องมีเป้าหมายของผู้มีส่วนร่วม และต้องมีประสิทธิภาพในเวลาและกำลังของมนุษย์ ส่วนประกอบที่สามคือ เทคนิคการมีส่วนร่วมของสาธารณะเพื่อบรรลุผล วิสัยทัศน์คือความคิด ต้องใช้เทคนิค เช่น การระดมสมอง วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน เพื่อบรรลุเป้าหมาย ตัวอย่างการกำหนดวิสัยทัศน์ของ RUIDOSO, NEW MEXICO กำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สงบ ว่า “ลมเย็น ภูเขาสูง อากาศสบายและท้องฟ้าปลอดโปร่ง” และเกี่ยวกับเรื่องความรู้สึกของชุมชน ว่า “ผู้คนเป็นกันเอง นับถือชีวิตความเป็นอยู่ของกันและกัน และเด็กๆ ปลอดภัยเมื่อขี่จักรยาน” เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การวางแผน

ระยะในการวางแผน มี 3 ขั้นตอนในแผนปฏิบัติการ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ การทำแผนที่ทุนหรือสินทรัพย์และการสำรวจชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์เป็นส่วนที่สำคัญ

การทำแผนที่ทุนหรือสินทรัพย์คือ กระบวนการของการเรียนรู้ทรัพยากรที่ใช้ได้ในชุมชน Kretzmann and McKnight เสนอว่ากระบวนการทำแผนที่ของรายการทุนหรือสินทรัพย์สินควรประกอบด้วย

- บุคคล รวมถึงวัยหนุ่มสาว อาวุโส คนพิการ ศิลปินท้องถิ่น ฯลฯ
- สมาคมท้องถิ่นและองค์กร เช่น องค์กรธุรกิจ กลุ่มการกุศล สมาคมชาติพันธุ์ องค์กรทางการเมือง สโมสรด้านบริการ กีฬาลีก กลุ่มทหารผ่านศึก
- องค์กรท้องถิ่นของชุมชน รวมถึงสวนสาธารณะ ห้องสมุด โรงเรียน วิทยาลัยชุมชน ตำรวจ โรงพยาบาล ฯลฯ

การทำแผนที่ทุนหรือสินทรัพย์ควรทำอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายคือรับรู้ทักษะ ความรู้ และทรัพยากรในชุมชน เป็นทางที่ดีสำหรับการเริ่มต้นในการทำความเข้าใจสินทรัพย์ของชุมชน

การสำรวจชุมชนมีประโยชน์ในการแยกปัญหาในการวางแผนขั้นต้น และปรับความคิดและนโยบายของชุมชนให้ถึงเป้าหมายหรือแผนปฏิบัติการ การสำรวจชุมชนมีดังนี้

- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการกำหนดปัญหาและโอกาส
- กำหนดปัญหาและโอกาสของประชาชน
- ให้สิทธิ์กับประชาชนในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย
- กำหนดการสนับสนุนจากประชาชนสำหรับการเริ่มต้น
- การประเมินผลโครงการและนโยบายปัจจุบัน
- พิจารณาเกี่ยวกับ “ประชาชนคิดอะไร” หรือ “อะไรที่ประชาชนต้องการ”

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน

ผู้คนในชุมชนต้องเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในอนาคต การเข้าร่วมของประชาชนให้มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องยากสำหรับบุคคล กลุ่มหรือองค์กรต้องพยายามกำหนดเทคนิคที่เหมาะสมมาใช้เพื่อสร้างโอกาสสำหรับประชาชนให้มีสิทธิ์ในการตัดสินใจ การเข้าร่วมในแผนชุมชนที่รอบคอบสามารถช่วยองค์กร สถาบัน และบุคคลในการตัดสินใจที่ดีและมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาชุมชน

5) การดำเนินงานและการประเมินผล

การดำเนินงานการพัฒนาชุมชนคือ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ประชาชนสามารถมองเห็นผลที่จับต้องได้ โดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องพยายามเข้าใจสินทรัพย์ เจตคติ และความคิดเห็นซึ่งกันและกันและยอมรับการดำเนินการขั้นต้นและกลยุทธ์ในภาพรวมที่จะนำไปสู่การดำเนินการในอนาคต โดยการสร้างแผนปฏิบัติการที่อธิบายถึงกิจกรรมที่ต้องบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมาย โดยทั่วไปจะแยกโครงการระยะเวลา บุคคลที่รับผิดชอบ กลไกการระดมทุน และอื่นๆ การดำเนินงานจำเป็นต้องทราบถึงกฎระเบียบ โดยเฉพาะทุนทางกายภาพของชุมชน

อีกส่วนประกอบที่สำคัญคือ การสังเกตการณ์และประเมินผล ที่มีกฎมองข้ามบ่อยๆ การสังเกตการณ์คือการกระทำหนึ่งของการประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชน การสังเกตการณ์จะทำให้สามารถปรับเปลี่ยนหากไม่เหมาะสม ทำให้หลีกเลี่ยงปัญหาหรือสถานการณ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ให้บริการ คณะกรรมการอำนวยการ และทีมงานโครงการ

การประเมินผล ในทางตรงข้าม ปรกติจะเกิดขึ้นหลังจากพิจารณาโครงการหรือแผนเสร็จแล้ว มี 2 ประเภทในการบรรลุเป้าหมายคือ ผลลัพธ์โดยตรงและระยะสั้น เช่น จำนวนคนที่ผ่านฝึกอบรม จำนวนบ้านที่ราคาไม่แพง จำนวนการสร้างงาน ผลลัพธ์ระยะยาวคือผลที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการปฏิบัติหรือการดำเนินการ เช่น คุณภาพชีวิตดีขึ้น เพิ่มระดับรายได้ส่วนบุคคล

ดังนั้นสามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการที่ประชาชนเรียนรู้การช่วยเหลือตนเอง ได้ดังนี้

- จัดตั้งกลุ่มองค์กร ควรเป็นองค์กรที่ใหม่และอิสระ
- สร้างพันธมิตร สำหรับการวางแผนกลยุทธ์ ช่วยลดการคุกคามและช่วยป้องกันความขัดแย้ง
- แยกแยะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในขั้นต้น กลุ่มตัวแทนต้องสร้างสรรค์
- รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล มีประโยชน์ในการรวบรวมประวัติชุมชน แยกแยะปัญหาเศรษฐกิจ การสำรวจทัศนคติของพลเมือง ทราบปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต
- พัฒนาระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น หนังสือพิมพ์ ช่องเคเบิล โทรศัพท์และอีเมลล์
- เพิ่มองค์กรชุมชน
- สร้างวิสัยทัศน์
- สร้างแผนกลยุทธ์ที่ครอบคลุม ต้องเป็นความจริงและน่าเชื่อถือ
- แยกแยะผู้นำและการจัดตั้งทีมผู้บริหาร
- ทำให้แผนการสำเร็จ ใช้เวลาสั้น เป็นรูปธรรม เป็นที่นิยมในคนหมู่มาก มีความเสี่ยงต่ำ
- ทบทวนและประเมินผลแผนการ
- ฉลองความสำเร็จ จัดหารางวัล
- ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยยึดหลักปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ดังนี้

- 1) การช่วยเหลือตนเองและความรับผิดชอบต่อตนเอง
- 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนควรอิสระและเปิดเผย
- 3) ชุมชนเสนอสมาชิกในกลุ่มและผู้เลือกตั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 4) ระบุปัญหาที่สำคัญ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม (SWOT)
- 5) ทำความเข้าใจและข้อตกลงร่วมกันถึงการเปลี่ยนแปลงชุมชน
- 6) แต่ละบุคคลมีสิทธิในการฟัง
- 7) พลเมืองมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชน
- 8) สิทธิในการมีส่วนร่วมคือต้องมีความรับผิดชอบ
- 9) ความไม่เห็นด้วยต้องโฟกัสบนปัญหาหรือวิธีแก้ไข ไม่ใช่ตัวบุคคลหรืออำนาจทางการเมือง
- 10) ความเชื่อถือคือสิ่งจำเป็นสำหรับความสัมพันธ์

2.4.3 ความท้าทายของกระบวนการพัฒนาชุมชน

ข้อแม้ที่สำคัญสำหรับกระบวนการพัฒนาชุมชนคือ มีอุปสรรค ใช้เวลานาน แพง เช่น เกิดความสนใจที่หลากหลาย ดังนั้นการหาความสอดคล้องเป็นเรื่องที่ยากแต่ต้องใช้เวลาด้วย ทำให้บุคคลและองค์กรไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชน เพราะไม่สามารถรักษาผลประโยชน์และข้อผูกมัด ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนร่วมต้องเล็งเห็นถึงความสำเร็จ แรงจูงใจและความเชื่อที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการดำเนินการขั้นต้นและการบรรลุวัตถุประสงค์ (Haines, 2009)

2.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ในการหาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าของพื้นที่สีเขียว เช่น ชุมชนร่วมกันในการกำหนดกิจกรรมในพื้นที่ หาเส้นทางที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน และการคงไว้ซึ่งระบบนิเวศน์และพื้นที่สีเขียวในชุมชน เป็นต้น

2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนมีผู้ให้คำนิยามไว้หลายท่าน

การมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับอ็อกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” และให้คำจำกัดความของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

เจมส์ แอล เครยัน ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่า และที่ได้ รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ปัทมา สุภกำปัง ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในรายงานการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น

Erwin (1976 อ้างในสุวัฒนา ธาดานิติ 2543) ได้ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2.5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม (2545, หน้า 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนาควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านบยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านบจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและ ประเมินผลงาน ชาวชนบทมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย (2545, หน้า 116) ยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1) ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2) ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3) ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5) ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

ม.ร.ว. อุดิน รพีพัฒน์ (2527 อ้างในสุวัฒน์ ธาตานิธิ 2543) กล่าวว่าประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนาได้ 4 ขั้นตอน

1) ขั้นตอนการค้นหาปัญหา กำหนดสาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญและหาแนวทางแก้ไข

2) ขั้นตอนการตัดสินใจ และวางแผนแก้ไขปัญหา

3) ขั้นตอนการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4) ขั้นตอนประเมินผลงานของกิจกรรมการพัฒนา เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

5)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้เป็น 5 รูปแบบคือ การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) และการใช้กลไกทางกฎหมาย (ยงธนิศร์, 2543)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการทำงานแบบหุ้นส่วน หรือ Partnership หมายถึง กลไกการประสานประโยชน์จากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ ในขั้นตอนของการพัฒนาในลักษณะพึ่งพาและสนับสนุนซึ่งกันและกัน คือ มีการพิจารณาซึ่งกันและกันจุดแข็ง-จุดอ่อนของภาครัฐ เอกชน องค์กรและประชาชน เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและลดความไร้ประสิทธิภาพจากจุดด้อยมากที่สุด

การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) เป็นสิ่งสำคัญ คำว่า แรงบันดาลใจ หมายถึงการมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันของกลุ่มผลประโยชน์ทุกกลุ่มที่จะไปสู่เป้าหมายของการพัฒนา วิธีนี้เป็นสิ่งที่บรรลุได้ยากเนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์มีหลายหลากและมีความต้องการไม่เหมือนกัน แต่สามารถสร้างความเข้าใจและให้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในระดับนี้หากกลุ่มมีความต้องการร่วมกันสามารถสำเร็จได้ไม่จำเป็นต้องมีการใช้กฎหมายบังคับ เพราะทุกคนมีแรงดลบันดาลใจร่วมกันที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร 2543)

การมีข้อตกลงร่วมกัน (Commitment) เป็นอิทธิพลของแผนที่น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่าแรงบันดาลใจ เพราะมีการประนีประนอมของกลุ่มผลประโยชน์ทุกกลุ่ม จนกระทั่งได้วัตถุประสงค์ร่วมกันในการพัฒนา โดยข้อตกลงร่วมกันนี้พัฒนามาจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการพิจารณาและหาข้อยุติซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้มีความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาาร่วมกันจะทำให้ได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาที่นั้น (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร 2543)

2.5.4 ระดับของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วม Arnstein (1995) แบ่งลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมเป็น 3 ลำดับขั้น คือ ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น ขั้นกลาง กลุ่มคนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มีส่วนในการตัดสินใจ ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, น. 17) กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
- 2) การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
- 3) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

3.1) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ

3.2) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ

3.3) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4) การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

5) การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้แบ่งไว้ดังนี้

1) ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา

2) ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร

2.1) ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง

2.2) วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ

2.3) ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น

2.4) ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

2.5) ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2.6) ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

2.7) ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

2.5.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้ (ชิต นิลพานิช และกุลธนา พงศธร, 2532, หน้า 362)

1) หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

2) หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมี อิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

3) หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

4) การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วย ให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

5) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการ พัฒนาได้สี่

6) หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545, หน้า 118) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

- 1.1) จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกัน
- 1.2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร
- 1.3) การอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ
- 1.4) ลงมือปฏิบัติจริง

1.5) ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2) การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

- 2.1) แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- 2.2) สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 2.3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิด

กระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

2.5.6 เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 3 ประการ คือ

- 1) การมีอิสรภาพในการเข้าร่วม หมายถึง การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
- 2) ความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง ทุกคนที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน
- 3) ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง มีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ แต่หากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ก็จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

2.5.7 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

1) คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับ วัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สุดได้

2) ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่าย มากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาว ระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4) การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขา ก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติ และยังคงเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่าย ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6) การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรม โดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

7) การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม พวกเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการ และการตัดสินใจขององค์กรได้

8) การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

2.6 การผังเมืองรวม

2.6.1 ความหมายผังเมืองรวมและลำดับของผัง

ผังเมืองรวม ในภาษาอังกฤษมีการเรียกหลายคำ เช่น Comprehensive plan หรือ master plan หรือ general plan (Chapin, 1963; So & Getzels, 2008) ในปัจจุบันยังมีการเรียกว่า strategic plan

ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ “การผังเมือง” หมายความว่า การวาง จัดทำ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหายเพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้นซึ่งสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคมเพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และให้ความหมายของผังเมืองรวม หมายความว่า แผนผัง นโยบายและโครงการ รวมทั้งมาตรการควบคุมโดยทั่วไปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุขปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง

จากความหมายของการผังเมืองทำให้สามารถสรุปได้ว่าการวางผังเมืองมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นจัดประเภทของการใช้ที่ดินในชุมชนให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม มีความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะที่เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ เพื่อความผาสุกของประชาชนในชุมชนนั้นๆ (นิพนธ์ วิเชียรน้อย มปป.)

So & Getzels (2008) ได้สรุปประเภทและลำดับของแผนไว้ดังภาพที่ 2.3

ผังเมืองรวม (comprehensive plans) เป็นเอกสารที่มีผลการศึกษาและวิเคราะห์ โดยมีการกำหนดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่ชัดเจน อาจเป็นทั้งชุมชน ทั้งเมือง มีการกำหนดระยะเวลาส่วนใหญ่เป็นระยะยาวในเมืองรวมมีการวิเคราะห์ถึงประเด็นที่สำคัญในพื้นที่และปัญหาการเจริญเติบโตของเมือง หรือการลดลงของประชากรในชุมชน และระบุถึงแนวโน้มหลักที่จะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชน โดยทั่วไปในแผนจะบรรจุข้อเสนอแนะ แต่จะยังไม่ระบุวิธีการปฏิบัติ ในอดีตแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นที่ระบุในแผนจะไม่แสดงเป็นแผนที่เนื่องจากความยากลำบากในการระบุตำแหน่งที่ตั้งที่ถูกต้อง ดังนั้นแผนส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงชุดข้อความหรือแถลงการณ์นโยบาย แต่อาจมีรายละเอียดแยกตามเนื้อหาได้ เช่น ระบบสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ ขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชน

ผังระบบ (System plans) มีรายละเอียดมากกว่าผังเมืองรวมแต่ยังไม่ระบุไปถึงรายละเอียดทางวิศวกรรม โดยผังระบบจะสรุปแผน นโยบาย และแผนงานของโครงสร้างพื้นฐานแต่ละอย่างเฉพาะเจาะจงไป เช่น ระบบการระบายน้ำรวม ระบบการป้องกันอัคคีภัยรวม ระบบการพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ ผังระบบจะระบุโครงสร้างพื้นฐานเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ผังพื้นที่ (area plan) เป็นรายละเอียดที่ระบุถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของชุมชน ประเภทต่างๆ ไปที่ใช้เป็นผังย่านศูนย์กลางธุรกิจการค้า ศูนย์วัฒนธรรม ชุมชนหรือเขตที่มีหลายๆ ละแวกย่าน และพื้นที่ริมน้ำ เป็นต้น รายละเอียดของผังพื้นที่จะระบุประเด็นและปัญหาที่พื้นที่นั้นๆ กำลังประสบอยู่เพื่อนำมาพัฒนาแผนในอนาคตและเสนอแนะแนวทางให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจของท้องถิ่น รูปแบบของการวางแผนอาจแปรเปลี่ยนได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ เช่น แผนเขตเศรษฐกิจย่านการค้าจะเน้นองค์ประกอบด้านการออกแบบเมืองและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ในขณะที่แผนชุมชนอาจเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผังองค์ประกอบย่อย (Plans for subsystem components) เป็นผังทางวิศวกรรมมีระบุรายละเอียดย่อย เช่น เส้นทางของท่อระบายน้ำ เส้นทางประปา การขยายถนน เป็นต้น ผังองค์ประกอบย่อยขึ้นอยู่กับผังระบบและส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดูแลของฝ่ายโยธา

ผังบริเวณ (Site plans) จะเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ห้องสมุด สถานีดับเพลิง สวนสาธารณะ ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับราคาที่ดิน รูปแบบทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม ตารางแผนงานปรับปรุงต้นทุน อาจมีรายละเอียดเกี่ยวกับประชาพิจารณ์เกี่ยวกับการคัดเลือกที่ตั้ง ประชุมชาวบ้านหรือชุมชน และมีกำหนดผังบริเวณร่วมกับแผนพัฒนาชุมชน

<p>1 comprehensive plans</p> <p>แผนที่บรรจุนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม, พื้นที่สาธารณะ และเป็นนโยบายทั่วไปสำหรับประชาชน</p>	<p>3. Area plans</p> <p>ศูนย์กลางธุรกิจ (ย่านการค้า) เขตอุตสาหกรรม ศูนย์วัฒนธรรม เขตชุมชน เขตริมน้ำ ละแวกบ้าน</p>
<p>2 system plans</p> <p>การใช้ประโยชน์ที่ดิน การระบายน้ำ น้ำประปา การคมนาคมขนส่ง ของเสีย สวนสาธารณะและการพักผ่อน สถาบันราชการ สถานีตำรวจ โรงพยาบาล สถาบันศาสนา วัฒนธรรม</p>	<p>4 Plans for system components</p> <p>แผนทางวิศวกรรมในการก่อสร้างเส้นทางระบายน้ำ การขยายถนน</p> <p>5 Site plans</p> <p>ห้องสมุด สถานีดับเพลิง สวนสาธารณะ</p>

ภาพที่ 2.3 ประเภทและระดับของแผน

ที่มา: ดัดแปลงจาก So & Getzels (2008) หน้า 241

2.6.2 รูปแบบของการวางผัง

ชุมชนที่มีการรวมตัวกันของคนเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมที่หลากหลาย จำเป็นต้องมีการกำหนดกติการ่วมกันเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน การวางผังเมืองก็เช่นกันเป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาว่าควรเกิดในทิศใด มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทใด รวมถึงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้การขยายตัวของชุมชนมีประสิทธิภาพ ทำให้การวางผังเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาเมือง โดยมีการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นหัวใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำคัญ และอาจกล่าวได้ว่าเทคนิคที่เก่าแก่ที่สุดในการวางและจัดทำผังเมืองรวมจะพิจารณาจากโครงสร้าง (structure) และรูปร่าง (form) ของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในเมือง โดยวิธีการนี้ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของรัฐ เนื่องจากกระบวนการและหน้าที่ในการวางและจัดทำผังเมืองรวมเป็นของรัฐส่วนกลาง ต่อมา กระบวนการวางและการตัดสินใจเปลี่ยนไปเป็นของรัฐบาลส่วนท้องถิ่นแทน อาจกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่ของ ผู้เชี่ยวชาญ (expert) ทางด้านผังเมือง (Chapin, 1963) ซึ่งวิธีการวางและจัดทำผังเมืองรวมโดยเจ้าหน้าที่ ของรัฐได้รับการวิพากษ์ว่ากลไกและการวางแผนขาดการพิจารณาทัศนคติ (attitude) และ ความชอบ (preference) ของผู้ที่อาศัยในพื้นที่จัดวางผัง ขาดการพิจารณาถึงผลกระทบที่รุนแรงที่อาจเกิดขึ้นใน อนาคต ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเท่านั้น ทำให้เกิดความสงสัยเกี่ยวกับแนวคิดการ พัฒนาเมือง

อย่างไรก็ตามได้มีการสรุปวิวัฒนาการของการวางผังเมืองของอเมริกาตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองไว้ ในบทความของ Sandercock (1998) โดยในยุคแรกเป็นรูปแบบการวางผังแบบรวบยอด (rational comprehensive model) โดยกระบวนการวางและจัดทำผังเมืองรวมถึงการตัดสินใจมาจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านผังเมือง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการวางผังในรูปแบบบนสู่ล่าง (top-down) รูปแบบที่ 2 คือ การวางผัง เชิงสนับสนุน (Advocacy Model) การวางแผนที่นักผังเมืองพยายามรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดย หลีกเลี่ยงความขัดแย้งในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รูปแบบที่ 3 การวางผังแบบเศรษฐศาสตร์การเมือง (Radical Political Economy Model) รูปแบบนี้มีการคำนึงความเป็นไปได้ในการนำผังไปสู่การปฏิบัติให้ มากที่สุด โดยเน้นที่กระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติซึ่งจะขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจตามระเบียบกฎหมายและ ทางการเมือง 4. การวางแผนแบบเท่าเทียม (Equity Planning Model) เป็นการวางแผนโดยคำนึงถึง ความยุติธรรมและความเท่าเทียมของประชาชนที่จะได้รับจากผลของผัง โดยการสนับสนุนให้ทุกกลุ่มมีส่วน ร่วมในการวางผัง รูปแบบที่ 5 การวางผังเชิงปฏิบัติสื่อสารและการเรียนรู้ของสังคม (Social Learning and Communicative Action Model) กระบวนการวางผังวิธีนี้จะเน้นที่การสื่อสารทำความเข้าใจกับชุมชน เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากผลของแผนผัง และจะทำให้ผังที่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของ ชุมชนที่แท้จริง รูปแบบที่ 6. รูปแบบการวางผังโดยรากฐาน (Radical Planning Model) เป็นการวางผังที่ มุ่งจะจัดการการพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมกันและอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชน โดยเน้นการ กระจายอำนาจ สังคม ชุมชน และระบบนิเวศน์

นอกจากนี้ Friedmann (2003) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการวางแผนแบบดั้งเดิมคือรวมศูนย์ หรือที่ เรียกว่า ยุคคิด และแบบแยกศูนย์ โดยกล่าวว่า การวางแผนแบบยุคคิด จะอยู่บนหลักทางวิศวกรรมโดยการ สร้างวิธีหรือแบบจำลองที่เป็นจริงตลอดกาลด้วยสูตรที่กำหนดมาให้ เราจึงจำเป็นที่จะต้องนิยามการ วางแผนให้แตกต่างหลักการทางวิศวกรรม โดย Friedmann ให้เหตุผลประกอบเพิ่มเติมว่า เนื่องจากปัญหา และสภาพแวดล้อมของการวางแผนแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน จึงต้องให้ความสนใจในความหลากหลายและ ความแตกต่างของขนาดพื้นที่ทั้งภูมิภาคและท้องถิ่น นอกจากนี้ปัจจุบันโลกมีการให้ความสำคัญกับภาค

ประชาสังคมในการตัดสินใจสูงขึ้น ดังนั้นพื้นที่ของการมีส่วนร่วมจะต้องเปิดกว้างกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ เมือง หรือชุมชน รวมถึงคนในพื้นที่ใช้ชีวิตและได้รับผลกระทบจากพื้นที่ที่เขาอยู่ ดังนั้นคุณภาพของพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกับพวกเขา ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงการวางแผนแบบศูนย์กลาง (centered planning) หรือ การวางแผนแบบยูคลิด (Euclidian planning) เป็นการวางแผนแบบแยกศูนย์ (decentered planning) หรือ การวางแผนแบบที่ไม่ใช่แบบยูคลิด (non-euclidian planning) เพื่อกระจายความเสี่ยงและแสดงศักยภาพของสังคม โดยต้องพยายามเชื่อมโยงองค์ความรู้กับการปฏิบัติ (knowledge and action) ให้ได้ จึงนิยาม “การวางแผน” ว่าเป็น

Planning is that professional practice that specifically seeks to connect forms of knowledge with forms of action in the public domain.

2.6.3 กระบวนการการวางแผนและผัง

การวางแผนจะสื่อถึงความคิดที่มีการเตรียมไว้ในอนาคต อย่างไรก็ตามการวางแผนและแผนอาจมีความหมายได้หลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์และกลุ่มคนที่นำไปใช้

โดยทั่วไประดับของการวางแผนและการจัดการนั้น กระบวนการวางแผนสามารถแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน (So & Getzels, 2008)

ขั้นตอนที่ 1 เป้าหมายพื้นฐาน (Basic goals) ในการวางแผนจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายหลักจากการตั้งคำถามหลัก เช่น เราต้องการเติบโตหรือไม่ เราต้องการเป็นศูนย์กลางเมืองด้านอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและการวิเคราะห์ (study and analysis) นักผังเมืองจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวโน้มประชากร รายได้หลักของชุมชน/เมือง และคุณลักษณะทางสภาพแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ 3 การเตรียมแผนหรือนโยบาย (Plan or policy preparation) แผนหรือนโยบายต้องมีการเตรียมไว้ของชุมชน/เมืองทั้งหมดหรืออาจเตรียมเฉพาะส่วนที่สำคัญไว้ ซึ่งอาจเป็นข้อความทั่วไปที่เกี่ยวกับทิศทางและวิธีการในการพัฒนาชุมชน/เมือง

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติและผลสำเร็จตามที่คาดหวัง เพื่อที่จะให้ผังสำเร็จลุล่วง นักผังเมืองจำเป็นต้องใช้เครื่องมือ เช่น ข้อบัญญัติการจัดย่าน (zoning ordinance) ข้อบัญญัติควบคุมการจัดสรรที่ดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(land subdivision regulation) แผนงานปรับปรุงต้นทุน (capital improvement programs)¹ และ แนวทางการพัฒนาเอกชนและการลงทุนสาธารณูปโภคต่างๆ

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามและผลการตอบรับ (Monitoring and feedback) เพื่อตรวจสอบว่าแผน และนโยบายที่นำไปปฏิบัติบรรลุในระดับใด เป้าหมายที่ตั้งไว้สามารถปฏิบัติได้จริงหรือไม่ การศึกษาและ วิเคราะห์คาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ได้หรือไม่ ผลการตอบรับอาจใช้ในการออกแบบแผนหรือนโยบายใน ครั้งถัดไปได้

อย่างไรก็ตามขั้นตอนการวางแผนอาจแตกต่างไปจากที่กล่าวมา โดยอาจมีความละเอียดมากกว่านี้ ขึ้นอยู่กับวิธีการคาดการณ์ แนวโน้มปัจจัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2.6.4 แนวคิดหรืออุดมคติที่ใช้ในการวางแผนหรือผัง

ในขณะที่ Fainstein (2003) ได้เสนอทิศทางของการวางแผนโดยเน้นที่การปรับปรุงคุณภาพชีวิต ของมนุษย์ในยุคทุนนิยมข้ามชาติโดยเสนอแนวคิดไว้ 3 แบบ คือ 1) แบบร่วมมือประสาน (communicative model หรือ collaborative model) ที่เน้นบทบาทของนักผังเมืองในการเจรจาไกล่เกลี่ยกับผู้มีส่วนได้เสียในการวางแผน 2) แบบ new urbanism หรือบางครั้งเรียกว่า neotraditionalism เป็นการวางผังทางกายภาพของเมืองตามที่ปรารถนา และ 3) แบบเมืองยุติธรรม (just city) อยู่บนแนวคิด เศรษฐศาสตร์การเมือง มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์และค่อนข้างเป็นนามธรรมมากกว่า new urbanism โดยพยายาม เสนอแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม

ในขณะที่ Sandercock (2003) คำนิยามถึงภาพลักษณ์ของเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยทศวรรษที่ 1990 ที่ เป็นที่อยู่ของคนหลายชาติหลายภาษาควรมีความหลากหลายและคำนึงถึงสังคม เสนอเมือง 3 รูปแบบ คือ เมืองแห่งความทรงจำ (city of memory) เมืองแห่งความปรารถนา (city of desire) และเมืองแห่งจิตวิญญาณ (city of spirit)

ผังเมืองกับการพัฒนา เป็นสิ่งที่คู่กันเนื่องจากการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภท ต่างๆ เช่น ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ที่โล่งเพื่อ นันทนาการ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันราชการ เป็นต้น ซึ่งถูกกำหนดให้ดูได้จากสีที่ กำหนดไว้ เช่น สีเหลืองแทนที่อยู่อาศัย สีแดงแทนพาณิชยกรรม สีม่วงแทนอุตสาหกรรม และสีเขียว แทนพื้นที่สีเขียว เป็นต้น เหล่านี้ถูกกำหนดไว้เป็นแผนผัง แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่าการประกาศบังคับใช้

¹ คำว่า capital improvement programs ราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติศัพท์ว่า “แผนงานปรับปรุงต้นทุน” และให้ความหมายไว้ ว่า แผนงานจัดเตรียมสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในระยะปานกลาง เช่น ๔-๕ ปี แผนงานปรับปรุงต้นทุนเป็นแผนซึ่งจัดทำขึ้น จากผลการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งงบประมาณต่าง ๆ และสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเพื่อดำเนินการ ก่อสร้างสำหรับช่วง ๔-๕ ปี ข้างหน้า

ผังเมืองรวมยังมีอุปสรรคในการปฏิบัติให้เป็นไปตามผัง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดวางผังเมืองโดยการกำหนดโซนหรือสีของการใช้ประโยชน์ที่ดินประชาชนมีความคิดว่าเป็นการลิดรอนสิทธิ์ของเจ้าของที่ดินในการพัฒนา (นิพันธ์ วิเชียรน้อย) ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาในการจัดทำผังเมืองรวม เนื่องจากการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกันของผังเมืองทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาสของการพัฒนาพื้นที่ พื้นที่ที่ได้รับการกำหนดให้สามารถพัฒนาได้จะมีราคาที่ดินสูง ในขณะที่พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์เกิดการสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจเพราะนักลงทุนไม่สามารถนำไปพัฒนาได้ตามต้องการ ทำให้เกิดการเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนสีของผังเมือง จากบริเวณที่อนุรักษ์หรือพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ดังนั้น เพื่อการแก้ไขปัญหาอันเนื่องจากลักษณะของผังเมืองจำเป็นต้องเพิ่มแนวทางในการชดเชยให้กับผู้เสียผลประโยชน์ เช่น กรณีการชดเชยให้กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่สีเขียว และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ทางการเกษตร

แนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับพื้นที่สีเขียวสามารถทำได้หากสร้างแรงบันดาลใจหรือข้อตกลงร่วมกันได้โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งมีการสร้างทัศนคติหรือจิตอาสาให้กับผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำผัง

2.7 กลยุทธ์การสร้างทัศนคติเชิงบวก

การพัฒนาเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมมุ่งที่สิ่งจูงใจโดยนักพัฒนาเศรษฐกิจจะส่งเสริมชุมชนให้กับนักลงทุนธุรกิจ ไม่ใช่ทุกชุมชนจะประสบความสำเร็จ ข้อบกพร่องของการพัฒนาแบบดั้งเดิมคือเน้นที่ปัจจุบันมากกว่าอนาคต ดังนั้นผู้นำหรือนักพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องศึกษาและปฏิบัติการประเมินผลชุมชน การวางแผนกลยุทธ์ การพัฒนาองค์กร การพัฒนาผู้นำ การพัฒนาเศรษฐกิจและการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และต้องมีคุณสมบัติคือ ซื่อสัตย์ เป็นธรรม กล้าหาญ และอดทน

ผู้นำควรเป็นอาสาสมัครที่มีบทบาทนำในการพัฒนาชุมชน คนที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยอาจนำแนวคิด Inklusiveness มาใช้ หมายถึงการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับความคิดที่ทุกคนมีสิทธิ์ในการตัดสินใจ มีศักยภาพในการมีส่วนร่วม มีทรัพยากรที่จะแบ่งปัน และมีความรับผิดชอบสำหรับการดำเนินการและผลลัพธ์ โดยมีหลักการคือสร้างคุณค่าและความเชื่อของการพัฒนาชุมชน จาก

1. ให้ประชาชนมีสิทธิ์ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. ให้ประชาชนมีสิทธิ์สร้างสิ่งแวดล้อมที่เขาต้องการ
3. ให้ประชาชนมีสิทธิ์ในการตัดสินใจและปฏิเสธหรือปรับเปลี่ยนเงื่อนไข
4. สร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมคือวิธีที่ดีที่สุดของการดำเนินธุรกิจชุมชน
5. เพิ่มปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน
6. สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน
7. พันธกรณีจะถูกสร้างเมื่อประชาชนสร้างแผนกลยุทธ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลยุทธ์การสร้างทัศนคติทางบวกนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกระทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งการรักษาพื้นที่สีเขียวซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการใช้บริการ จำเป็นต้องมีจิตสำนึกในการรักษาพื้นที่สีเขียวร่วมกันเพื่ออนาคตของรุ่นต่อไป ทัศนคติที่สำคัญนั้น ควรได้รับการปลูกฝังให้กับองค์กรส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ที่จำทำให้รักและหวงแหนในทรัพยากรของตนเอง โดยเฉพาะผู้นำหากมีวิสัยทัศน์หรือทัศนคติที่เป็นบวกต่อชุมชนแล้วจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและลูกหลานได้ โดยประคัลภ์ (2554) ได้กล่าวถึงลักษณะ 4 ด้านที่ผู้นำที่ดีควรปฏิบัติ ได้แก่

1. คิดเชิงบวก คือ การมองโลกในแง่ดี มองว่าสิ่งไม่ดียังมีสิ่งดีซ่อนอยู่
2. พูดเชิงบวก คือ การใช้คำพูดในเชิงบวกกับลูกทีม จะทำให้ลูกทีมมีกำลังใจในการทำงาน และทำให้ความสัมพันธ์ภายในองค์กรดีขึ้น
3. ให้กำลังใจเชิงบวก ถ้าลูกทีมทำงานผิดพลาด ผู้นำที่ดีจะยังส่งเสริมและให้กำลังใจ แต่ก็ต้องพูดคุยถึงสาเหตุของปัญหา จะไม่ซ้ำเติมลูกทีม
4. คิดหาทางออกในเชิงบวกอยู่เสมอ เวลาเจอปัญหา ก็จะพยายามหาทางออกที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษานี้มุ่งเน้นเพื่อหาศักยภาพของพื้นที่สีเขียวเพื่อนำมาสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มซึ่งยังคงคุณค่าของพื้นที่สีเขียวเดิมไว้ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพและการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการทำการสำรวจสภาพพื้นที่จริงและเก็บข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ร่วมกับการระดมความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และได้จัดทำผังการพัฒนาและรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษานี้ได้เลือกพื้นที่ตำบลสองคลอง ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 12 ตำบล ของอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลสองคลองมีเนื้อที่ประมาณ 29,374 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,359 ไร่ ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน โดยหนึ่งในสามของพื้นที่เป็นป่าชายเลนลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ติดกับชายทะเลอ่าวไทยและบริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ทำให้ตำบลสองคลองถูกแบ่งพื้นที่ที่มีสภาพแตกต่างกันเป็น 2 ส่วน คือ คลองน้ำจืด และคลองน้ำเค็ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประชาชนนับถือศาสนาพุทธและมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง ทิศใต้จรดอ่าวไทย ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอบางปะกง และทิศตะวันตกจรดตำบลคลองदान อำเภอบางปะกง จังหวัดสมุทรปราการ ดังภาพที่ 3.1 แสดงอาณาเขตติดต่อของตำบลสองคลอง ตำบลสองคลองมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,084 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,319 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 317 คนต่อตารางกิโลเมตร (อบต.สองคลอง, 2555)

ภาพที่ 3.1 แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วยลักษณะที่ตั้งที่ติดต่อกับบางปูทางทิศตะวันตก และบางปะกงทางทิศตะวันออกที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยพื้นที่ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรเป็นโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่อยู่อาศัย และสนามกอล์ฟ และมีแนวโน้มในการขยายตัวสู่พื้นที่บริเวณข้างเคียง โดยตำบลสองคลองเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่อาจได้รับผลกระทบจากการขยายตัว ประกอบกับการคมนาคมเข้าถึงพื้นที่สองคลองจากกรุงเทพมหานคร สามารถทำได้สะดวกรวดเร็ว ในขณะที่ตำบลสองคลองมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พื้นที่สองคลองเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการพัฒนา เนื่องจากได้รับแรงกดดันการพัฒนาจากพื้นที่ทั้งสองฝั่งที่มีความต้องการในการขยายตัวเพื่อรองรับการพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่สำคัญหากต้องการรักษาพื้นที่เกษตรของตำบลสองคลองไว้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทั้งพื้นที่ในตำบลสองคลองเองและพื้นที่รอบข้างซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้นแล้ว จำเป็นต้องมีแนวทางลดความขัดแย้งกันระหว่างการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนา กับพื้นที่สีเขียวตามกฎหมายผังเมืองรวม ซึ่งพื้นที่สองคลองเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นพื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการเก็บรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ และข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และตัวอย่างต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วม พื้นที่สีเขียว รวมถึงแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ ผังเมืองรวม แผนพัฒนา นโยบาย วิสัยทัศน์ เป็นต้น

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่จริง การเก็บแบบสอบถาม การจัดประชุม เพื่อให้ชุมชนทราบถึงทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ตนเอง ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว รูปแบบการท่องเที่ยวของคนที่อยู่รอบพื้นที่ศึกษา และแผนและผังการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของชุมชน โดยมีแบ่งข้อมูลดังนี้

- 1) ข้อมูลทางกายภาพ ได้แก่ การกระจายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาในพื้นที่
- 2) ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญที่แสดงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจ วิธีการดำเนินชีวิตของประชากรในตำบลสองคลอง ซึ่งนำไปสู่ข้อมูลด้านทุนชุมชนและผลกระทบจากแรงกดดันภายนอกที่จะมีต่อรายได้และความเป็นอยู่ รวมถึงความคิดเห็นต่อการกำหนดประเภทการใช้ที่ดิน

3) ข้อมูลวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ตำบลสองคลองเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในตำบลสองคลองที่จะมีรายได้จากการรักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียว

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจพื้นที่ การพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน การสัมภาษณ์แบบสอบถาม การระดมความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้กำหนดศักยภาพของพื้นที่ของตนเอง โดยมีรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

3.3.1 การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น โดยการสำรวจกายภาพของพื้นที่จริงพิจารณาร่วมกับข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม โดยศึกษาการกระจายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่บริเวณโดยรอบ และลักษณะเด่นทางกายภาพของพื้นที่ของตำบลสองคลอง นอกจากนี้ในระหว่างสำรวจภาคสนามได้มีการสัมภาษณ์กำนันตำบลสองคลอง เกี่ยวกับสภาพพื้นที่จริง ปัญหาสถานการณ์เบื้องต้น และแนวทางในการดำเนินการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

3.3.2 การจัดประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลอง โดยมีการจัดประชุมระดมความเห็น จำนวน 3 ครั้ง มีรายละเอียดดังนี้

การจัดประชุมครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2557 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลสองคลอง มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 60 คน (ภาพที่ 3.2) มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ วิธีการดำเนินงาน และแนวทางการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวในต่างประเทศ ให้แก่ผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลอง การจัดทำข้อมูลพื้นที่สีเขียวของชุมชน และค้นหา และเพื่อสอบถามความต้องการชุมชน/กลุ่ม/ผู้ที่สนใจในการร่วมโครงการ หรือต้องการที่จะให้โครงการปรับปรุง เพิ่มเติมในเรื่องใดบ้าง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ และเพื่อให้ทราบสถานการณ์และปัญหาของพื้นที่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งให้ทราบความต้องการพัฒนาพื้นที่ของผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลอง เพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ตามความต้องการของผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลอง

ภาพที่ 3.2 ภาพบรรยายภาคในการประชุมครั้งที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การจัดประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2557 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลสองคลอง มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 60 คน (ภาพที่ 3.3) มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงรายงานความก้าวหน้าของโครงการ นำเสนอผลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ของประชาชนโดยรอบของพื้นที่ ตำบลสองคลอง และเพื่อค้นหาพื้นที่/เส้นทาง/กิจกรรมที่เหมาะสมในการเพิ่มมูลค่าพื้นที่ โดยจัดให้นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการออกแบบผังการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองได้รับทราบสถานการณ์ ปัญหาของพื้นที่ และทุนที่มีอยู่ของพื้นที่ นอกจากนี้นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทราบถึงความต้องการในการพัฒนาและจัดการพื้นที่ของผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลอง ซึ่งจะนำไปเป็นข้อมูลในการออกแบบผังการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง

ภาพที่ 3.3 ภาพบรรยากาศในการประชุมครั้งที่ 2

การจัดประชุมครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2557 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลสองคลอง มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 150 คน (ภาพที่ 3.4) มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแผนและผังการเพิ่มมูลค่าและการรักษาคุณค่าของพื้นที่ตำบลสองคลอง พร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุมให้ผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลองได้รับทราบและเป็นผู้ตัดสินใจแบบที่เข้าประกวด และเพื่อมอบแบบที่ชนะการประกวดให้แก่ผู้บริหารและประชาชนในตำบลสองคลองนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.4 ภาพบรรยากาศในการประชุมครั้งที่ 3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3.3 การสัมภาษณ์แบบสอบถาม

การเก็บแบบสอบถามได้เริ่มหลังจากที่ได้มีการจัดประชุมครั้งที่ 1 ที่ได้แผนที่ทุนชุมชน และทราบถึงความต้องการของคนในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยว แต่ยังไม่ทราบว่าใช้อะไรเป็นจุดขายและจะมีนักท่องเที่ยวมาหรือไม่ ดังนั้นการศึกษาจึงได้พัฒนาเครื่องมือแบบสอบถามโดยมุ่งกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้มีรายได้อยู่ในวัยทำงาน ที่อาศัยหรือทำงานอยู่พื้นที่โดยรอบตำบลสองคลอง รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ตำบลสองคลอง จุดมุ่งหมายของแบบสอบถามเพื่อทราบถึงลักษณะและรูปแบบการพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ของคนทำงานรอบพื้นที่ศึกษาเพื่อนำมาปรับให้เข้ากับทุนที่มีอยู่ของชุมชนสองคลองที่จะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่จำนวนของแบบสอบถามทั้งหมดมี 324 ชุด โดยมีรายละเอียดจำนวนชุดดังตารางที่ 3.1 และสถานที่ตั้งดังภาพที่ 3.5 ดังนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวนแบบสอบถามแยกตามสถานที่เก็บ

ชื่อสถานที่เก็บแบบสอบถาม	จำนวนแบบสอบถาม
นิคมอุตสาหกรรมเวลโก	66
นิคมอุตสาหกรรมคลองด่าน	65
นิคมอุตสาหกรรมบางปะกง	66
นิคมอุตสาหกรรมบางพลี	66
วัดหงส์ทอง	61
รวม	324

ตารางที่ 3.2 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเก็บแบบสอบถาม

ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร	ระดับการวัด
ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม		นามบัญญัติ
ที่อยู่ปัจจุบัน	ตำบล อำเภอ	นามบัญญัติ
สถานภาพในครัวเรือน	- หัวหน้าครัวเรือน - คู่สมรส - บุตร - อื่นๆ	นามบัญญัติ
เพศ	- ชาย - หญิง	นามบัญญัติ
อายุ	จำนวนปี	อัตราส่วน
ระดับการศึกษาสูงสุด	- ประถมศึกษาตอนต้น - ประถมศึกษาตอนปลาย - มัธยมศึกษาตอนต้น - มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. - อนุปริญญา / ปวส. - ปริญญาตรี - สูงกว่าปริญญาตรี - ไม่ได้เรียน	นามบัญญัติ
อาชีพ	- ค้าขาย - รับราชการ/พนักงานราชการ - พนักงานรัฐวิสาหกิจ - เจ้าของธุรกิจส่วนตัว - พนักงานบริษัทเอกชน - อาชีพอิสระ - แม่บ้าน - นักเรียน/นักศึกษา - ไม่มีงานทำ - เกษียณ - อื่นๆ โปรดระบุ.....	นามบัญญัติ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	- จำนวนคน	อัตราส่วน
จำนวนบุตร	- จำนวนคน	อัตราส่วน
รายได้เฉลี่ยบุคคล	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน
รายได้เฉลี่ยครัวเรือน	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเก็บแบบสอบถาม (ต่อ)

ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร	ระดับการวัด
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยบุคคล	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยครัวเรือน	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการพักผ่อนในวันหยุด สุดสัปดาห์บุคคล	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการพักผ่อนในวันหยุด สุดสัปดาห์ครัวเรือน	- จำนวนเงิน (บาท / เดือน)	อัตราส่วน
ความถี่ในการเดินทางไปพักผ่อนใน วันหยุดสุดสัปดาห์	- จำนวนครั้งต่อสัปดาห์ - จำนวนครั้งต่อเดือน - จำนวนครั้งต่อปี - อื่นๆ ระบุ.....	อันดับ
การเดินทางไปพักผ่อนในวันหยุดสุด สัปดาห์ไปกับใคร	- ครอบครัว - เพื่อน - คู่รัก (แฟน) - อื่นๆ ระบุ.....	นามบัญญัติ
สถานที่ที่ไปประจำในวันหยุดสุดสัปดาห์	- โปรดระบุชื่อสถานที่ ตำบล อำเภอ จังหวัด	นามบัญญัติ
ความถี่โดยเฉลี่ยในการเดินทางไป ท่องเที่ยวในรอบปีที่ผ่านมา - ตลาดน้ำ - ตลาดนัดเปิดโล่งขายอาหาร - วัด - ชายทะเล - สวนสาธารณะ - ฟิสิธภัณฑ์ - ทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ เช่น ปลูกป่า ดำเนินทำปะการังเทียม - เทียววิถีชีวิตชุมชน เช่น ดูการเลี้ยง หอย การย้อมผ้าคราม จักรสาน - เทียวตามแหล่งธรรมชาติ ป่าเขา - เทียววัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน	- จำนวนครั้งต่อสัปดาห์ - จำนวนครั้งต่อเดือน - จำนวนครั้งต่อปี - ไม่ได้ไป	อันดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเก็บแบบสอบถาม (ต่อ)

ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร	ระดับการวัด
กิจกรรมใดที่ท่านทำเป็นส่วนใหญ่ในสถานที่ที่ท่านเดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์	<ul style="list-style-type: none"> - ชื่อของพื้นที่บ้าน - ชื่อของกิน/ทานอาหาร - เดินเล่น - ปั่นจักรยาน - เล่นน้ำ - พายเรือ - ไหว้พระ - ดูวิถีชีวิตชุมชน - เรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว - อื่นๆ ระบุ..... 	นามบัญญัติ
ท่านรู้จักวัดหงส์ทองหรือไม่	<ul style="list-style-type: none"> - รู้จัก - ไม่รู้จัก 	นามบัญญัติ
ท่านเคยไปเที่ยววัดหงส์ทองหรือไม่	<ul style="list-style-type: none"> - เคยไป - ไม่เคยไป 	นามบัญญัติ
ความถี่ในการไปวัดหงส์ทอง	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนครั้งต่อสัปดาห์ - จำนวนครั้งต่อเดือน - จำนวนครั้งต่อปี - 2-3 ปีครั้ง - อื่นๆ ระบุ..... 	อันดับ
เรียงลำดับตลาดน้ำที่เคยไปบ่อยที่สุดและรองลงมา	<ul style="list-style-type: none"> - ชื่อตลาดน้ำ - ที่ตั้ง - ระยะเวลาเดินทาง (ชั่วโมง) - ประเภทยานพาหนะ - เหตุผลที่เดินทางไป 	นามบัญญัติ นามบัญญัติ อัตราส่วน นามบัญญัติ นามบัญญัติ
ความพึงพอใจในการไปเที่ยวตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนเกิดขึ้นในตำบลสองคลอง	<ul style="list-style-type: none"> - ไป เพราะ..... - ไม่ไป เพราะ..... 	นามบัญญัติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเก็บแบบสอบถาม (ต่อ)

ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร	ระดับการวัด
รูปแบบตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนที่จะเกิดขึ้น ในตำบลสองคลองที่ต้องการให้เป็น <ul style="list-style-type: none"> - มีร้านอาหาร ขายของบนบก - มีร้านอาหารขายของในเรือในน้ำ - มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนที่เป็นพื้นที่สีเขียว - มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ - มีอาหารสินค้า และการละเล่นพื้นบ้าน - ให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ขายสินค้า - เดินทางได้ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางจักรยาน - มีความปลอดภัย/มีที่จอดรถเพียงพอ - มีกิจกรรมให้ทำ เช่น พายเรือ ปั่นจักรยาน เล่นน้ำ - มีแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ วิถีชีวิตชุมชน - อื่นๆ ระบุ..... 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการ - ไม่ต้องการ 	นามบัญญัติ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการเก็บรวบรวมที่ใช้ในการศึกษา ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

3.4.1 ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร นำมาใช้เป็นหลักการและสร้างตัวแปรเพื่อใช้เปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการศึกษา เช่น ประเภททุนชุมชน กระบวนการ/ขั้นตอนพัฒนาชุมชน เป็นต้น และใช้ในการเสนอแนะแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่สีเขียว

3.4.2 ข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) เป็นการประมวลผลเพื่อให้เห็นภาพรวมของพฤติกรรมการใช้เวลาในการพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ของคนที่ย้ายและทำงานบริเวณโดยรอบพื้นที่ศึกษา โดยนำเสนอในรูปของร้อยละของความพึงพอใจของประชาชนที่ยินดีจะมาใช้บริการพื้นที่สีเขียวในตำบลสองคลอง และนำผลที่ได้ไปประกอบในการจัดทำแผนและผังการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.4.3 ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุม

กระบวนการจัดประชุมชุมชนในครั้งแรก ทำให้ทราบถึงทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ในพื้นที่ จากการทำแผนที่ทำมือชุมชน และแนวโน้มความต้องการในการรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวของชุมชน ข้อมูลส่วนนี้จะนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาทุนที่ชุมชนมีอยู่เพื่อให้ได้ศักยภาพของพื้นที่โดยทำการเชื่อมโยงลักษณะทางด้านกายภาพของพื้นที่เข้ากับลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และสามารถพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากการเก็บพื้นที่สีเขียวไว้

ผลของข้อมูลจากการจัดประชุมครั้งที่สอง ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ถึงแนวทางที่ชุมชนต้องการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของตนเอง รวมถึงกลไกและอุปสรรคของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

และผลของการจัดประชุมครั้งที่สาม ทำให้สามารถนำมาจัดทำผังการรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สีเขียว และสังเคราะห์ร่วมกับมาตรการ/แรงจูงใจที่เหมาะสมในการเพิ่มมูลค่าของพื้นที่ที่จะทำได้ แผนการรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สีเขียว เช่น แผนการเชื่อมต่อของคลองที่ดีและสามารถทำเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรือการขายของริมน้ำโดยการอาศัยระบบเศรษฐกิจหลักที่มีอยู่ในพื้นที่คือ ผลผลิตจากการทำเกษตรกรรม จะทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้จากพื้นที่โดยไม่ต้องเปลี่ยนหน้าที่หลักของพื้นที่ตนเอง จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการจากทุกภาคส่วนดังนั้นในส่วนนี้มาตรการและแรงจูงใจที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่จะได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่สองคลอง เพื่อให้ได้แนวทางการรักษาคุณค่าและการเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง

บทที่ 4

การรักษาคุณค่าและสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว

ในส่วนของผลการวิเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางทางการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสองคลอง สามารถอธิบายเนื้อหาของผลการวิเคราะห์เป็น 8 หัวข้อหลัก ประกอบด้วย พื้นที่ศึกษา ลักษณะและการกระจายตัวพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง ปัญหาและอุปสรรค ศักยภาพของพื้นที่กลไก การขับเคลื่อน ลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจ และผังทางเลือกการสร้างรักษาคุณค่าและสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว

4.1 พื้นที่ศึกษา

สองคลองเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอ บางปะกงตำบลสองคลองมีเนื้อที่ประมาณ 29.374 ตารางกิโลเมตรหรือ ประมาณ 18,359 ไร่จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,319 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 9,084 คน แยกเป็นชาย 4,530 คน เป็นหญิง 4,554 คนมีความหนาแน่นเฉลี่ย 317 คน/ตารางกิโลเมตร

ความเป็นมาของตำบลสองคลอง เนื่องจากพื้นที่เดิมมีคลอง 2 สาย สายหนึ่งเป็นคลองน้ำเค็มติดกับทะเลด้านอ่าวไทย อีกสายหนึ่งเป็นคลองน้ำจืด แต่น้ำไม่จืดตลอดปีหลังจากราชการได้สร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) ผ่านกั้นน้ำเค็มทำให้คลองน้ำจืดมีน้ำจืดตลอดปี ตำบลสองคลองจึงถูกแบ่งพื้นที่ซึ่งมีสภาพแตกต่างกันจนสังเกตได้เป็น 2 ส่วน คือ คลองน้ำจืด และคลองน้ำเค็ม (อบต.สองคลอง, 2556)

ภูมิประเทศของสองคลองเป็นพื้นที่ราบลุ่ม อยู่ติดชายทะเลอ่าวไทย บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงมีสภาพเป็นป่าชายเลน ถึง 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบลมีคลองชลประทานและคลองขุดใหม่หลายสายผ่านทุกหมู่บ้านในตำบลที่มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน (ดูภาพที่ 4.1) ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านรางตาสอน หมู่ที่ 2 บ้านคลองเจริญวัย หมู่ที่ 3 บ้านแสมขาว หมู่ที่ 4 บ้านคลองลาดกระจุต หมู่ที่ 5 บ้านคลองตาเอี่ยม หมู่ที่ 6 บ้านสองคลอง หมู่ที่ 7 บ้านคลองปึกกา หมู่ที่ 8 บ้านคลองขุดใหม่ หมู่ที่ 9 บ้านหงษ์ทอง และหมู่ที่ 10 บ้านสีลังและมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงกุ้ง, เลี้ยงปลา และทำการประมงชายฝั่งทะเลในเขตน้ำตื้น พร้อมทั้งมีการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ตามชายฝั่งทะเลด้วยมีโรงงานอุตสาหกรรมเพียง 2 แห่ง เป็นโรงงานผลิตที่เกี่ยวข้องกับล้อยไม้ที่ใช้มันววนสายไฟ และโรงงานผลิตของเด็กเล่นจากไม้ ภายในพื้นที่ตำบลด้านการศึกษามีโรงเรียน 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 แห่ง ด้านศาสนามีวัด 3 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง ด้านสาธารณสุขมีสถานีอนามัยประจำตำบลจำนวน 2 แห่งและด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพของดินเป็นดินเลนบริเวณป่าชายทะเล และเป็นดินเหนียวและมีความเค็มในช่วงห่างฝั่งทะเลประมาณ 1 กิโลเมตร มีคลองเชื่อมต่อกันในหมู่บ้านและตำบล เป็นทั้งน้ำใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลัก ส่วนน้ำกินยังต้องอาศัยน้ำฝนหรือน้ำที่ซื้อหามา

วิถีชีวิตของคนสองคลองผูกติดกับการทำประมงมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในสมัยก่อนมีการหาเคยทำกะปิกันมาก แต่ปัจจุบันลดลงเปลี่ยนมาเป็นประมงชายฝั่งและประมงน้ำจืดแทน เนื่องจากรายได้ดีกว่า ประกอบกับปริมาณเคยน้อยลงเนื่องจากมีการใช้เครื่องมือหนักกอบโกยทรัพยากรเคยไปมาก วิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ติดชายฝั่งจะตกปู ปลา หอย โดยเฉพาะหอยแมลงภู่ มีการส่งไม้ไผ่อายุ 3 ปีขึ้นไปเพื่อเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ ส่วนใหญ่ตามธรรมชาติจะนำไปปักเดือนกรกฎาคมถึงปลายตุลาคมนอกจากนี้ฝั่งน้ำจืดมีการทำเกษตรกรรมเลี้ยงปลา กุ้ง (ดูภาพที่ 4.2) มีการเลือกพันธุ์ปลาที่แข็งแรงและโตเร็วเมื่อถึงเวลาขายได้ราคาดี ทำให้เป็นแหล่งผลิตปลากระพงอันดับ 1 ของอำเภอบางปะกง นอกจากนี้มีอาชีพรับจ้าง ประชาชนนับถือศาสนาพุทธและอิสลาม ตำบลสองคลองนับเป็นแหล่งผลิตอาหารทะเลส่งออกทั่วประเทศและต่างประเทศ คนสองคลองนับถือหลวงพ่อบาน (ชีเสื่อ) สมัยรัชกาลที่ 5 รุดงมาปักกลดทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านเคารพนับถือท่าน หลังจากท่านไปจึงสร้างเป็นมูลดินขึ้นมาราบไหว้ทุกหมู่บ้าน และจะสร้างศาลไหว้ข้างๆ มีการเฉลิมฉลองกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์

การทำประมงชายฝั่ง

การทำประมงน้ำจืด

มูลดิน

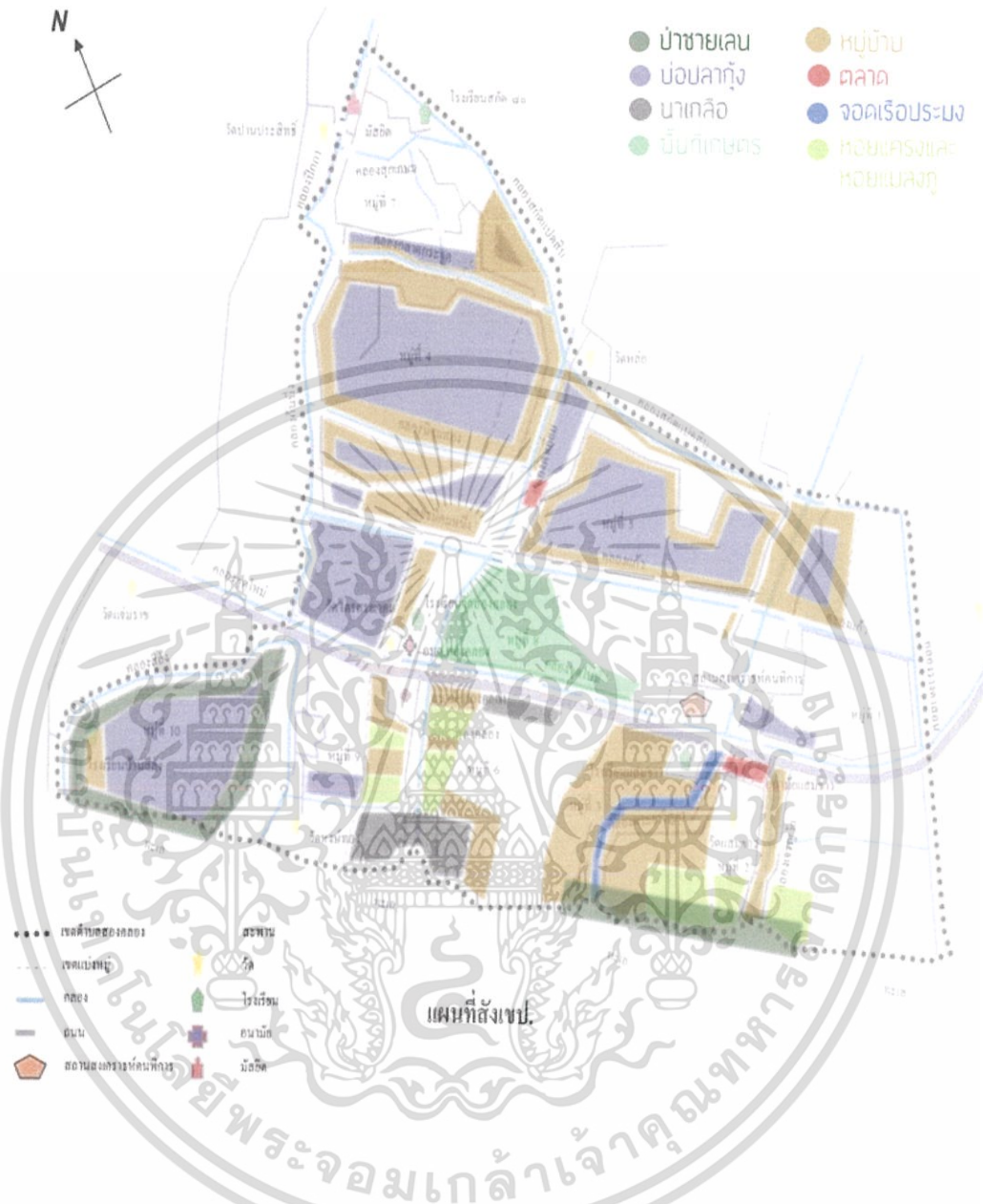
ศาลเจ้า

ภาพที่ 4.2 วิถีชีวิตของชุมชนสองคลอง

4.2 ลักษณะและการกระจายตัวของพื้นที่สีเขียวในตำบลสองคลอง

ตำบลสองคลอง เป็นเขตปกครองภายใต้เขตปกครองอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ลักษณะพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงและมีพื้นที่บางส่วนติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งค่อนข้างไกลจากตัวเมืองของอำเภอบางปะกง ฝั่งเมืองรวมชุมชนบางปะกงกำหนดให้พื้นที่ตำบลสองคลองทั้งตำบลเป็นการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม จากการสำรวจพื้นที่และการสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสามารถแบ่งประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 6 ประเภทหลัก ประกอบด้วย พื้นที่ชุมชน พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่นาเกลือ ป่าชายเลน และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง (ภาพที่ 4.3)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินตำบลสองคลอง

พื้นที่ชุมชนลักษณะการตั้งถิ่นฐาน พบว่า มีการกระจายตัวแบบเบาบาง ในบริเวณฝั่งน้ำจืดด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิท ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบๆ บ่อปลา บ่อกุ้งของตนเอง ในขณะที่ทางด้านทิศใต้ของถนนสุขุมวิทบ้านเรือนมีการตั้งแบบกระจุกตัวมากกว่า เช่น บริเวณหมู่ 3 และหมู่ 6 สำหรับรูปแบบของที่อยู่อาศัยมี 2 ลักษณะ คือ ที่อยู่อาศัยที่ปลูกลอยน้ำและปลูกบนดิน โดยบริเวณที่พบบ้านที่ปลูกลอยน้ำ และบ้านชาวประมงจะอยู่ฝั่งทิศใต้ฝั่งติดอ่าวไทยบริเวณน้ำเค็ม สำหรับที่อยู่อาศัยที่ปลูกบนดินพบได้ทั้งสองฝั่งทั้งฝั่งน้ำจืดและน้ำเค็ม (ดูภาพ 4.4 ประกอบ)

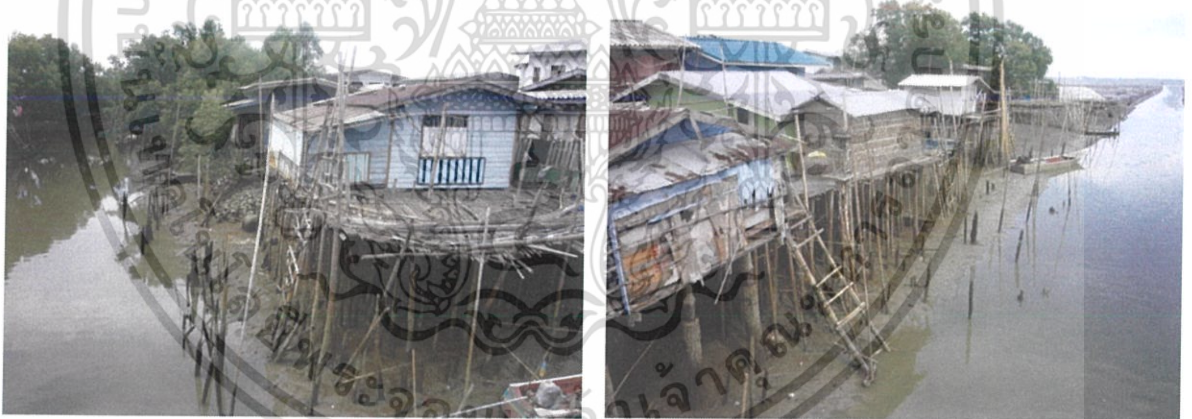
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้านปลุกลอยน้ำ

บ้านปลุกบนดิน

บ้านชาวประมง

ภาพที่ 4.4 รูปแบบที่อยู่อาศัย

พื้นที่เพาะปลูกจากการสำรวจพบว่าในพื้นที่ตำบลสองคลองมีพื้นที่เพาะปลูกไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นเกษตรประมง ทั้งนี้อาจเนื่องจากดินไม่เหมาะในการเพาะปลูก ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “น้ำจืดมีปัญหาคลองตื้นเขิน เดือนกุมภาพันธ์ก็แห้งแล้ว เลี้ยงปลาไม่ได้ เกษตรกรไม่มีน้ำ ปลูกพืชไม่ได้ เพราะดินเค็มเมื่อก่อนเป็นนาปลูกข้าว น้ำใช้อาบได้ แต่ตอนนี้อาบไม่ได้ เพราะมีสารเคมี ไม่มีน้ำถึง 6-7 เดือน” อย่างไรก็ตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตามมีพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในตำบลสองคลอง พบว่าตั้งอยู่ในหมู่ 8 ซึ่งเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของตำบล ปลูกต้นมะม่วง มะขามเทศ มะพร้าว พืชผักสวนครัว และเลี้ยงปลานิล ปลาสลิด กุ้ง เป็นต้น

พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำจัดพบมากในพื้นที่ศึกษาฝั่งด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิท พบในบริเวณหมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 7 และหมู่ 8 มีการทำการเกษตรกรรมประมงน้ำจืด ได้แก่ การเลี้ยงปลาสลิด ปลากระพงขาว ในขณะที่เกษตรกรรมประมงน้ำเค็มพบในบริเวณด้านทิศใต้ของถนนสุขุมวิท ได้แก่ การเพาะฟักลูกปลา ลูกกุ้ง เป็นส่วนใหญ่ มีการเลี้ยงมากในหมู่ 4 และหมู่ 5

พื้นที่นาเกลือ มีการทำนาเกลืออยู่บ้างในพื้นที่หมู่ 6 และหมู่ 10

พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งมีการเลี้ยงหอยแครงและหอยแมลงภู่บริเวณชายฝั่งของหมู่ 2 และหมู่ 3

ป่าชายเลน จากการสัมภาษณ์พบว่าในสมัยเมื่อ 40-50 ปีที่แล้ว พื้นที่ตำบลสองคลองมีป่าชายเลนอยู่มาก เป็นป่าแสม ป่าโกงกาง ชาวบ้านมีอาชีพขุดปูชาย ต่อมา มีการตัดไม้ออกแล้วไปเลี้ยงกุ้ง ปลา แทนทำให้ป่าชายเลนลดน้อยลงมาก ปัจจุบันพบป่าชายเลนได้ในบริเวณหมู่ 2 หมู่ 3 และหมู่ 10 ที่ติดอ่าวไทยยาวประมาณ 10 กิโลเมตร

จากการให้คำจำกัดความพื้นที่สีเขียวของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) ว่า หมายถึง พื้นที่กลางแจ้ง และกิ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพืชพรรณที่ปลูกบนดินที่ซึมน้ำได้ โดยที่ดินนั้นอาจมีสิ่งปลูกสร้างหรือพื้นผิวแข็งที่ไม่ซึมน้ำรวมอยู่หรือไม่ก็ได้ หมายรวมถึงพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและนอกเขตเมือง อาจเป็นพื้นที่สาธารณะหรือเอกชนที่สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์ ประกอบด้วยพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและความงามทางภูมิทัศน์ พื้นที่อรรถประโยชน์ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณูปการ พื้นที่แนวกันชน พื้นที่สีเขียวในสถาบันต่างๆ พื้นที่ธรรมชาติและกิ่งธรรมชาติอันเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงพื้นที่ชายหาด พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ที่เป็นริ้วยาวตามแนวเส้นทางคมนาคมทางบก ทางน้ำ และแนวสาธารณูปการต่างๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่สีเขียวที่ปล่อยรกร้าง พื้นที่สีเขียวที่ถูกรบกวนสภาพธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวที่มีการใช้ประโยชน์ผสมผสานกัน

เมื่อพิจารณานิยามพื้นที่สีเขียวพบว่าพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมประมงที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพาะปลูกบ้างและป่าชายเลนอยู่บริเวณชายฝั่งติดกับอ่าวไทยพบตามแนวชายฝั่งทะเลซึ่งมีพื้นที่ของไม้แสมและโกงกางที่ไม่หนาแน่นนัก ในปัจจุบันได้มีการซื้อขายที่ดินให้กับนายทุน จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “ ที่ดินถูกขายให้นายทุนตอนนี้ 70 เปอร์เซ็นต์ เพราะที่ดินราคาแพงมากทำให้ขาย หนุ่มสาวไปทำงานในโรงงาน ทำกินในพื้นที่ไม่ได้ ไม่มีทรัพยากร ไม่มีที่ดิน” อย่างไรก็ตามเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ก็ตามถึงแม้ว่าพื้นที่สองคลองได้มีการเปลี่ยนผู้ครอบครองเป็นบุคคลภายนอกแล้วก็ตาม แต่พื้นที่สองคลองยังคงมีสภาพเป็นพื้นที่สีเขียวส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายผังเมืองรวม อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ ประชาชนบางกลุ่มต้องการเก็บพื้นที่สีเขียวของตนเอง ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญของหมู่ 5 กล่าวว่า “ในอนาคตอยากเป็นเกษตรยั่งยืน หากพื้นที่รอบข้างเปลี่ยนเป็นสีม่วง ไม่อยากให้กระทบหมู่ 5” นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญในหมู่ 4 กล่าวว่า “หากเป็นเกษตรได้ก็อยากเป็นแต่ต้องมีน้ำสะอาด” ในขณะที่ประชาชนบางกลุ่มมีความต้องการให้เปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเหมือนพื้นที่รอยต่อรอบข้าง ทั้งนี้เนื่องจากต้องการให้ราคาที่ดินสูงขึ้น นอกจากนี้การคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวไม่มีสิ่งจูงใจจากภาครัฐในทางกลับกันยังขาดสาธารณูปโภค เช่น การจ่ายน้ำในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ อีกทั้งน้ำที่ปล่อยมาเป็นน้ำเสียส่งผลกระทบต่อบ่อปลา บ่อกุ้ง ซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้การประกอบอาชีพมีความยากลำบากมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “น้ำจากบ่อนที่ปล่อยน้ำเสียลงมา ถึงจะบำบัดแล้วก็ยังมีสารเคมีมากกระทบต่อปลาของชาวบ้าน” และ “สภาพแวดล้อมเปลี่ยนหากินไม่ได้ ต้องเปลี่ยนอาชีพ” นอกจากนี้การกัดเซาะชายฝั่งที่ทำให้พื้นดินสูญหายไปประมาณ 50 เมตรต่อปี จากภาพที่ 4.5 จะเห็นเสาไฟฟ้าที่อยู่กลางทะเลซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นพื้นดินมาก่อน ทำให้เจ้าของที่ดินสูญเสียดินที่หากินอย่างไรก็ตามองค์การบริหารส่วนตำบลได้สร้างเขื่อนหินกันได้บางส่วน เนื่องจากต้องใช้งบประมาณสูง และต้องใช้เวลา ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “งบเขื่อนหินได้มา 10-15 ล้าน ได้เขื่อนหินมา 100-200 เมตร แต่ต้องสร้างเป็นแนว 10 กิโลเมตร” (ภาพที่ 4.5 แนวเขื่อนหินทิ้ง) จากการที่ชาวบ้านได้ประสบกับปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านบางกลุ่มต้องการเปลี่ยนสีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งเมื่อขายไปแล้วชาวบ้านผู้ขายก็ไปเช่ากับกลุ่มนายทุนทำบ่อปลาเหมือนเดิม จึงทำให้พื้นที่สองคลองยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวเหมือนเดิมถึงแม้จะมีกลุ่มนายทุนครองครองแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตามหากชุมชนได้รับสาธารณูปโภคที่อำนวยให้พวกเขาสามารถทำเกษตรประมงได้เหมือนเดิม และอาจมีข้อจูงใจหรือผลประโยชน์ให้กับชุมชน เขาก็อยากเก็บพื้นที่ของเขาไว้ดังเดิม ดังผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “ถ้าเขียวแพงกว่า ดูซิว่าจะเอาโรงงานไหม”

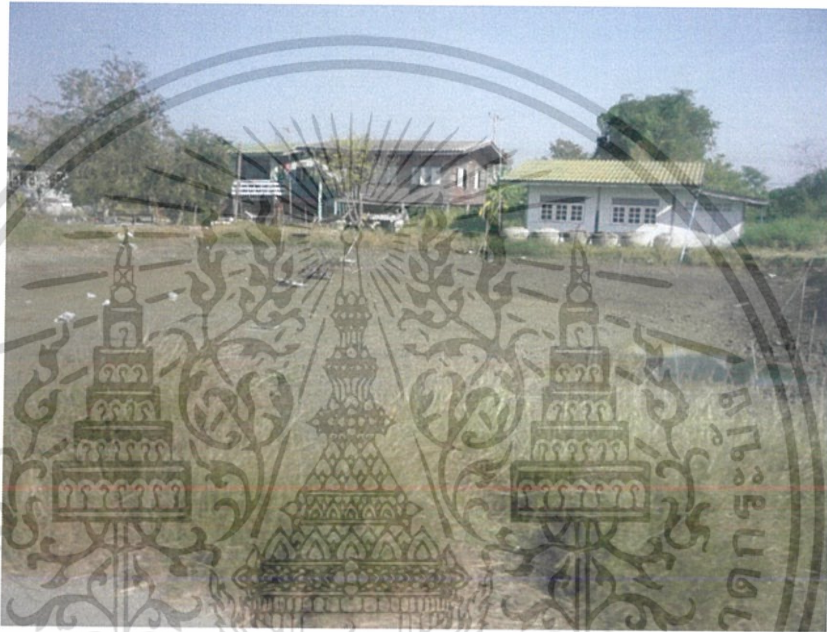
ภาพที่ 4.5 การป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งจากการทำเขื่อนหินทิ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ปัญหา/อุปสรรค

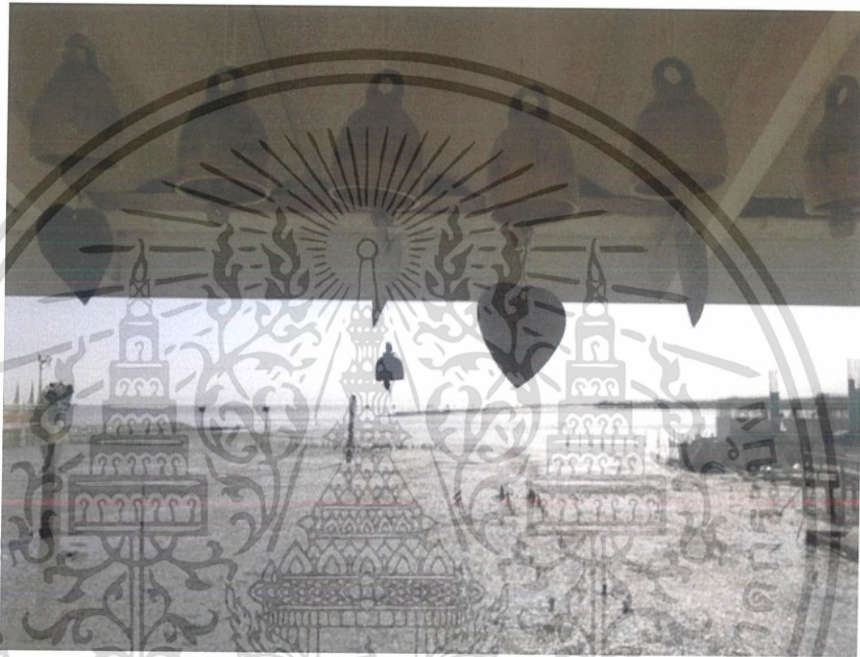
ปัญหาที่สำคัญที่พบในพื้นที่ตำบลสองคลองอาจแยกได้เป็นสองพื้นที่ คือ

- 1) พื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิทซึ่งมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและการเพาะเลี้ยงปลา น้ำจืดเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาที่พบคือความไม่เพียงพอของปริมาณน้ำจืดที่มีในคลองโดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง จะประสบการปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงปลาของเกษตรกร (ภาพที่ 4.6)

ภาพที่ 4.6 การพึ่งพิงน้ำจืดในคลองของการเกษตรกรรมในพื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิท เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปเผยแพร่ในสื่ออื่นใด ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) พื้นที่ด้านทิศใต้ของถนนสุขุมวิท พบว่าปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ค่อนข้างรุนแรงและมีความจำเป็นต้องมีแนวทางการลดผลกระทบที่ชัดเจน (ภาพที่ 4.7) เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอื่นหรือกระทบต่อพื้นที่ข้างเคียงทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ป่าชายเลนไปเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง หรือปลาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แนวป้องกันการกัดเซาะตามธรรมชาติลดลง (ภาพที่ 4.8) ซึ่งควรมีแนวทางการฟื้นฟูที่สามารถดำเนินการควบคู่ไปกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตของชุมชนในพื้นที่ที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.7 สภาพชายฝั่งที่มีการกัดเซาะบริเวณวัดหงษ์ทอง

ภาพที่ 4.8 ป่าชายเลนถูกเปลี่ยนเป็นบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของเอกสารได้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดขออภัยเป็นอย่างสูง และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4 ศักยภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลสองคลอง

จากการกล่าวถึงของ Brown และคณะ (1997), สภาพัฒนา (2546) การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการพัฒนาที่เป็นองค์รวมทั้งด้านระบบนิเวศน์ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม และควรพิจารณาที่ระดับเล็กๆ และเน้นที่การพึ่งตนเอง โดยการใช้ทุนหรือสินทรัพย์ที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเองเป็นตัวนำ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเห็นศักยภาพหรือความสามารถของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน แต่หากใช้ความขาดแคลนของชุมชนเป็นตัวนำจะนำไปสู่ความล้มเหลว (Haines, 2009 และ Kretzmann and McKnight, 1993) ในการรักษาพื้นที่สีเขียวและการค้นหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวก็เช่นกัน จึงควรเกิดจากการกระทำทางสังคมคือการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้นจุดเริ่มต้นคือการค้นหาทุนชุมชน

แผนพัฒนาตำบลสองคลอง 3 ปี ได้มีการกล่าวถึงศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ว่าตำบลสองคลองมีศักยภาพคือเป็นตำบลที่มีการคมนาคมที่สะดวกสามารถเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ได้สะดวกและรวดเร็วพื้นที่แบ่งออกเป็นสองส่วนคือฝั่งน้ำเค็มและฝั่งน้ำจืด การประกอบอาชีพของประชาชนจึงแบ่งตามลักษณะของภูมิประเทศคือ ฝั่งน้ำเค็มประชาชนจะประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ผลผลิตคืออาหารทะเลสด และ แห้ง ส่วนฝั่งน้ำจืด ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่นเลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้งซึ่งเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับตำบลสองคลอง และเป็นแหล่งผลิตอาหารแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบกับเป็นตำบลที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้อีกแห่งหนึ่งก็คือวัดหงส์ทอง ซึ่งเป็นวัดที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าเยี่ยมชมแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ในการศึกษานี้จึงได้ค้นหาศักยภาพของชุมชนผ่านทุนชุมชนจึงได้จัดประเภทของทุนชุมชนตามหลักการของกรมการพัฒนาชุมชน (2553) ประกอบด้วย ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนการเงิน โดยการค้นหาทุนให้ชุมชนโดยให้ชุมชนเป็นผู้ค้นหาด้วยตนเองโดยการจัดประชุมครั้งที่ 1 สามารถสรุปทุนของชุมชนสองคลองได้ดังนี้ (ดูตารางที่ 4.1 ประกอบ)

4.4.1 ทุนธรรมชาติ (Natural capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ธัญญาหารธรรมชาติ เป็นต้นจากการสำรวจและจัดประชุมพบว่าตำบลสองคลองมีทุนธรรมชาติอยู่สูง เช่น ป่าชายเลน ทะเล คลอง ต้นไม้ สัตว์น้ำต่างๆ เป็นต้น

4.4.2 ทุนกายภาพ (physical capital) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ระบบพลังงาน การสื่อสาร โทรคมนาคม โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในพื้นที่ตำบลสองคลอง มีทุนกายภาพ เช่น วัดหงส์ทอง วัดไตรสรณคม (วัดสองคลอง) วัดแสมขาว มณฑปหลวงปู่ปาน โรงเรียนวัดสี่ลึง โรงเรียนวัดสองคลอง โรงเรียนแสมขาว ศาลเจ้า มัสยิด ตลาด ศูนย์อนามัยลานออกกำลังกาย เป็นต้น

4.4.3 ทุนมนุษย์ (human capital) หมายถึง คุณสมบัติด้านต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ที่มีคุณสมบัติในด้านสุขอนามัย อายุขัย ด้านการศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ ตัวอย่างได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น ตำบลสองคลองพบว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่จำนวนมาก อาทิเช่น การต่อเรือ การดักกวน การปักหอย ลีเก โขนสด ปี่พาทแตงรอง การทำเครื่องดนตรี การทำเครื่องมือดักสัตว์น้ำ การคัดขนาดปลาด้วยเครื่องร่อนที่จดลิขสิทธิ์แห่งเดียวในโลก (ภาพที่ 4.9)

เครื่องมือคัดขนาดปลา

เครื่องมือดักปลา

ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างภูมิปัญญาของคนตำบลสองคลอง

4.4.4 ทุนสังคม หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ เชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน ในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ประชาสังคม ความเชื่อถือ ศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ในพื้นที่ตำบลสองคลองพบว่ามีลักษณะสังคมเป็นแบบเครือญาติ มีวิถีชีวิตแบบชุมชนเรียบง่าย มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่รุ่นลูก เช่น การเล่นโขน ลีเก ให้เยาวชน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ผู้ที่นำเอกสารนี้ไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในหมู่บ้าน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีแห่นางแมวเพื่อขอฝน ประเพณีแห่พระลง/รอบทะเล(หลวงปู่ปาน) เพื่อเป็นศิริมงคลกับคนในชุมชน ส่วนใหญ่ทำในวันลอยกระทง งานศาลเจ้า(ในงานมีลิเกถวายเจ้าแม่) งานวัด สรงน้ำพระ งานรำวง ประเพณีทำบุญกลางหมู่บ้าน เป็นต้น

4.4.5 ทุนการเงิน (financial capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นตัวเงินตรารวมถึงโอกาสทางการเงินที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ทุนทางการเงินที่มาจากออม ที่เป็นเงินสด/เงินฝาก สัตว์เลี้ยง อัญมณี และทุนที่มาจากรายได้อื่น ได้แก่ เงินบำนาญ/ค่าตอบแทนที่ได้จากรัฐและเงินกองทุนต่างๆ ภายในตำบลสองคลองมีทุนการเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน(หมู่ละล้าน) สามารถนำดอกผลมาช่วยชุมชนได้ กองทุนส่งเสริมอาชีพ (อบต) (หมู่ละแสน) ให้กู้ยืมไม่คิดดอกเบี้ย สถาบันการเงินชุมชนบ้านสองคลอง กองทุนเกษตร กองทุนประมง กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แม่บ้านสองคลองร่วมใจ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กลุ่มพ่อบ้านตำบลสองคลอง) โครงการเงินทุนของ กขคจ (จากกรมพัฒนาชุมชน) กองทุนบ้านมั่นคง (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์) กลุ่มสตรี กลุ่มคอ.(พัฒนาชุมชน) อสม. กองทุนแหล่งน้ำ กองทุนไฟฟ้า (พลังความร้อนร่วมบางบ่อ) ใช้ทอดกฐินสามัคคีโครงการอยู่ดีมีสุข (ของอำเภอ) เป็นต้น

ตารางที่ 4.1 ทุน 5 ด้านของตำบลสองคลอง

ประเภททุน	รายละเอียด	หมู่	หมายเหตุ
ทุนธรรมชาติ	- ประมงน้ำเค็ม เช่น กุ้งขาว หอยแครง หอยแมลงภู่ ปูทะเล ปลาทะเล	2,3,6,9,10	-มีการอนุบาลปลากะพง เพื่อส่งออกและมีปลา ใหญ่ส่งออกเช่นกัน -ป่าชายเลนถูก ครอบครองโดยเอกชน เกือบ 100%
	- ประมงน้ำจืด เช่น ปลากะพง ปลาหมอ ปลา เบญจพันธ์ กุ้งขาว	1, 2, 4, 5, 7, 8	
	- แปลงนา ปลูกผักสวนครัวตามธรรมชาติ ปลอดภัยพืชผักน้ำ จืด (ตะไคร้ ชিং ข่า มะขามเทศ ผักกะเฉด กัลย)	1, 2, 4, 5, 7, 8	
ทุนกายภาพ	- วัดหงษ์ทอง	9	- บริเวณแนวคลอง
	- วัดไตรสนทนาคม (วัดสองคลอง)	6	เลียบบถนนของวัดสอง
	- มณฑปหลวงพ่อปาน	6	คลอง อบต เสนอทำ
	- วัดแสงขาว มีพระธรรมเจดีย์บรรจพุทธศาสดา	3	เป็นตลาดนัดตลาดน้ำ
	- เนินดินพระปฐม (โคกมูล) เป็นเนินดินรูปเจดีย์ที่หลวงพ่อปาน เคยจุดและปักกลด	ทุกหมู่	
	- โรงเรียนบ้านสีลัง	10	
	- โรงเรียนแสงขาว	3	
- โรงเรียนวัดสองคลอง โรงเรียนสนัด 80	6		
ทุนกายภาพ	ศูนย์อนุเคราะห์บ้านบางปะกง (คนพิการ)		
	สถานเด็กเล็กแสงขาว, สองคลอง, หงษ์ทอง	3, 6, 9	
	มัสยิดเนียมาตุลอิสลาม	7	
	ศูนย์อนามัยสองคลอง	6	
	ศูนย์อนามัยแสงขาว	3	
	ลานออกกำลังกาย	3, 6, 8	
	ตลาดแสงขาว	3	
ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ทุกหมู่บ้าน	ทุกหมู่บ้าน		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 ทุน 5 ด้านของตำบลสองคลอง (ต่อ)

ประเภททุน	รายละเอียด	หมู่	หมายเหตุ
ทุนการเงิน	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนหมู่บ้าน(หมู่ละล้าน) - กองทุนส่งเสริมอาชีพ (อบต) (หมู่ละแสน) ไม่คิดดอกเบี้ย - สถาบันการเงินชุมชนบ้านสองคลอง - กองทุนเกษตร กองทุนประมง กองทุนแหล่งน้ำ - กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แม่บ้านสองคลองร่วมใจ - กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต(กลุ่มพ่อบ้านต.สองคลอง) - โครงการเงินทุนของ กขคจ (จากกรมพัฒนาชุมชน) (โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน มีเงินอยู่ 720,000 บาท - กองทุนบ้านมั่นคง (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์) - กลุ่มสตรี อสม. - กลุ่มคอ.(พัฒนาชุมชน) - กองทุนไฟฟ้า (พลังความร้อนร่วมบางบ่อ) - โครงการอยู่ดีมีสุข (ของอำเภอ) 	<p>ทุกหมู่</p> <p>ทุกหมู่</p> <p>8</p> <p>8</p>	
ทุนมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> - ต่อเรือ ทำโป๊ะ - ตักอวน อุปกรณ์เรือ เรืออวน - กะปิ เคย ปักหอย - ทำรีที่สวิตน้ำ ต่อท่อดูดน้ำ - ลิเก โขนสด ปีพาทย์แตรวง - เปิงมาง (ออกรายการคุณพระช่วย เป็นแชนม์ 10 สมัย) - บ้านครูสอนดนตรีไทยและทำเครื่องดนตรีไทย (ขอ) - ทำที่ร่อนคัดขนาดปลากระพงจืดลิขสิทธิ์ที่เดียวในโลก - อาหารทะเลแปรรูป กุ้งแห้ง ปลาสด - นมหวานทองหยิบ ฝอยทอง ทองหยอด ขนมชั้น เม็ดขนุน 	<p>6</p> <p>6</p> <p>6</p>	
ทุนสังคม	<p>ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว</p> <p>ประเพณีแห่นางแมวเพื่อขอฝน</p> <p>ประเพณีแห่พระลง/รอบทะเล(หลวงปู่ปาน)</p> <p>งานศาลเจ้า(ในงานมีลิเกถวายเจ้าแม่ เปียของ เดือน มี.ค.เมย.</p> <p>งานวัด สรงน้ำพระ งานรำวง</p> <p>ประเพณีทำบุญกลางหมู่บ้าน</p>		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ภายในเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5 กลไกการขับเคลื่อน

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองเนื่องจากพื้นที่ตำบลสองคลองอยู่ใกล้กับพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม เช่น พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมบางปะกงอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมบางพลีซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของพื้นที่ และพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมบางปูที่อยู่ทางด้านตะวันตกของพื้นที่ จึงทำให้เห็นความแตกต่างในเรื่องภาวะเศรษฐกิจของตำบลสองคลองกับพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมที่ชัดเจน ดังนั้นจึงมีความต้องการเปลี่ยนพื้นที่สีเขียวตามข้อบังคับผังเมืองรวมให้เป็นพื้นที่สีม่วงเพื่อให้สามารถพัฒนาพื้นที่ด้านอุตสาหกรรมได้ซึ่งจะทำให้ระบบเศรษฐกิจของตำบลเพียงพอเหมือนดังเช่น พื้นที่ของบางปะกง บางพลี และบางปู ซึ่งความเห็นและความต้องการดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของพื้นที่สีเขียวของพื้นที่สองคลองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และหากพิจารณาถึงสถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในตำบลสองคลองซึ่งเป็นเหมือนปอดของพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมรอบข้างแต่ไม่ได้รับประโยชน์จากหน้าที่ของการเป็นแหล่งฟอกอากาศให้กับพื้นที่ที่พัฒนาอุตสาหกรรม โอกาสในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองจึงเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกคือการใช้พื้นที่ธรรมชาติ เช่น ป่าชายเลน มาใช้ประโยชน์ในทางการเกษตรให้มากที่สุดซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ตามข้อบังคับของผังเมืองรวม อีกลักษณะหนึ่งคือการรื้อเวลาสิ้นสุดการบังคับใช้ผังเมืองรวมแล้วผลักดันให้มีการปรับแก้ไขข้อบังคับผังเมืองรวมให้เปลี่ยนจากพื้นที่สีเขียว ให้เป็นพื้นที่ประเภทอื่นที่สามารถพัฒนาได้มากกว่าการเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งในระยะหลังจะนำมาซึ่งการสูญเสียพื้นที่สีเขียวอย่างถาวรเมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สีเขียวในกรณีแรกที่ยังสามารถฟื้นฟูได้ง่ายและรวดเร็วกว่า

ประเด็นปัญหาความต้องการให้พื้นที่สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมได้เป็นมุมมองของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่โดยทั่วไปไม่ใช่เฉพาะในพื้นที่ตำบลสองคลองแห่งเดียว แต่ยังหมายถึงโอกาสเสี่ยงต่อการสูญหายไปของพื้นที่สีเขียวโดยรวมของทั้งประเทศ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางการรักษาพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน และต้องสอดคล้องการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่อย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้สภาพแวดล้อมของชุมชน รวมไปถึงของประเทศได้รับการดูแลรักษาและไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในชุมชนและในประเทศในภายหลังกี่ไม่อาจแก้ไขได้อย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นกลไกในการขับเคลื่อนแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษานี้พิจารณา 3 กลไก ประกอบด้วย กลไกทางกฎหมาย กลไกทางเศรษฐศาสตร์ และกลไกทางสังคม มีรายละเอียดดังนี้

4.5.1 กลไกทางกฎหมาย

สำหรับประเทศไทยกลไกที่สำคัญคือกระบวนการดำเนินงานในภาครัฐมีความพยายามส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เพียงพอ โดยผ่านทางกลไกทางกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งอาจสรุปกฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวได้ดังนี้

1) กฎหมายผังเมือง ถือได้ว่าเป็นข้อบังคับทางกฎหมายหลักในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว โดยหลักการการวางผังเมืองจะคำนึงถึงการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้อย่างเหมาะสมเพื่อการสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่พัฒนากับพื้นที่ธรรมชาติของเมือง อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยการดำเนินการเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวในทางปฏิบัติค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากความขัดแย้งกันของความต้องการเชิงพัฒนากับการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว พื้นที่สองคลองเกือบทั้งหมดถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อสิ่งแวดล้อมและติดต่อกับพื้นที่โดยรอบที่เป็นอุตสาหกรรม เช่น นิคมอุตสาหกรรมบางปะกงที่ติดต่อกับพื้นที่หมู่ 1 ของตำบลสองคลอง ซึ่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนพื้นที่เป็นอุตสาหกรรมและอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของหมู่อื่นๆ โดยผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “หากพื้นที่หมู่ 1 เปลี่ยนไปเป็นสีม่วงก็จะกระทบกับหมู่อื่นๆ เพราะคลองมันเชื่อมถึงกันหมด ถ้าเปลี่ยนไปเป็นสีม่วงจะมีคนรวยไม่กี่คน เกษตรกรจะมีปัญหา และจะเกิดความแตกแยก” ในสังคมที่ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบใครมีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรมากก็ได้ประโยชน์มาก โดยไม่มีเงื่อนไข และไม่มีการชดเชยหรือสนับสนุนกลุ่มที่มีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรน้อยกว่าให้ได้รับประโยชน์ในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม จึงทำให้คนกลุ่มที่มีความสามารถหรือมีทุนน้อยถูกกลุ่มที่มีความสามารถและทุนในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดีกว่าเอาเปรียบ ประกอบกับความต้องการทางเศรษฐกิจที่คนส่วนใหญ่ในประเทศยังไม่พออยู่พอกิน ดังนั้นความต้องการทางด้านเศรษฐกิจจึงเป็นความต้องการลำดับแรกของคนส่วนใหญ่ซึ่งจะยอมสูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากพื้นที่สีเขียวเพื่อเปลี่ยนเป็นโรงงานหรือการใช้ที่ดินประเภทอื่น และด้วยปัญหาและความต้องการดังกล่าวจึงทำให้การบังคับใช้มาตรการทางด้านผังเมืองเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้อย่างยั่งยืนไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ควรจะเป็น

2) กฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 43, 44, และ 45 ว่าด้วยเรื่องข้อกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวไว้อย่างยั่งยืน เป็นอีกกลไกทางกฎหมายหนึ่งที่ประสบกับปัญหาในทางปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มักถูกคัดค้านโดยนักพัฒนาพื้นที่และประชาชนที่ยังให้ความสำคัญต่อสถานะทางเศรษฐกิจมากกว่าการรักษาพื้นที่สีเขียว จึงทำให้กลไกทางกฎหมายนี้ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างที่เคยหวัง เช่นเดียวกับกฎหมายผังเมืองรวม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2550 เรื่อง แผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน เป็นข้อกำหนดสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ต้องปฏิบัติตาม โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดให้หน่วยงานรัฐที่ต้องมีพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ตามที่กำหนด

กลไกการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่ในปัจจุบันค่อนข้างจำกัดและไม่ยืดหยุ่น โดยมุ่งเน้นในเรื่องการควบคุมพื้นที่เป็นหลัก แต่ขาดมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียว ขาดมาตรการการชดเชยประโยชน์สำหรับผู้รักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวโดยไม่เปลี่ยนไปเป็นการใช้ที่ดินประเภทอื่น แม้ว่าจะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าการเป็นพื้นที่สีเขียว ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวว่า “อยากเป็นสีเขียว รัฐต้องเอาบๆ สาธารณูปโภคมาพร้อม ถึงจะเป็นสีเขียวได้” ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพเกษตรกรรมประมงจำเป็นต้องใช้น้ำ แต่น้ำที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นน้ำที่มีการปนเปื้อนสารเคมีจึงทำให้ผลผลิตไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

4.5.2 กลไกทางเศรษฐศาสตร์

กลไกทางเศรษฐศาสตร์ นับว่ามีส่วนสำคัญในการรักษาพื้นที่สีเขียวเนื่องจากสามารถสร้างแรงจูงใจผ่านมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สำหรับผู้รักษาพื้นที่สีเขียว เช่น พื้นที่ฟาร์ม พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่ทิวทัศน์ หรือพื้นที่ว่าง ในที่ดินของตนเอง ซึ่งอาจใช้มาตรการด้านการลดหย่อนภาษีที่ดิน การจ่ายค่าชดเชยการพัฒนา การโอนซื้อขายสิทธิการพัฒนา การซื้อหรือเช่าพื้นที่สีเขียวของภาครัฐ หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ที่นำต้นไม้มาขึ้นทะเบียนกับภาครัฐ เป็นต้นโดยทั่วไปแล้วหากเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายกับสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษี ในทางตรงกันข้าม หากเป็นการเพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นการอุดหนุนในรูปแบบต่างๆ สำหรับประเด็นการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวเป็นการเพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน ด้วยวิธีการเหล่านี้รัฐสามารถรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ในขณะที่เจ้าของที่ดินที่มีพื้นที่สีเขียวได้รับผลประโยชน์เพิ่มเติมจากการดูแลพื้นที่สีเขียวของตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการเกื้อกูลระบบนิเวศ และคุณค่าของต้นไม้ที่ช่วยป้องกันความเสียหายจากภัยพิบัติตามธรรมชาติต่างๆ

เมื่อพิจารณาถึงกลไกทางเศรษฐศาสตร์ดังที่กล่าวมาแล้ว พบว่าในประเทศไทยยังขาดการสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียวของภาครัฐในขณะที่ชุมชนก็ขาดความรู้ในการศึกษาทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ตนเองและการแปลงทุนที่มีอยู่ให้มีมูลค่าจึงทำให้เจ้าของที่ดินไม่เกิดแรงจูงใจในการคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อย่างไรก็ตามในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีการให้แรงจูงใจโดยการให้รางวัลสำหรับตัวอย่างหรือต้นแบบกับผู้ทำเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ตามทั้งกลไกทางกฎหมายและกลไกทางเศรษฐศาสตร์เป็นการดำเนินการโดยภาครัฐ ซึ่งหากไม่มีนโยบายหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง การเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวก็ไม่สามารถดำเนินการได้ อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ยากแก่การที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ดังนั้นหากใช้กลไกที่สามคือกลไกทางสังคมจะสามารถช่วยให้ชุมชนพัฒนาและรักษาพื้นที่สีเขียวตามความต้องการของตนเองและจะเกิดความยั่งยืนได้

4.5.3 กลไกทางสังคม

การขับเคลื่อนการรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวด้วยกลไกทางสังคมโดยใช้ทุนหรือทรัพย์สินเป็นตัวชี้นำ (asset-oriented approach) ด้วยการขับเคลื่อนของชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ โดยจากการประชุมชุมชนต่อเรื่องความเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของสองคลองและการเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สีเขียว โดยการให้ความรู้เรื่องความสำคัญของการรักษาพื้นที่สีเขียวและตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนและให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในประเด็นความต้องการในการรักษาพื้นที่สีเขียว จากผลการประชุมพบว่า มีประชาชนบางกลุ่มมีความต้องการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมเนื่องจากประสบกับปัญหาทรัพยากรที่น้อยลง เช่น สัตว์น้ำที่อาศัยในป่าชายเลน การหาเคยที่ทำกะปิ นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการได้รับผลกระทบด้านน้ำเสียและสารเคมีจากน้ำ ปัญหาคลองตื้นเขิน ปัญหาการหายไปของพื้นที่ดินเนื่องจากการกัดเซาะชายฝั่ง และการจูงใจจากนายทุนที่ให้ราคาที่ดินสูง จึงมีความต้องการขายที่ดิน ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งต้องการให้รักษาพื้นที่สีเขียวเพื่อทำการเกษตรต่อไปแต่ควรมีน้ำสะอาด นอกจากนี้ยังมีการเสนอโครงการตลาดน้ำ ตลาดนัด ซึ่งจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มของพื้นที่สีเขียวจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามในการสรุปการประชุม ชุมชนเห็นพ้องกันว่าควรรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ แต่ยังไม่แน่ใจในรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนซึ่งจำเป็นต้องทราบถึงสินทรัพย์ที่อยู่ของชุมชนที่จะนำมาสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ดังนั้นในการประชุมครั้งที่สองจึงใช้เทคนิคการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในการดำเนินการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน โดยให้ชุมชนค้นหาสินทรัพย์หรือทุน โดยชุมชนเป็นที่เล็งและให้ข้อมูลและร่วมทำแผนที่ทุนชุมชนขึ้น โดยรายละเอียดของทุนแต่ละด้านได้กล่าวถึงในหัวข้อ 4.4 แล้ว รวมถึงศึกษารูปแบบและลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจในวันหยุดสุดสัปดาห์ของผู้อาศัยและทำงานอยู่ในบริเวณโดยรอบของพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสะท้อนเป็นผังการพัฒนาและรักษาเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่สีเขียวและให้ชุมชนร่วมตัดสินใจจากผังทางเลือกที่เข้าประกวด เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง

4.6 ลักษณะการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวในระแวกใกล้เคียง

งานศึกษาได้เก็บแบบสอบถามจำนวน 324 ชุด จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย นิคมอุตสาหกรรมบางปะกง นิคมอุตสาหกรรมเวลโก นิคมอุตสาหกรรมคลองด่าน นิคมอุตสาหกรรมบางพลี และวัดหงส์ทอง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับผังทางเลือกในการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นวัยทำงาน อายุระหว่าง 20-50 ปี มีอายุเฉลี่ย 33 ปี ร้อยละ 70 สมรส มีอาชีพส่วนใหญ่ร้อยละ 96 เป็นพนักงานบริษัท จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน รายได้เฉลี่ยต่อคน 16,500 บาทต่อเดือน รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 36,800 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน 8,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 21,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ต่อคน 1,395 บาท และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ต่อครัวเรือน 3,690 บาท

ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 10 เดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ทุกอาทิตย์ ในขณะที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 60 เดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ 1-2 ครั้งต่อเดือน โดยเดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์กับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 74 ในขณะที่ร้อยละ 28 ไปพักผ่อนกับเพื่อน และร้อยละ 14 ไปพักผ่อนกับแฟน สถานที่ที่ไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์เป็นประจําส่วนใหญ่คือห้างสรรพสินค้าร้อยละ 48 ร้อยละ 20 ไปวัด (ในจำนวนนี้เป็นวัดหงษ์ทองร้อยละ 5) ร้อยละ 11 ไปชายทะเล เช่น บางแสน พัทยา ร้อยละ 9 ไปตลาดน้ำ เช่น ตลาดน้ำดอนหวาย อัมพวา, 100 ปีสามชุก, บางน้ำผึ้ง, คลองสวน และร้อยละ 9 ไปสถานตากอากาศบางปู ดอนหอยหลอด (ดังตารางที่ 4.2)

กิจกรรมที่ทำบ่อยที่สุดเวลาไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ อันดับ 1 คือซื้ออาหารรับประทาน อันดับ 2 คือ เดินเล่น อันดับ 3 คือ ซื้อของพื้นบ้าน อันดับ 4 คือไหว้พระ และอันดับ 5 คือ เล่นน้ำและเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

ตารางที่ 4.2 ความถี่ (ร้อยละ) ในการเดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์แยกตามประเภทกิจกรรม

กิจกรรม (ร้อยละ)	≥1 ครั้ง/สัปดาห์	1-2 ครั้ง/เดือน	1-2 ครั้งต่อปี	ไม่ได้ไป	ไม่ตอบ
ตลาดน้ำ	1	20	53	18	8
ตลาดนัดเปิดโล่งขายอาหาร	80	11	2	2	5
วัด	9	46	20	1	24
ชายทะเล	2	15	68	-	15
สวนสาธารณะ	10	13	18	48	11
พิพิธภัณฑ์	1	3	11	84	1
ท่องเที่ยวทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์	-	1	2	97	-
ท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน	-	-	1	99	-
ท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ	1	7	27	64	1
ท่องเที่ยววัฒนธรรมพื้นบ้าน	1	-	2	97	-

จากผลแบบสอบถามด้านความถี่แยกตามสถานที่ที่ไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ หากเป็นรายสัปดาห์พบว่าส่วนใหญ่ไปตลาดนัดเพื่อซื้ออาหารรับประทาน หากเป็นรายเดือนพบว่าส่วนใหญ่เดินทางไปวัดและตลาดน้ำ และหากเป็นรายปีจะไปพักผ่อนชายทะเลและตลาดน้ำ จะเห็นว่าตลาดน้ำและตลาดนัดรวมถึงวัดและชายฝั่งแบบประมงพื้นบ้านเป็นทรัพยากรที่เป็นทุนซึ่งพื้นที่สองคลองมีอยู่แล้วในพื้นที่ประกอบกับผลของการจัดประชุมชุมชนพบว่าชุมชนมีความต้องการอยากให้มีตลาดนัด และตลาดน้ำในพื้นที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากผลของแบบสอบถามถึงการเดินทางไปตลาดน้ำที่ไต่บ่อยที่สุดพบว่าร้อยละ 22 ไปตลาดน้ำวัดโสธรวราราม ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ร้อยละ 20 ไปตลาดน้ำหัวหินสามพันนาม ร้อยละ 10 เดินทางไปตลาดน้ำบางคล้าและตลาดคลองสวนร้อยละ 1 และมีการเดินทางไปตลาดน้ำที่อื่นบ้าง ได้แก่ ตลาดน้ำเมืองโบราณ ตลาดน้ำวัดหลวงพ่อดุสิต ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ตลาดน้ำดอนหวาย ตลาดน้ำทุ่งบัวชม ตลาดน้ำทุ่งบัวชม และตลาดน้ำสีภาค โดยร้อยละ 15 ไม่เคยไปเที่ยวตลาดน้ำ (ดูตารางที่ 4.3) ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระยะทางของตลาดน้ำที่ผู้ตอบแบบสอบถามเดินทางไปพักผ่อนไม่ไกลจากแหล่งงานหรือที่พักอาศัย ซึ่งตำบลสองคลองก็มีศักยภาพในด้านทำเลที่ตั้งหากมีการดำเนินการเป็นตลาดน้ำ และเมื่อสอบถามเพิ่มเติม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความคิดเห็นต่อสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ประเภทตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนเกิดขึ้นในตำบลสองคลอง พบว่า ร้อยละ 94 ต้องการเดินทางไป เพราะใกล้บ้าน ร้อยละ 43 ชมวิถีชีวิต การดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะริมคลอง มีแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต/มีบรรยากาศย้อนยุคให้เห็น ร้อยละ 24 อยากไปเที่ยวสถานที่ที่ใหม่ ๆ ร้อยละ 5 ซื้อของกิน/ของกินพื้นบ้านที่ราคาไม่แพง ร้อยละ 4 ขอบหาซื้อของพื้นบ้านราคาถูกจากชาวบ้าน มีที่เที่ยวแบบธรรมชาติ/เรียนรู้ มีสินค้าประเภทอาหารทะเลขาย มีวัดลอยน้ำ /มีวัดให้ทำบุญด้วย มีป่าชายเลน และไม่ไปร้อยละ 6

ตารางที่ 4.3 ตลาดน้ำที่ผู้ตอบแบบสอบถามเดินทางไปพักผ่อน

ตลาดน้ำ	จำนวน	ร้อยละ
วัดโสธรวราราม	72	22
หัวหินสามพันนาม	64	20
บางคล้า	33	10
ตลาดคลองสวน 100 ปี	32	10
เมืองโบราณ	15	5
วัดหลวงพ่อดุ	12	4
บางน้ำผึ้ง	11	3
ดอนหวาย	9	3
ทุ่งบัวชม	7	2
สามชุก	7	2
ตลาดน้ำสี่ภาค	5	2
อื่นๆ	9	3
ไม่มี /ไม่เคยไป	48	14
รวม	324	100

รูปแบบตลาดน้ำที่มีความต้องการให้เป็นพบว่า ร้อยละ 92 อยากให้มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนที่เป็นสีเขียว ร้อยละ 85 ต้องการให้มีที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ ร้อยละ 81 ต้องการให้มีอาหาร สินค้า และการละเล่นพื้นบ้าน ร้อยละ 81 ต้องการให้สามารถเดินทางได้ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางจักรยาน ร้อยละ 80 ต้องการให้มีร้านอาหาร ขายของบนบก ร้อยละ 77 ต้องการให้มีความปลอดภัยและมีที่จอดรถอย่างเพียงพอ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร้อยละ 72 ต้องการให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ขายสินค้า ร้อยละ 71 ต้องการให้มีร้านขายอาหารและขายของในเรือบนน้ำ ร้อยละ 60 ต้องการให้มีกิจกรรมให้ทำ เช่น พายเรือ ปั่นจักรยาน เล่นน้ำ และร้อยละ 31 ต้องการให้มีแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น วิถีชีวิตชุมชน ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.4

เหตุผลที่ชอบไปมีของให้เลือกกินเยอะ / มีของกินพื้นบ้าน เช่น ท่อหมก / ข้าวห่อใบบัว มีของให้เลือกซื้อหลากหลาย นั่งเรือชมหิ่งห้อย นั่งเรือเล่น / มีเรือหางยาวให้นั่งเที่ยว นั่งเรือชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน / นั่งเรือชมวิถีประมงพื้นบ้าน นั่งเรือชมบ้านเรือนไทย / ชมบ้านไทยสมัยโบราณ นั่งเรือชมธรรมชาติ / นั่งเรือชมวิิว ไปเที่ยวกับครอบครัว / พาครอบครัวไปเที่ยว อากาศเป็นธรรมชาติ บรรยากาศร่มรื่น มีป่าชายเลน มีของพื้นบ้านให้เลือกซื้อ และมีที่นั่งให้นั่งพักผ่อนหย่อนใจ / มีที่พักผ่อนให้นั่งเล่น / มีที่นั่งพักผ่อน

ตารางที่ 4.4 รูปแบบตลาดน้ำที่ต้องการ

รูปแบบ	จำนวน	ร้อยละ
มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนที่เป็นพื้นที่สีเขียว	299	92
มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ	277	85
มีอาหาร สินค้า และการละเล่นพื้นบ้าน	262	81
สามารถเดินทางได้ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางจักรยาน	262	81
มีร้านขายอาหาร ขายของบนบก	258	80
มีความปลอดภัย และมีที่จอดรถอย่างเพียงพอ	250	77
ให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ขายสินค้า	232	72
มีร้านขายอาหาร ขายของในเรือในน้ำ	230	71
มีกิจกรรมให้ทำ เช่น พายเรือ ปั่นจักรยาน เล่นน้ำ	196	60
มีแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น วิถีชีวิตชุมชน	99	31

นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่าทางเดินมีหลังคาที่เชื่อมต่อเพื่อเวลากลางวันจะได้ไม่ร้อนแดด หลังคาทางเดินเชื่อมต่อกับลานจอดรถยนต์ จุดจอดรถที่ไกลควรมีรถยนต์บริการเพิ่มโดยไม่เก็บเงิน จัดรถรับส่งจากปากทางบางนา-ตราดไปกลับ ควรแยกโซนการขายสินค้าเป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบ อยากให้เน้นขายของที่มาจากชุมชนเยอะและมาจากประชาชนจริงเป็นคนในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

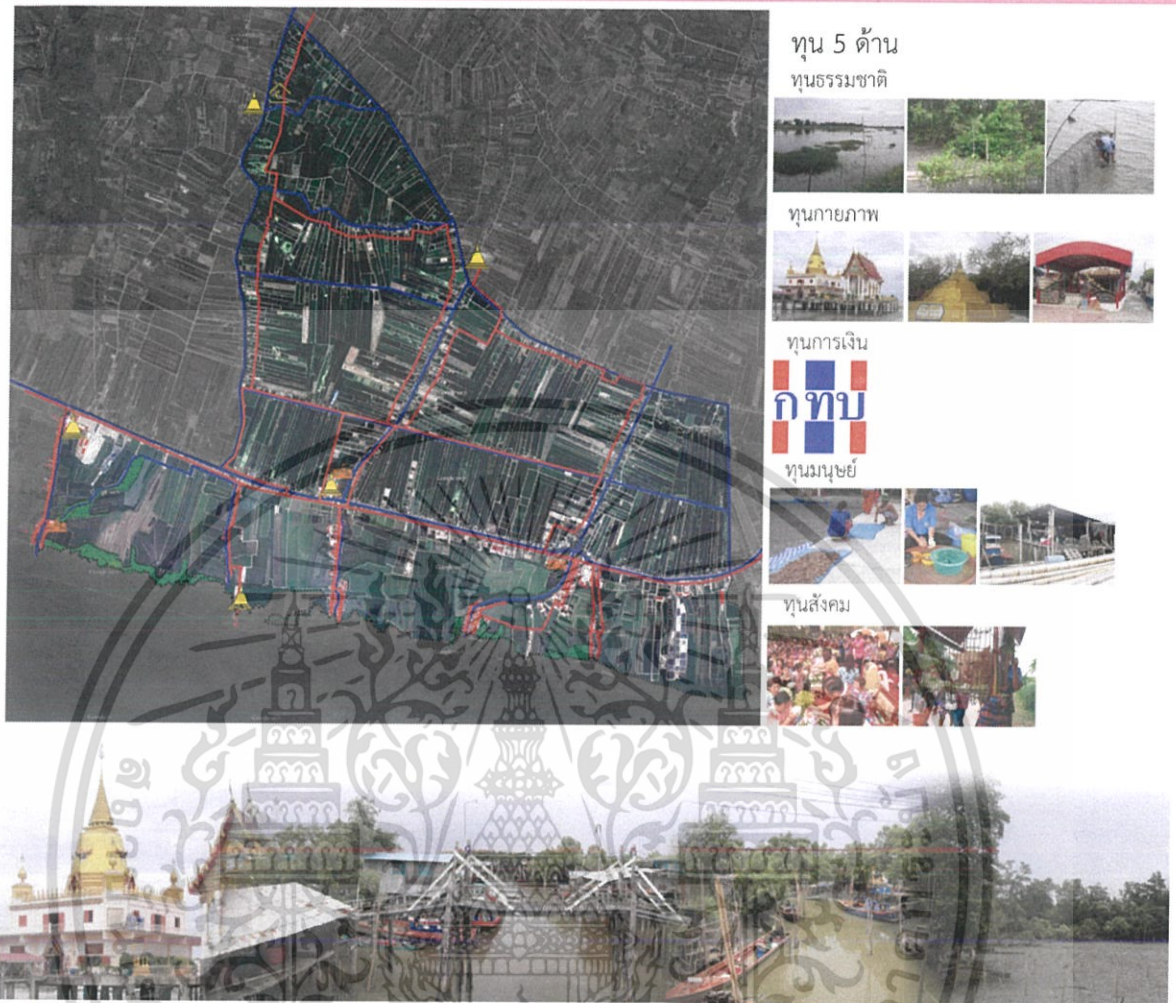
4.7 ผังทางเลือกการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวตำบลสองคลอง

แนวทางการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว ได้วิเคราะห์จากทุน 5 ด้านที่มีอยู่ในชุมชน และใช้วิธีการพูดคุยกับชาวบ้าน ลงพื้นที่สำรวจและอยู่กับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งทางกายภาพและความต้องการของชุมชนว่าต้องการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตนเองในรูปแบบใด โดยผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

ผังทางเลือกการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวจากการพิจารณาทุน 5 ด้าน พฤติกรรมการพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ของคนทำงานโดยรอบ และพื้นที่ทางกายภาพของตำบลสองคลองเอง ได้เสนอทางเลือก 3 ผัง ดังรูปที่ 4.10 ประกอบด้วย โครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลอง โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคมและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง

โครงการออกแบบวางผังเพื่อเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว ตำบลสองคลอง

องค์ประกอบสำคัญของบ้านสองคลอง

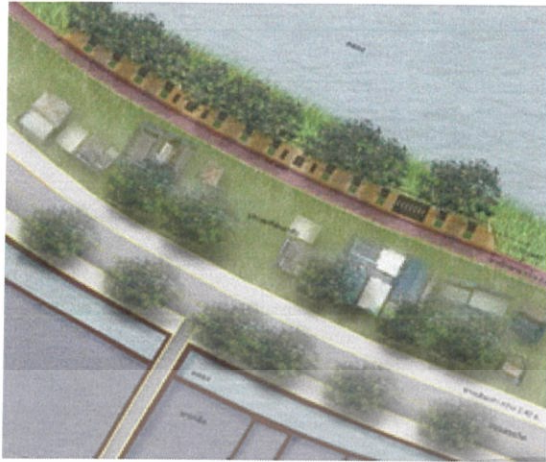
ภาพที่ 4.10 แนวคิดการออกแบบวางผังเพื่อเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียว เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.7.1 โครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลองพิจารณาจากระบบคลองและระบบสัญจร จากการศึกษาข้อมูลทางกายภาพพบว่าพื้นที่ตำบลสองคลองทั้ง 10 หมู่มีคลองการเชื่อมถึงกัน นับว่าเป็นจุดเด่นของพื้นที่ที่จะส่งเสริมการเดินทางทางน้ำเป็นทางเลือก และเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ของตำบลสองคลอง อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าคลองในพื้นที่ดินเขินและมีน้ำในลำคลองเป็นช่วงๆ เนื่องจากการปิดเปิดน้ำ จากปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยการขุดลอกคูคลองและทำฝายกักน้ำเพื่อให้มีน้ำในลำคลองตลอดปี ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยโครงการควรมีจุดเริ่มต้นที่ถนนสุขุมวิทฝั่งตะวันออกตั้งแต่หมู่ 1 ไปจนถึงจุดสิ้นสุดที่ถนนสุขุมวิทฝั่งตะวันตกหมู่ 10 โดยทางเข้าออกทั้งสองด้านสร้างเป็นซุ้มประตู ซึ่งจะเป็นจุดหมายตา (landmark) ที่สำคัญของพื้นที่สองคลอง ดังภาพที่ 4.11 โดยแบ่งเป็น 2 ภูมิทัศน์ คือ ภูมิทัศน์ถนนขิดที่พักอาศัยและภูมิทัศน์ถนนสองฝั่งคลอง โดยมีแนวคิดเพิ่มความสะดวกแก่ผู้อยู่อาศัยด้วยทางเท้าขนาดใหญ่ และสร้างบรรยากาศด้วยการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ส่วนด้านริมคลองมีแนวคิดในการใช้คลองเป็นที่พักผ่อน เพิ่มเส้นทางจักรยานและจุดพักผ่อนคลองบริเวณถนนถูกขนาบด้วยสองฝั่งคลองจึงมีแนวคิดในการระบายน้ำโดยให้น้ำไหลลงสองฝั่งคลอง อีกทั้งการออกแบบภูมิทัศน์ด้วยการเพิ่มทางเท้าขนานไปกับถนนและคลอง ปลูกไม้ถนนเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความร่มรื่นสวยงามแก่ผู้คนที่ผ่านไปมา (ภาพที่ 4.12)

ภาพที่ 4.11 แนวเส้นทางโครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลองพิจารณาจาก

ระบบคลองและระบบสัญจร
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภูมิทัศน์ถนนชนิดที่ฟักอาศัย

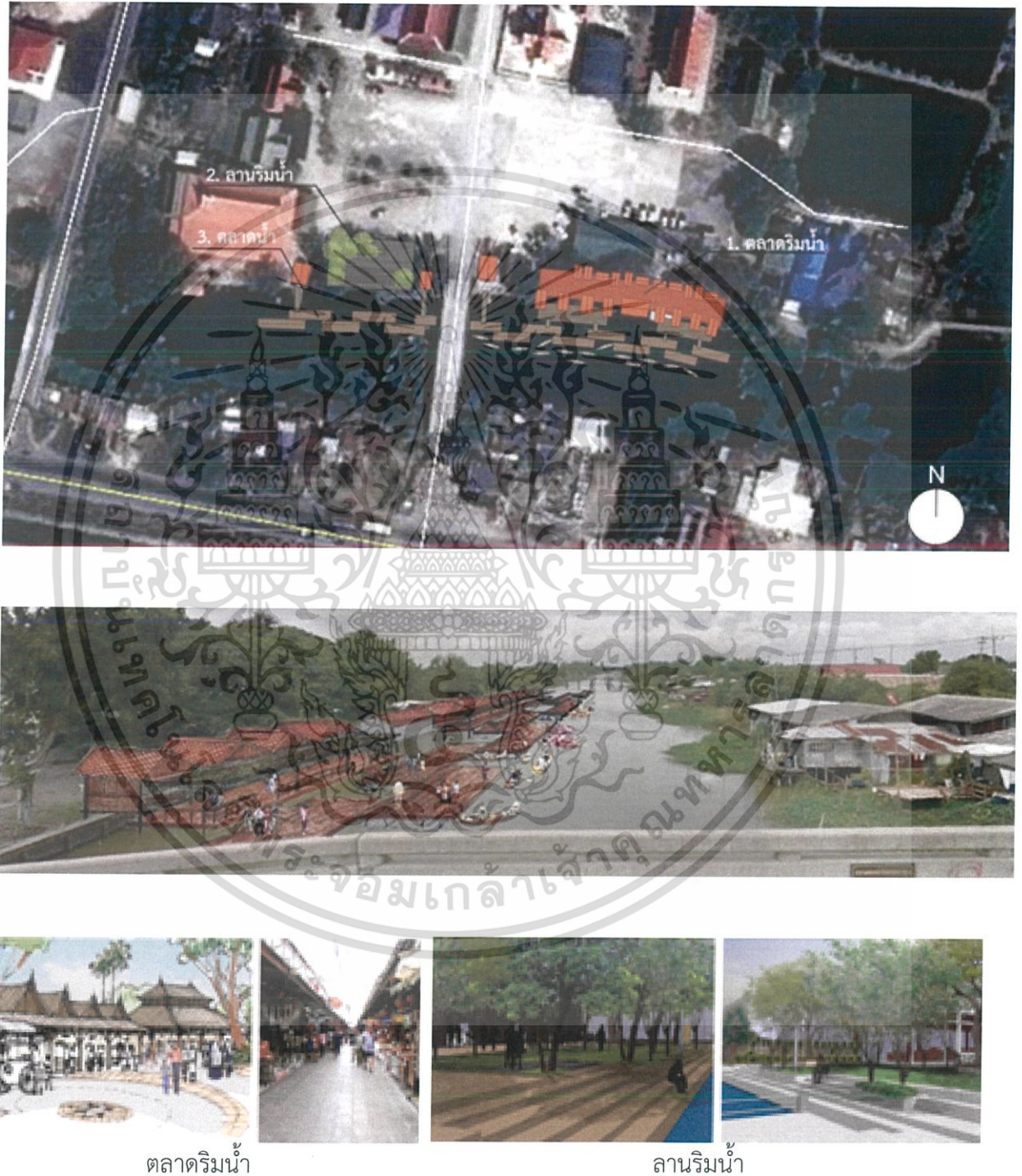
ภูมิทัศน์ถนนและสองฝั่งคลอง

ภาพที่ 4.12 การปรับภูมิทัศน์ถนนชนิดที่ฟักอาศัยและภูมิทัศน์ถนนและสองฝั่งคลอง

4.7.2 โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคม บริเวณวัดสองคลองหรือวัดไตรสรณคมตั้งอยู่ใน หมู่ 6 เป็นพื้นที่ที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลมีโครงการปรับภูมิทัศน์ใหม่ให้เป็นตลาดน้ำและตลาดนัด โดยจะย้ายคนที่อาศัยอยู่ริมคลองหน้าวัดที่เป็นที่ของวัดไปอาศัยที่หมู่ 9 ดังนั้นโครงการตลาดน้ำวัดไตรสรณคมนับว่าเป็นโครงการที่มีโอกาสในการดำเนินการได้สูง และจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งหมดของตำบลสองคลองเพียงแต่ผู้รับผิดชอบจำเป็นต้องพิจารณาผู้ค้าควรเป็นคนที่ในพื้นที่เท่านั้น ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มของคนสองคลองอย่างแท้จริง โดยการออกแบบโครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคมพิจารณาจากระบบคลองและศูนย์รวมชุมชน การออกแบบพื้นที่ตลาดแบ่งเป็นสองส่วนคือส่วนที่เป็นตลาดบก และตลาดน้ำ โดยแนวคิดในการออกแบบพื้นที่ตลาดให้มีทั้งตลาดบกและตลาดน้ำเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่หลากหลายและเป็นทางเลือกให้กับผู้ที่มาเที่ยวในพื้นที่ ลักษณะของตลาดจะเป็นร้านค้าเรียงรายกันและมีร้านที่ยื่นลงไปในลำคลองเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างตลาดบกและตลาดน้ำ สำหรับลานเอนกประสงค์ริมน้ำเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับชุมชนสองคลองและนักท่องเที่ยว โดยการปรับพื้นที่จอตลอดในวัดบางส่วนเพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมในช่วงวันหยุดและเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัว ประเพณีแห่พระลง/รอบทะเล(หลวงปู่ปาน) ที่จัดขึ้นในวันลอยกระทง งานศาลเจ้า ในงานมีลิเกถวายเจ้าแม่ประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน งานวัดมีการสงน้ำพระและรำวง ประเพณีทำบุญกลางหมู่บ้าน และ โดยการแสดงที่มีชื่อเสียงของชุมชน ได้แก่ ลิเก โขนสด ปี่พาทย์แตรวง การออกแบบในส่วนตลาดน้ำจะเป็นลักษณะแพริมน้ำ ชาวบ้านจะพายเรือนำของมาขายตามแพ สินค้าที่ขายควรเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน เช่น ผักสวนครัวตามธรรมชาติปลอดสารพิษของฝั่งน้ำจืด เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า มะขามเทศ ผักกะเฉด กัลยอาหารทะเลแปรรูปจากฝั่งน้ำเค็ม เช่น หอยแครง หอยแมลงภู่ ปูทะเล ปลาทะเลต่างๆ และฝั่งน้ำเค็ม เช่น

เอกสารเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปลากระพง ปลานิลหมัน ปลาสลิด ปลาเบญจพันธ์ กุ้งขาว รวมถึงขนมหวานต่างๆ ที่มีชื่อเสียงของชุมชน เช่น ทองหยิบ ฝอยทอง ทองหยอด ขนมชั้น ขนมหม้อแกง เม็ดขนุน เป็นต้น โดยแนวคิดของตลาดน้ำจะเน้นบรรยากาศของความเป็นพื้นถิ่น และสามารถรองรับผู้พิการ ด้วยการทำทางขึ้นลงเป็นทางลาดที่สามารถขึ้นลงได้สะดวก (ดังแสดงในภาพที่ 4.13)

ภาพที่ 4.13 โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.7.3 โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง พิจารณาจากทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ที่พบปูแสมและปลาตีนในพื้นที่และระบบคลอง แนวความคิดในการออกแบบทางเดินริมน้ำออกแบบเพื่อเป็นเส้นทางเดินศึกษาพื้นที่ในคลอง หมู่บ้านริมน้ำและกระชังปลา ซึ่งสามารถเรียนรู้ระบบนิเวศชายฝั่ง วิถีชีวิตของคนสองคลอง โดยเส้นทางเดินมีการปรับเปลี่ยนบรรยากาศทั้งเดินอยู่ใต้ร่มไม้และมีจุดพักให้ร่มเงาเป็นระยะ บริเวณน้ำในแนวคลองให้มีการเลี้ยงกระชังปลาเพื่อเป็นการแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวสองคลอง และบริเวณทางเดินเลียบชายฝั่งให้มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวได้ เช่น กระดานถีบเก็บหอยแครง หอยแมงภู่ โดยในพื้นที่ศึกษาที่เป็นบริเวณเลียบชายฝั่งที่สามารถศึกษาวิถีชีวิตประมงชายฝั่งได้มี 2 บริเวณ บริเวณแรกเป็นพื้นที่ครอบคลุมหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 3 บริเวณที่สองอยู่ในพื้นที่ของหมู่ 10 รวมทั้งอาจผสมผสานการเดินทางท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เช่น การเดินทางโดยเรือซึ่งจะสร้างบรรยากาศอีกรูปแบบหนึ่ง โดยอาจเพิ่มกิจกรรมต่างๆ ระหว่างล่องเรือด้วยการสร้างจุดหยุดพักในบริเวณบ้านที่มีสินค้าหรืออาหารพื้นเมืองขายให้นักท่องเที่ยว เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน นอกจากนี้อาจเพิ่มการเดินทางให้นักท่องเที่ยวแบบค้างคืนแบบโฮมสเตย์ได้อีกด้วย ซึ่งอาจเพิ่มกิจกรรมเพิ่มเติมในวันอื่นๆ เช่น การเยี่ยมชมวัดหรือสถานที่นับถือของชาวสองคลอง โดยในพื้นที่มีวัดที่มีชื่อเสียงคือวัดหงษ์ทอง และวัดอื่นๆ ได้แก่ วัดไตรสรณคม (วัดสองคลอง) มณฑปหลวงปู่ปาน วัดแสมขาวที่มีพระธรรมเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุ เนินดินพระปฐม (โคกมูล) เป็นเนินดินทรงเจดีย์ที่หลวงปู่ปานเคยจุดธูปและปักกลด สำหรับแนวคิดในการออกแบบสะพานข้ามคลองเป็นการเชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกันและเปลี่ยนมุมมองเพื่อเพิ่มความน่าสนใจพื้นที่ป่าชายเลนมีแนวความคิดในการออกแบบเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ที่มีการลดระดับซึ่งช่วยสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงน้ำขึ้น-ลงได้ ดังแสดงในภาพที่ 4.14 และ ภาพที่ 4.15

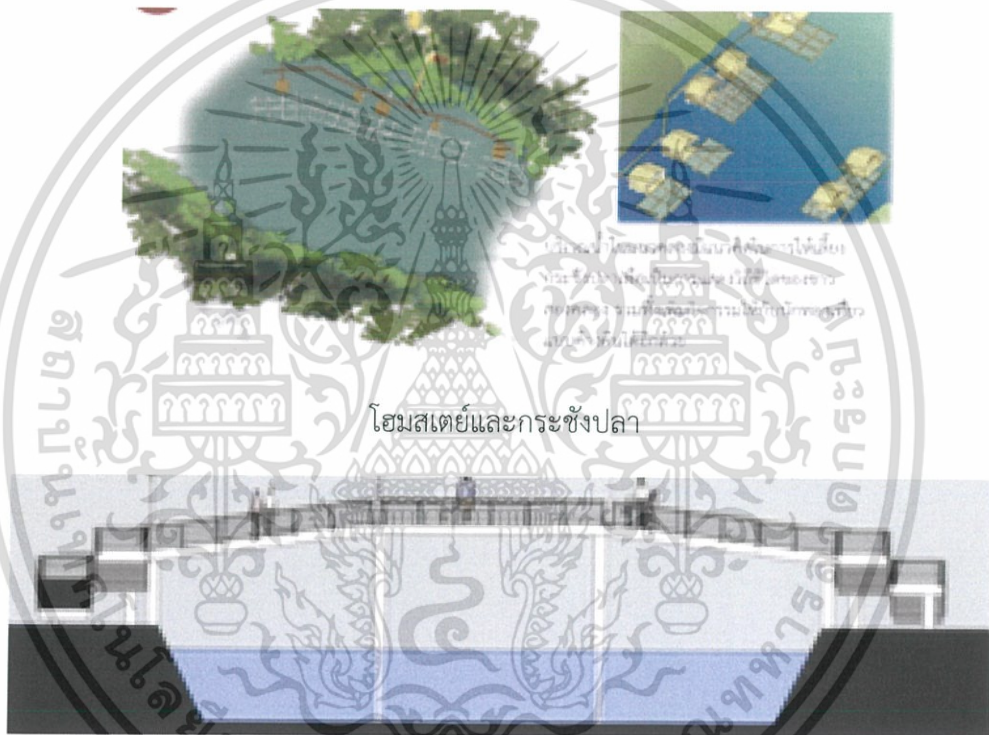

ภาพที่ 4.14 แนวเส้นทางโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางเดินริมน้ำ

โคมสแตย์และกระชังปลา

สะพานข้ามคลอง

ทางเดินศึกษาป่าชายเลน

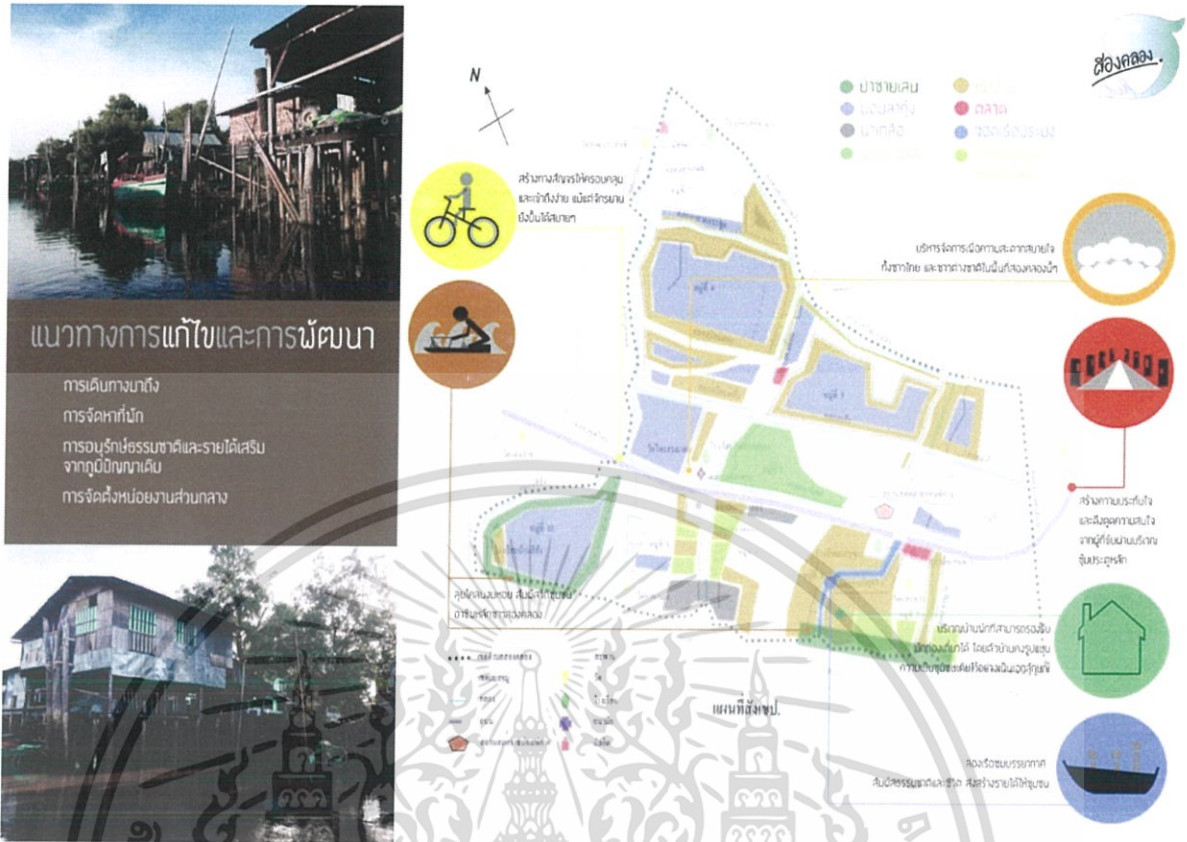
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เผยแพร่ในนามของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยเสนอตัวอย่างตารางกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวดังนี้ (ตารางที่ 4.5 และภาพที่ 4.16)

ตารางที่ 4.5 ตารางกิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่สองคลอง

เวลา	กิจกรรม
วันแรก 8.00 – 10.00 น.	ปั่นจักรยานเรียนรู้ชุมชนสองคลอง
10.00 - 12.00 น.	ดูวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำฝึ่งน้ำจืด
12.00 – 13.00 น.	แวะรับประทานอาหารฝึ่งน้ำจืด
13.00 – 15.00 น.	ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวป่าชายเลน
15.00 – 16.00 น.	ชื่นชมวิถีชีวิตชาวบ้านของฝึ่งน้ำเค็ม
16.00 – 19.00 น.	ล่องเรือตามคลองต่างๆ และรับชมธรรมชาติ
19.00 -21.00 น.	สังสรรค์และดื่มด่ำกับเจ้าของบ้านพร้อมการละเล่นพื้นบ้าน
วันที่สอง 6.00 – 8.00 น.	รับประทานอาหารเช้ากับเจ้าของบ้านท่ามกลางธรรมชาติ
8.00 – 10.00	ทำบุญ วัดต่างๆ ในชุมชน
10.00 – 12.00 น.	ดูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทำเครื่องมือคัดขนาดปลา
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันฝึ่งน้ำเค็ม
13.00 – 15.00 น.	ซื้อของฝากพื้นบ้านของชาวสองคลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.16 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่สองคลอง

โครงการการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองดังที่เสนอ อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนและก่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชน โดยต้องสร้างภาพร่วมกันให้เห็นชัดเจน (Rubin and Rubin, 1992) โดยอาจกำหนดสโลแกนหรือวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นการค้นหาอนาคตร่วมกันของชุมชน ตัวอย่างเช่น “ผู้คนเป็นกันเอง วิถีชีวิตประมง ป่าชายเลนสมบูรณ์” หรือ “ร้อยคลอง ร้อยหอย ร้อยใจ สองคลอง” เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนเกิดการรับรู้ต่อพื้นที่ที่ชุมชนอยู่ในแง่มุมที่ดี และควรสร้างพื้นที่ที่ดึงดูดทางสายตาซึ่งจะเป็นสัญลักษณ์ทางพื้นที่ให้คนรู้จักง่ายขึ้น (Cilliers and Timmermanns, 2013) โดยในพื้นที่ของตำบลสองคลองตามผังที่เสนอซึ่งได้จากการเสนอของชุมชนเป็นการทำซุ้มประตูทางเข้าออก ซึ่งจะเป็นจุดหมายตาที่ดีของผู้คนได้ อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการโครงการต่างๆ อาจจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในเชิงลึกเป็นรายโครงการถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ อาทิเช่น ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาดำเนินการ งบประมาณ เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

5.1 สรุป

พื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน เนื่องจากช่วยในการกรองอากาศให้บริสุทธิ์และทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตามกระแสการพัฒนาทำให้พื้นที่สีเขียวได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรมแทน การคงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ยาก ประกอบกับการขาดแรงจูงใจจากมาตรการชดเชยการเสียโอกาสจากการพัฒนายังไม่มีความชัดเจน ดังนั้นการศึกษาการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวผ่านทางราคินหาศักยภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลสองคลองที่เป็นพื้นที่ศึกษา จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการคงความเป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชน

ตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงและมีพื้นที่บางส่วนติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย พื้นที่ตำบลแบ่งออกเป็นสองส่วนคือฝั่งน้ำเค็มและฝั่งน้ำจืดโดยใช้ถนนสุขุมวิทเป็นแนวแบ่ง การประกอบอาชีพของฝั่งน้ำเค็มเป็นประมงชายฝั่ง ผลผลิตคืออาหารทะเลสด และ แห้ง ส่วนฝั่งน้ำจืดประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้งที่ทำรายได้ให้กับตำบลสองคลอง และเป็นแหล่งผลิตอาหารแห่งหนึ่งที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ฝั่งเมืองรวมชุมชนบางปะกงกำหนดให้พื้นที่ตำบลสองคลองทั้งตำบลเป็นการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ในขณะที่พื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรม พื้นที่ตำบลสองคลองนับว่าเป็นพื้นที่อ่อนไหวต่อการสูญเสียความเป็นพื้นที่สีเขียว

ในการศึกษานี้มุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพและการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยทำการสำรวจสภาพพื้นที่จริงและเก็บข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ร่วมกับการระดมความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และเก็บแบบสอบถามเพื่อทราบถึงพฤติกรรมการพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ของคนโดยรอบที่จะเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำผังการพัฒนาและรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

ผลการสำรวจพื้นที่ศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงกุ้ง, เลี้ยงปลา และทำการประมงชายฝั่งทะเลในเขตน้ำตื้น พร้อมทั้งมีการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ตามชายฝั่งทะเล โรงงานอุตสาหกรรมมีเพียง 2 แห่ง สภาพของดินเป็นดินเลนบริเวณป่าชายทะเล และเป็นดินเหนียวและมีความเค็มในช่วงห่างฝั่งทะเลประมาณ 1 กิโลเมตร มีคลองเชื่อมต่อภายในหมู่บ้านและตำบล เป็นทั้งน้ำใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลัก ส่วนน้ำกินยังต้องอาศัยน้ำฝนหรือน้ำที่ซื้อหามา จากสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรในพื้นที่ทำให้วิถีชีวิตของคนสองคลองผูกติดกับการทำประมงมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสามารถแบ่งประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 6 ประเภทหลัก ประกอบด้วย พื้นที่ชุมชน พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่นาเกลือ ป่าชายเลน และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ปัญหาที่สำคัญที่พบในพื้นที่ตำบลสองคลองอาจแยกได้เป็นสองพื้นที่ คือ พื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนสุขุมวิทซึ่งมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาที่พบคือความไม่เพียงพอของปริมาณน้ำจืดที่มีในคลองโดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งจะประสบการปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงปลาของชาวบ้าน และพื้นที่ด้านทิศใต้ของถนนสุขุมวิท พบว่าปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ค่อนข้างรุนแรงและมีความจำเป็นต้องมีแนวทางการลดผลกระทบที่ชัดเจน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอื่นหรือกระทบต่อพื้นที่ข้างเคียงทั้งนี้

ผลการศึกษาด้านศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ตำบลสองคลองตามประเภททุน 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนธรรมชาติ คือ ป่าชายเลนที่พบบริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย คลองที่เชื่อมถึงกันหมดทุกหมู่ในตำบล สัตว์น้ำหลากชนิด ทุนกายภาพที่สำคัญประกอบด้วย วัดหงษ์ทอง วัดไตรสรณคม มณฑปหลวงปู่ปาน ทุนมนุษย์ ได้แก่ การต่อเรือ การดักอวน การปักหอย ลีเก โขนสด ปีพาทแตรวง ทุนสังคม ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำคำหัว ประเพณีแห่นางแมวเพื่อขอฝน ประเพณีแห่พระลง/รอบทะเล(หลวงปู่ปาน) และทุนการเงิน เช่น กองทุนและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ต่างๆ ในการขับเคลื่อนทุนต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มของพื้นที่สีเขียวพบว่าควรผ่านกลไกทางสังคมของชุมชน โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยแปลงทุนที่มีอยู่ให้เกิดรายได้ เช่น การใช้พื้นที่สีเขียวจากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานจากนิคมอุตสาหกรรมโดยรอบ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดรายได้และยังคงความเป็นพื้นที่สีเขียวไว้

ผลจากแบบสอบถามของผู้อาศัยหรือผู้ที่ทำงานโดยรอบพื้นที่ตำบลสองคลองเกี่ยวกับรูปแบบในการพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า มีการเดินทางทางไปวัดและตลาดน้ำเดือนละครึ่งเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นว่าตลาดน้ำและตลาดนัด รวมถึงวัดและชายฝั่งแบบประมงพื้นบ้านเป็นทรัพยากรที่เป็นทุนซึ่งมีอยู่แล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในพื้นที่สองคลอง ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระยะทางของตลาดน้ำที่ผู้ตอบแบบสอบถามเดินทางไปพักผ่อนไม่ไกลจากแหล่งงานหรือที่พักอาศัย ซึ่งตำบลสองคลองก็มีศักยภาพในด้านทำเลที่ตั้งหากมีการดำเนินการเป็นตลาดน้ำ และเมื่อสอบถามเพิ่มเติมความคิดเห็นต่อสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ประเภทตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนเกิดขึ้นในตำบลสองคลอง พบว่า ร้อยละ 94 ต้องการเดินทางไป เพราะใกล้บ้าน ร้อยละ 43 ชมวิถีชีวิต การดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะริมคลอง มีแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต/มีบรรยากาศอันยุคให้เห็น

ดังนั้นแนวทางการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียว จึงวิเคราะห์จากทุน 5 ด้านที่มีอยู่ในชุมชน และใช้วิธีการพูดคุยกับชาวบ้าน ลงพื้นที่สำรวจและอยู่กับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งทางกายภาพและความต้องการของชุมชนว่าต้องการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตนเองในรูปแบบใด โดยผลจากการศึกษาที่ได้ทำให้เสนอผังทางเลือกในการสร้างมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตำบลไว้ ประกอบด้วย โครงการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเลียบบคลอง โครงการตลาดน้ำตลาดนัดวัดไตรสรณคม และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านสองคลอง จากโครงการดังกล่าวชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการขายสินค้าหรืออาหารพื้นเมือง การทำโฮมสเตย์ การแสดงประเพณีวัฒนธรรม การชมระบบนิเวศน์ป่าชายเลน เป็นต้น ซึ่งจะก่อประโยชน์ทางคุณภาพชีวิตที่ดีต่อชุมชนที่ได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นการปฏิบัติตามการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม และสามารถเก็บพื้นที่สีเขียวไว้ให้ลูกหลานได้ต่อไป

โครงการการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวของตำบลสองคลองดังที่เสนอ อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนและก่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชน โดยต้องสร้างภาพร่วมกันให้เห็นชัดเจน (Rubin and Rubin, 1992) โดยอาจกำหนดสโลแกนหรือวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นการค้นหาอนาคตร่วมกันของชุมชน ตัวอย่างเช่น “ผู้คนเป็นกันเอง วิถีชีวิตประมง ป่าชายเลนสมบูรณ์” หรือ “ร้อยคลอง ร้อยรอย ร้อยใจ สองคลอง” เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนเกิดการรับรู้ต่อพื้นที่ที่ชุมชนอยู่ในแ่งมุมที่ดี และควรสร้างพื้นที่ที่ดึงดูดทางสายตาซึ่งจะเป็นสัญลักษณ์ทางพื้นที่ให้คนรู้จักง่ายขึ้น (Cilliers and Timmermanns, 2013) โดยในพื้นที่ของตำบลสองคลองตามผังที่เสนอซึ่งได้จากการเสนอของชุมชนเป็นการทำขุมประตูทางเข้าออก ซึ่งจะเป็นจุดหมายตาที่ดีของผู้คนได้ อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการโครงการต่างๆ อาจจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในเชิงลึกเป็นรายโครงการถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ อาทิเช่น ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาดำเนินการ งบประมาณ เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.2 การอภิปรายผล

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ความท้าทายที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งคือความเพียงพอในการพัฒนาที่ไม่ส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่สีเขียวและทำให้เกิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน และภายใต้ประเด็นความท้าทายนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวที่ต้องพิจารณาที่ไม่ว่าประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาต่างก็กำลังเผชิญอยู่ (AtiqulHaq, 2001) สำหรับประเทศไทยกระบวนการดำเนินงานการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เพียงพอจะเป็นความรับผิดชอบของภาครัฐเป็นหลัก โดยผ่านเครื่องมือทางกฎหมายเป็นหลัก เช่น กฎหมายผังเมืองที่มีการกำหนดพื้นที่บางส่วนของเมืองให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และเกษตรกรรม กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการตามมติคณะรัฐมนตรีเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดให้หน่วยงานรัฐต้องมีพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ตามที่กำหนด อย่างไรก็ตามกลไกทางด้านกฎหมายมุ่งเน้นในเรื่องการควบคุมพื้นที่เป็นหลักและไม่ยืดหยุ่น อีกทั้งขาดมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียว ขาดมาตรการการชดเชยประโยชน์สำหรับผู้รักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวโดยไม่เปลี่ยนไปเป็นการใช้ที่ดินประเภทอื่น จึงทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่จากข้อกำหนดของกฎหมายต่างๆ ด้วยปัญหาดังกล่าวจึงทำให้การบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้อย่างยั่งยืนไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนากลไกที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะกลไกทางด้านสังคมที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนที่มีต่อพื้นที่สีเขียว โดยการสร้างภาพพจน์ใหม่ถึงความคุ้มค่าของการเป็นพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวในเมืองที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองได้ เช่น ในสิงคโปร์และกัวลาลัมเปอร์ ที่สร้างความพึงพอใจทางสุนทรียภาพและดึงดูดทั้งผู้อยู่อาศัยและนักลงทุน (Sorensen and etc., 1997) ซึ่งพื้นที่สีเขียวสามารถเพิ่มมูลค่าทรัพย์สินและการลงทุนอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึง ร้อยละ 15 (Heidt and Neef, 2008) ซึ่งภาครัฐควรตระหนักถึงมาตรการความคุ้มค่าของพื้นที่สีเขียวมากกว่ามาตรการการควบคุมพื้นที่สีเขียว ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งกันของความต้อการเชิงพัฒนาธิการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว

จากการศึกษาพบว่าระบบโครงสร้างพื้นฐานมีส่วนเอื้อให้เกิดการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ได้ โดยในพื้นที่ชุมชนสองคลองพบว่าประชาชนมากกว่าครึ่งต้องการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ เนื่องจากสามารถประกอบอาชีพจากทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองได้ และยังอยากใช้ชีวิตชีวิตแบบเดิม แต่ได้รับผลกระทบจากพื้นที่รอบข้างที่เป็นแรงกดดันซึ่งอาจส่งผลให้ไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ได้ เช่น การปล่อยน้ำเสียของพื้นที่ข้างเคียงที่ส่งผลกระทบต่อมายังบ่อเลี้ยงปลาและเลี้ยงกุ้งสำหรับผู้ทำประมงน้ำจืด ปริมาณน้ำในลำคลองที่ไม่เพียงพอในการทำการเกษตรและการทำประมง อีกกรณีบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำและเป็นแหล่งเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาหารของชุมชนได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งทำให้พื้นที่ดินหดหายไป เจ้าของที่ดินบางรายต้องการขายที่ดินเพราะไม่แน่ใจว่าในอนาคตที่ดินจะยังอยู่หรือไม่ แต่หากมีการทำแนวกันเพื่อลดการกัดเซาะและประกันได้ว่าพื้นที่ดินจะไม่หายไปก็อาจเป็นแรงจูงใจให้รักษาพื้นที่ไว้ได้ ดังนั้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชนที่เจอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งจะก่อให้เกิดการรักษาพื้นที่สีเขียวไว้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐจะต้องสนับสนุนซึ่งสามารถจะช่วยรักษาพื้นที่สีเขียวและวิถีชีวิตของชุมชนต่อไปได้

ถึงแม้ว่ากระบวนการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวของชุมชนควรพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความสามารถภายในชุมชน การสร้างและเสริมสร้างสินทรัพย์ชุมชน โดยมุ่งไปที่จุดแข็งและสินทรัพย์ของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืน อย่างไรก็ตามในการวางแผนเชิงพื้นที่นั้นต้องเผชิญกับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่ต้องการการพัฒนาและกลุ่มที่ต้องการสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สีเขียว ซึ่งบ่อยครั้งกลุ่มที่ต้องการรักษาจะพ่ายแพ้ต่อการต่อสู้เนื่องจากขาดการแสดงผลค่าเป็นตัวเงินทางด้านสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สีเขียว ดังนั้นควรชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งที่พื้นที่สีเขียวจะก่อให้เกิดความยั่งยืนที่จะนำมาซึ่งการทบทวนความคิดใหม่ในการวางแผนพื้นที่สีเขียวและสร้างความมั่นใจว่าจะเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นในอนาคต และควรให้หน่วยงานท้องถิ่นได้รับประโยชน์ด้วย ดังนั้นแนวทางในกระบวนการวางแผนของท้องถิ่นควรสร้างความเข้าใจและเพิ่มการตัดสินใจในการลงทุนเพื่อเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สีเขียวทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะได้รับการป้องกันและการฟื้นฟูพื้นที่สีเขียว ในการวางแผนพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพจะต้องเพิ่มผลประโยชน์ทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะก่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้การวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมของประเทศไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้มาตรการการควบคุม เพื่อให้เป็นไปตามผังที่วางไว้ เช่น การกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน การกำหนดระยะถอยร่อน การกำหนดความสูง เป็นต้น ยังขาดมาตรการแรงจูงใจด้านอื่นๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐศาสตร์ในการชักนำการพัฒนา เช่น การโอนสิทธิการพัฒนา (Transfer of Development Right: TDR) เป็นมาตรการถ่ายโอนและซื้อขายสิทธิการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ หรือถ่ายโอนและซื้อขายความหนาแน่นของอัตราส่วนพื้นที่ขึ้นอาคารหรืออัตราส่วนพื้นที่อาคาร (Floor Area Ratio : FAR) เป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจที่จะอนุญาตให้เจ้าของที่ดินสามารถขายสิทธิหรือถ่ายโอนศักยภาพในการพัฒนาของที่ดินแห่งหนึ่งไปยังที่ดินอีกแห่งหนึ่ง ให้กับนักพัฒนาที่ดินหรือผู้อื่นที่สามารถนำสิทธิพัฒนานั้นไปเพิ่มความหนาแน่นในโครงการพัฒนาของตนเอง ให้มีความหนาแน่นสูงขึ้นตามสิทธิที่ได้รับมาใหม่ โดยเจ้าของที่ดินแห่งนั้นยังคงสิทธิความเป็นเจ้าของและใช้ประโยชน์อยู่ต่อไป แต่ที่ดินแปลงนั้นจะมีข้อจำกัดการพัฒนาในอนาคตในสัดส่วนตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน การโอนสิทธิในการพัฒนาจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่ช่วยปกป้องเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่เกษตรกรรม และช่วยอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญทางสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการอนุรักษ์อาคารและพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง และใช้เป็นเครื่องมือชั้นนำศึกษาทางและระดับการพัฒนาไปยังบริเวณที่เหมาะสมตามที่กำหนดไว้ในผังได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 พื้นที่สีเขียวมีความครอบคลุมทั้งพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติและพื้นที่เกษตรกรรม ในการศึกษาี้เลือกพื้นที่เกษตรกรรมทางประมง ซึ่งจะมีสภาพภูมิประเทศและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากเกษตรกรรมการเพาะปลูก รวมถึงมีอาจมีความแตกต่างในการพัฒนาโครงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่สีเขียว ซึ่งหากมีการศึกษาในบริบทของการเพิ่มมูลค่าพื้นที่สีเขียวประเภทเกษตรกรรมการเพาะปลูกหรือพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติ ซึ่งอาจจะทำให้ทราบข้อเหมือนและข้อต่างของการพัฒนามูลค่าเพิ่มตามลักษณะของพื้นที่สีเขียวได้

5.3.2 ในกระบวนการการค้นหาคัยภาพหรือหุ้มนุ้มนที่เกดจกการมีส่วนร่วมทั้งด้านความคิด การจัดการ และการรับผลประโยชน์ อาจมีอุปสรรคจากความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งในกระบวนการนี้อาจจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการประนีประนอม โดยผ่านการสร้างภาพพจน์หรือวิสัยทัศน์ที่ตรงกัน และอาจใช้บุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือมาช่วยในการเจรจาต่อรอง ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจมีระดับของการมีส่วนร่วม ระดับของความขัดแย้ง รวมถึงกลุ่มผู้เข้ามามีส่วนร่วมไม่เหมือนกัน ซึ่งควรพิจารณาในการศึกษาครั้งต่อไป

5.3.3 ภาะระการจััดทำและวางผังเมืองรวมที่มีการถ่ายโอนอำนาจและความรับผิดชอบจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างทัศนคติเชิงบวกถึงความสำคัญของพื้นที่สีเขียวให้กับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น และควรสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการวางแผนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจให้กับพื้นที่สีเขียว ซึ่งจะสามารถรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ได้โดยอาจไม่ต้องใช้มาตรการควบคุม

บทที่ 6
สรุปผลผลิตงานวิจัย

6.1 สรุปรายชื่อและรายละเอียดผลผลิตงานวิจัยที่ผลิตได้และที่อยู่ระหว่างดำเนินการ

ประเภทผลงาน	รายละเอียด
1. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ	อยู่ระหว่างการดำเนินการ
2. การผลิตบัณฑิต	นักศึกษาที่ร่วมโครงการมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนและการออกแบบวางแผน และสามารถใช้นวัตกรรมและกรณีศึกษาในการเรียนการสอน
3. องค์ความรู้ใหม่	แนวทางการวางแผนมูลค่าและรักษาคุณค่าของพื้นที่สีเขียวซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
4. ผลงานเชิงสาธารณะ	องค์การบริหารส่วนตำบลสองคลองสามารถนำผังโครงการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียวไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. ม.ป.ท.ค้นจาก
<https://www.gotoknow.org/posts/482092>
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. (2532). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท*. ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่
8) .นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2547) ก. *เมืองยั่งยืน: แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก*.
เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง*.
กรุงเทพมหานคร: 598 Print. ค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/482092>
- นิพันธ์ วิเชียรน้อย มปป *การผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย. วารสารกรมโยธาธิการและ
ผังเมือง* หน้า 27 – 38.
- พระเทพเวที (ประยูทธ์ ปยุตโต). (2532). *ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2540). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง,
_____ . (2541). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ประคัลภ์ ปันนทพลังกูร (2554) *ผู้นำที่แท้จริงจะต้องคิดบวกเสมอ* เข้าถึงได้จาก website :
<http://prakal.wordpress.com/2011/02/03/%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%B3%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B9%81%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%88%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%87%E0%B8%88%E0%B8%B0%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84/>
วันที่เข้าถึง 29 ธ.ค. 57
- ประเสริฐ ตักดิ์ธนากุล. (2545). *มาตรการบังคับใช้ผัง การบริหารผังเมืองและพื้นฐานทางกฎหมาย*.
กรุงเทพฯ: ไสยบุรี นาย.
- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. (2538) *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. (2541). *เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย,
- _____. (2543) *นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย,
- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ และคณะ. (2543) *วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิทยาลัยศึกษาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ยงธนีสร์ พิมลเสถียร. (2543). *แนวคิดของการวางผังที่ให้ผลในทางปฏิบัติ*. เอกสารบทความวิชาการ ประกอบการประชุมวิชาการสาขาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง มหานคร หน้า 104-120. กรุงเทพมหานคร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC (2553) *ธนาคารต้นไม้: เปลี่ยนต้นไม้เป็นเม็ดเงิน* เข้าถึงได้จาก website : <http://www.tcdc.or.th/src/15116/www-tcdcconnectcom/%E0%B8%98%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%A1%E0%B9%89%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%A1%E0%B9%89%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B9%87%E0%B8%94%E0%B9%80%E0%B8%87%E0%B8%B4%E0%B8%99> วันที่เข้าถึง 30 ธ.ค. 57 สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์. มปป. *การสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยทุนชุมชน*. เอกสารวิจัยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม: (อัดสำเนา).

सानิตย์ บุญชู. (2527). *การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวัฒนา ธาดานิติ. (2543). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง*. เอกสารบทความวิชาการ ประกอบการประชุมวิชาการสาขาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง มหานคร. หน้า 89-96. กรุงเทพมหานคร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546) *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2540) *นโยบายและแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548) *คู่มือการพัฒนาพื้นที่สีเขียว*. กัญยาน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550) *แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2550-2554*. เข้าถึงได้จาก <http://www.onep.go.th/greenarea/object.html> วันที่ 30 ธ.ค. 57

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2551) *แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม* น.18

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2548). *รวมกฎหมายที่ควรรู้และเกี่ยวข้องกับการผังเมือง*. กรุงเทพฯ. องค์การบริหารส่วนตำบลสองคลอง, (2555) เข้าถึงได้จาก

http://www.songklong.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=251:-3-2554-2556&catid=16:2009-01-30-07-03-42&Itemid=18

Arnstein, S., (2003). A Ladder of Citizen. In *the City Reader 3rd* edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout. London and New York: Routledge. pp.244-255

AtiqulHaq, Shah MD., (2011). "Urban Green Spaces and an Integrative Approach to Sustainable Environment," *Scientific Research: Journal of Environmental Protection*, Vol. 2, 2011, p 601-608. Doi:10.4236/jep.2011.25069

Barbier, E.B. "The Concept of Sustainable Economic Development." *Environmental Conservation* 14 (1987) :110-116.

Bolund P. and Sven, H. (1999) "Ecological Services in Urban Areas," Elsevier Sciences: *Ecological Economics*, Vol. 29, , pp 293-301. doi:10.1016/S0921-8009(99)00013-0

Brown, B.J. (1987) "Global Sustainable: Toward Definition." *Environmental Management* 11:713-719.

Bruntland Commission. (1987) (World Commission on Environment and Development). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.,

Chapin, Stuart F. (1963). Taking stock of techniques for shaping urban growth, *Journal. of the American Institute of Planners*, 76, pp. 76-87.

Cilliers E.J. and Timmermanns, W. (2013). Approaching value added planning in the green environment. *Journal of Place Management and Development*, vol.6 no. 2, 144-154.

Escobar, A. (1992) "Reflections on Development : Grassroots Approaches and Alternative Politics in the Third World." *Futures* 24:411-436.

Fainstein, Susan. S. (2003). New directions in planning theory. In Scott Campbell and Susan S. Fainstein (eds.) *Readings in Planning Theory* (2nd edition), Blackwell publishing. Pp.173-195.

Ferguson, R.F. and Dickens, W.T. (1999). Introduction. In *Urban Problems and community development*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, pp. 1-31.

Francis, C. (1997). *People Places; Design Guidelines for Urban Open Space*. Second Edition, John Wiley and sons, Hoboken.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Friedmann, John. (2003) Toward a non-euclidian mode of planning. In Scott Campbell and Susan S. Fainstein (eds.) *Readings in Planning Theory* (2nd edition), Blackwell publishing. Pp. 75-80.
- Gidman P.I., Blore, J.L., & Schuttenbelt, P. (1995). *Public-Private Partnerships in Urban Infrastructure Services*, Nairobi: UNDP/UNCHS/World Bank-UMP (Working Paper no. 4) pp.1-18.
- Grahn P. and Stigsdotter, U. A. (2003). "Landscape Planning and Stress," *Urban Forest: Urban for Urban Green*, Vol. 2, 2003, pp 001-018.
- Green G.P. and Haines, A. (2007). *Asset building and community development*. 2nd edn, Thousand Oak, CA: Sage.
- Haines, A. (2009). Asset-based community development. In: Rhonda Phillips and Robert H. Pittman (eds.) in *An Introduction to Community Development*. London and New York: Routledge.
- Heidt V. and Neef, M. "Benefits of Urban Space for Improving Urban Climate," *Ecology, Planning and Management of Urban Forests: International Perspective*, 2008.
- Kretzmann, J.H. and McKnight, J.L. (1993). *Building community from the inside out: A path toward finding and mobilization a community's assets*. Chicago, IL: ACTA Publications.
- Loures, C., Santos R. and Thomas, P. (2007) *Urban Parks and Sustainable Development: The case study of Partimao city, Portugal*, Conference on Energy, Environment, Ecosystem and Sustainable Development, AgiosNikolaos, Greece.
- Neuvonen, M., Sievanen, T., Susan T. and Terhi, K. (2007). *Access to Green Areas and the Frequency of Visits: A Case Study in Helsinki*, Elsevier: Urban Forestry and Urban Greening, Vol. 6, No.4, pp. 235-247.
- Redclift, M. (1994). *Strategies for Sustainable Development: Local Agenda for the South*. Save Chichester: John Wiley and Sons,
- Rubin, H.J. and Rubin, I.S. (1992). *Community organizing and development*, 2nd edn., Boston, MA: Allyn & Bacon
- Sandercock, Leonie (1998) "The Death of Modernist Planning: radical praxis for a postmodern age" Douglass, Mike & John Friedman (eds.) *Cities for Citizens*. John Wiley & Sons, ,pp. 169 – 180)

- So, Frank S., and Getzels, Judith. (2008) "Planning Environments: From the practice of local government planning (1988)" in Eugenie L. Birch (ed.) *The Urban and Regional Planning Reader*. Routledge, pp. 238-241.
- Sorensen, M. Smit, J. Barzetti V. and Williams, J. (1997). "Good Practices for Urban Greening," Inter-American Development Bank,
United States Environmental Protection Agency (EPA), "What is Open Space/Green Space," Urban Environmental Program in New England, US EPA,
<http://www.epa.gov/region1/eco/uep/openspace.html>
- Weir, M. (1988). The federal government and Unemployment: The Frustration of policy innovation from the new deal to the great society, in M. Weir, A.S. Orloff and T. Skocpol (eds) *The Politics of social policy in the United States*, Princeton, NJ: Princeton University Press, pp. 149.197.
- Wheeler, Stephen. (2005). Planning Sustainable and Livable Cities. pp. 486-496. In: *The City Reader*. 3rd edition. Edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout. London: Routledge.
- Wheeler, S.M. and Beatley, T. (2004). *The Sustainable Urban Development Reader*. London and New York: Routledge.
- Website
<http://publications.iadb.org/bitstream/handle/11319/4799/Good%20Practices%20for%20Urban%20Greening.pdf?sequence=1>
<https://www.gotoknow.org/posts/482092>
<http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%99>

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

ลักษณะการท่องเที่ยวในวันหยุดพักผ่อนสุดสัปดาห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถาม

สำหรับงานวิจัยของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
หัวข้อวิจัยเรื่อง: “แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว กรณีศึกษาตำบลสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา”

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยโดยแท้จริง โปรดกรุณาให้ข้อมูลตามความจริง
ข้อมูลจะถูกปกปิดเป็นความลับเฉพาะบุคคล
หากมีข้อสงสัยติดต่อหัวหน้าโครงการ: ผศ.ดร. วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ อีเมลล์ kcwanpen@kmitl.ac.th

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ.....เบอร์โทรติดต่อ.....
2. ที่อยู่ปัจจุบัน หมู่บ้าน.....ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....
3. สถานภาพของท่านในครัวเรือน
 (1) หัวหน้าครัวเรือน (2) คู่สมรส (3) บุตร (4) อื่นๆ.....
4. เพศ
 (1) ชาย (2) หญิง
5. อายุ.....ปี
6. สถานภาพ
 (1) โสด (2) แต่งงาน (3) หย่าร้าง (4) หม้าย
7. ระดับการศึกษาสูงสุด
 (1) ประถมศึกษาตอนต้น (2) ประถมศึกษาตอนปลาย (3) มัธยมศึกษาตอนต้น
 (4) มัธยมปลาย / ปวช. (5) อนุปริญญา / ปวส. (6) ปริญญาตรี
 (7) สูงกว่าปริญญาตรี (8) ไม่ได้เรียน (9) อื่นๆ โปรดระบุ.....
8. อาชีพ
 (1) ค้าขาย (2) รับราชการ/พนักงานราชการ (3) พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 (4) เจ้าของธุรกิจส่วนตัว (5) พนักงานบริษัทเอกชน (6) อาชีพอิสระ
 (7) แม่บ้าน (8) นักเรียน/นักศึกษา (9) ไม่มีงานทำ
 (10) เกษียณ (11) อื่นๆ โปรดระบุ.....
9. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน จำนวนบุตร.....คน
10. รายได้เฉลี่ยของท่านโดยประมาณ.....บาท / เดือน
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนโดยประมาณ.....บาท / เดือน
11. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของท่านโดยประมาณ.....บาท / เดือน
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนโดยประมาณ.....บาท / เดือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

12. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ของท่านโดยประมาณ.....บาท / เดือน
 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครัวเรือนโดยประมาณ.....บาท / เดือน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการเที่ยวพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ (เสาร์/อาทิตย์)

13. โดยเฉลี่ยท่านเดินทางไปพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์บ่อยครั้งเพียงใด
 (1) สัปดาห์ละ.....ครั้ง (2) เดือนละ.....ครั้ง (3) ปีละ.....ครั้ง (4) อื่นๆ ระบุ.....
14. ส่วนใหญ่ในการเดินทางไปพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ท่านเดินทางไปพักผ่อนกับใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (1) ครอบครัว (2) เพื่อน (3) คู่รัก (แฟน) (4) อื่นๆ ระบุ...
15. ส่วนใหญ่ท่านไปเที่ยวที่ไหนเป็นประจำในวันหยุดสุดสัปดาห์ โปรดระบุชื่อสถานที่.....
 ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
16. การพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์รูปแบบใดที่ท่านเลือกไปในรอบปีที่ผ่านมาและโดยเฉลี่ยมีความบ่อยครั้งเพียงใด

ลักษณะการพักผ่อนในวันหยุด (ส-อา)	(1) ครั้งต่อสัปดาห์	(2) ครั้งต่อเดือน	(3) ครั้งต่อปี	(4) ไม่ได้ไป
ความถี่เฉลี่ยในรอบปีที่ผ่านมา				
ตลาดน้ำ				
ตลาดนัดเปิดโล่งขายอาหารและของใช้				
วัด				
ชายทะเล				
สวนสาธารณะ				
พิพิธภัณฑ์				
ทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ปักป่า ดำน้ำทำปะการังเทียม				
ท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตชุมชน เช่น เลี้ยงหอย ย้อมผ้า จักรสาน				
ท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ เช่น ป่าเขา น้ำตก				
ท่องเที่ยววัฒนธรรมประเพณี โขนลิเก บ้านเรือนเก่า				
อื่นๆ ระบุ.....				

17. กิจกรรมใดที่ท่านทำเป็นส่วนใหญ่ในสถานที่ที่ท่านเดินทางไปพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ (โปรดให้ความสำคัญ 3 ลำดับแรก)
- (1) ชื้อของพื้นบ้าน (2) ชื้อของกิน/ทานอาหาร (3) เดินเล่น (4) ปั่นจักรยาน
 (5) เล่นน้ำ (6) ดูวิถีชีวิตชุมชน (7) ไหว้พระ (8) พายเรือ
 (9) เรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว (10) อื่นๆ ระบุ.....
18. ท่านรู้จักวัดหงส์ทองหรือไม่ (1) รู้จัก (2) ไม่รู้จัก (ข้ามไปตอบข้อ 21)
19. ท่านเคยไปเที่ยววัดหงส์ทองหรือไม่ (1) เคยไป (2) ไม่เคยไป (ข้ามไปตอบข้อ 21)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

20. หากท่านเคยไปท่านไปถี่มากน้อยเพียงใด

- (1) สัปดาห์ละ.....ครั้ง (2) เดือนละ.....ครั้ง (3) ปีละ.....ครั้ง (4) 2-3 ปีครั้ง
 (5) อื่นๆ ระบุ.....

21. ตลาดน้ำที่ท่านเคยไป โดยเรียงลำดับความถี่ที่ไปบ่อยที่สุดและรองลงมา

ลำดับที่ (1) ชื่อตลาดน้ำ..... ตั้งอยู่ที่ ตำบล อำเภอ.....

ใช้เวลาเดินทางประมาณ ชม. เดินทางด้วยยานพาหนะ.....

เหตุผลที่ชอบไป.....

ลำดับที่ (2) ชื่อตลาดน้ำ..... ตั้งอยู่ที่ ตำบล อำเภอ.....

ใช้เวลาเดินทางประมาณ ชม. เดินทางด้วยยานพาหนะ.....

เหตุผลที่ชอบไป.....

22. หากมีสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ประเภทตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนเกิดขึ้นในตำบลสองคลอง ท่านจะเดินทางไปเที่ยวหรือไม่

- (1) ไป เพราะ..... (2) ไม่ไป เพราะ.....

23. รูปแบบตลาดน้ำวิถีชีวิตชุมชนที่จะเกิดขึ้นในตำบลสองคลองที่ท่านต้องการให้เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) มีร้านขายอาหาร ขายของบนบก (2) มีร้านขายอาหาร ขายของในเรือในน้ำ
 (3) มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนที่เป็นพื้นที่สีเขียว (4) มีบริเวณที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ
 (5) มีอาหาร สินค้า และการละเล่นพื้นบ้าน (6) ให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ขายสินค้า
 (7) สามารถเดินทางได้ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางจักรยาน (8) มีความปลอดภัย มีที่จอดรถอย่างเพียงพอ
 (9) มีกิจกรรมให้ทำ เช่น พายเรือ ปั่นจักรยาน เล่นน้ำ (10) มีแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น วิถีชีวิตชุมชน
 (11) อื่นๆ ระบุ.....

24. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือนำการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ภาคผนวก ข
รายงานสรุปการเงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบรายงานการใช้จ่ายเงินโครงการวิจัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 2 รอบ 12 เดือน ประจำปีงบประมาณ 2557

แหล่งงบประมาณแผ่นดิน (แบบปกติ) แหล่งเงินรายได้

ชื่อโครงการ แนวทางการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าพื้นที่สีเขียว กรณีศึกษาตำบลสองคลองจังหวัดฉะเชิงเทรา

An Approach for Enhancing and Conserving Values of Green Area: A Case of SongKlong, Chacheungsao

ชื่อ-สกุลหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน/ผู้วิจัย (อ./ดร./ผศ./รศ./ศ.) ผศ.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2557

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2557

ข้อมูลการรายงานค่าใช้จ่ายงบประมาณโครงการวิจัย

1. การเบิกจ่ายงบประมาณ (กรณีการจ่ายเงินถ้าจ่ายงวดเดียวให้ลบชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องออก)

งวดที่ 1 1,140,700 บาท 100 % วันที่ได้รับอนุมัติให้เบิกจ่ายเงิน (ป/ด/ว)

2. สรุปงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ใช้นับตั้งแต่เริ่มทำการวิจัยถึงปัจจุบัน (จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย)

หมวดค่าใช้จ่าย	งบประมาณ รวมทั้งโครงการ	ค่าใช้จ่าย (บาท)	คงเหลือ (หรือเกิน)
งบบุคลากร	478,400	478,400	
งบดำเนินงาน			
- ค่าใช้สอย	540,000	540,000	
- ค่าวัสดุ	122,300	122,300	
งบลงทุน: ค่าครุภัณฑ์			
รวม	1,140,700	1,140,700	

(ผศ.ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ)

ลงนามหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน

()

ลงนามเจ้าหน้าที่การเงิน

หมายเหตุ : นักวิจัยหรือเจ้าหน้าที่การเงินสามารถปรับเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมข้อความได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินงาน อาทิเช่น นักวิจัยอยู่ระหว่างการดำเนินการเคลียร์ด้านเอกสารทางการเงิน หรือข้อความอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาว วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Wanpen Charoentrakulpeeti
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 1012 00266 04 1
3. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนฉลองกรุง กรุงเทพมหานคร 10520
โทร. 02-3298484 โทรสาร. 02-3298383
Email: kcwanpen@kmitl.ac.th

5. ประวัติการศึกษา

- 2549 Doctor of Philosophy in Urban Environmental Management, Asian Institute of Technology
- 2540 การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- 2531 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2547 Certificate in Gender, Socio-economic Restructuring and Social Protection, Institute of Social Studies (ISS), the Hague, the Netherlands

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานด้านผังเมือง
สังคมและชนชั้นกับพฤติกรรมกรบริโภคเชิงพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัย ในแต่ละผลงานวิจัย

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

- 7.2.1 การศึกษาศักยภาพพื้นที่ที่ควรได้รับการปรับปรุงฟื้นฟู กรณีศึกษาเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร, 2540. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- 7.2.2 Travel Patterns, Attitudes and Policies – A Concern for Urban Sprawl: A Case Study of Bangkok. 2006. สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน.
- 7.2.3 การศึกษาแนวทางการลดระยะทางการเดินทางเท้าระหว่างต้นทางและปลายทางโครงการตามพระราชดำริ. 2549. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- 7.2.4 การศึกษาสภาพความสมดุลระหว่างที่อยู่อาศัยและแหล่งงานเพื่อลดการเดินทางและมลพิษทางสิ่งแวดล้อม: กรุงเทพมหานคร. 2550. งบประมาณแผ่นดิน.
- 7.2.5 อิทธิพลของพฤติกรรมการเดินทางที่มีต่อมลพิษทางอากาศ กรุงเทพมหานคร, 2551. งบประมาณแผ่นดิน.
- 7.2.6 การจัดทำดัชนีผู้บริโภคนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์. 2551. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.
- 7.2.7 พฤติกรรมการบริโภคพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยแบบ gated community ของชนชั้นกลาง-สูง ในกรุงเทพมหานคร: กรณีความเท่าเทียมในการใช้พื้นที่และผลกระทบต่อรูปแบบของเมือง. กระทรวงศึกษาธิการและสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2551.
- 7.2.8 รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม. 2551. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม: กรุงเทพมหานคร.
- 7.2.9 การประยุกต์ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการกำหนดสัดส่วนพื้นที่ปกคลุมดินที่เหมาะสมเพื่อสภาวะแวดล้อมที่สบายและน่าอยู่. 2552. งบประมาณแผ่นดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 7.2.10 ผลกระทบการบริโภคเชิงพื้นที่ที่มีต่อรูปร่างของเมือง: กรณีเปรียบเทียบระหว่างชุมชนแออัดและชุมชนบ้านจัดสรร. 2552. งบประมาณแผ่นดิน
- 7.2.11 การวิเคราะห์เปรียบเทียบและตรวจสอบความเข้มข้นของปรากฏการณ์เกาะความร้อนในเมืองหลักของประเทศไทย. 2553. งบประมาณแผ่นดิน.
- 7.2.12 กิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อปริมาณก๊าซเรือนกระจก: กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2553. งบประมาณแผ่นดิน.
- 7.2.13 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อชุมชนเมือง กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2554. งบประมาณแผ่นดิน.)
- 7.2.14 แนวทางการวางผังเมืองที่ส่งเสริมการระบายอากาศของเมืองอุทัยธานี. 2555. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- 7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน
- 7.3.1 วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ. 2542. การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ที่ควรได้รับการปรับปรุงพื้นที่ฟู กรณีศึกษาเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร, *วารสารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง*. ฉบับที่ 1 เล่มที่ 1 หน้า 69-76.
- 7.3.2 Middle-class travel patterns, predispositions, and attitudes and present-day transport policy in Bangkok. 2006. *Transport Reviews*, Vol.26, No. 6: pp. 693-712. Funded by Energy Policy and Plan Organization. Thailand.
- 7.3.3 Promoting reduction in travel demand in transport sector of asian cities: Case of Bangkok, Thailand. 2007. pp. 83-135. In: *Air Pollution Control in the Transportation Sector: Third Phase Research Report of the Urban Environmental Management Project*. Funded by Institute of Global Environment and Society (IGES). Japan.
- 7.3.4 Bangkok's struggle to achieve a successful transport system. pp. 381-398. In M. Jenks, D. Kozak, and P. Takkanon (eds.), *'World Cities' and Urban From: Fragmented, polycentric, sustainable?* London: Routledge.
- 7.3.5 รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม. 2551. รายงาน. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 7.3.6 การจัดทำดัชนีผู้บริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์. 2551. รายงาน. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.
- 7.3.7 *Impacts of Data Inconsistency on Water Quality Management, Songkla Province, Thailand.* 2009. In Proceedings of the Tenth Asian Urbanization Conference. The University of Hong Kong, Hong Kong SAR, China, 16-19 August 2009. Funded by King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang and The Thailand Research Fund. (ผู้ร่วมวิจัย)
- 7.3.8 *Housing Consumption of Upper-middle Class and Its Influence on Urban Form.* 2009 In Proceedings of the Sixteenth International Seminar on Urban Form (ISUF), South China University of Technology, Guangzhou, China, 4 - 7 September 2009. Funded by The Thailand Research Fund.
- 7.3.9 พฤติกรรมการเดินทางกับมลพิษทางอากาศในพื้นที่ที่มีความสมดุลระหว่างที่อยู่อาศัยและแหล่งงานต่างกัน. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ฉบับที่ 10 ปีที่ 12 หน้า 81-93. แหล่งทุนสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)
- 7.3.10 Investigation of Heat Index in Bangkok. International Conference on the Environment and Natural Resources 2010 (ICENR 2010) "The Changing Environment: Challenges for Society" 10-12 November, 2010. Mahidol University, Thailand.
- 7.3.11 อิทธิพลของสิ่งปกคลุมดินที่มีผลต่ออุณหภูมิในบรรยากาศของกรุงเทพมหานคร. 2555. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน หน้า 1-18.
- 7.3.12 แนวทางการวางผังเมืองที่ส่งเสริมการระบายอากาศของเมืองอุทัยธานี. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัย
 ล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

แนวทางการสร้างความสมดุลระหว่างความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาเมือง
 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ในการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้ร่วมวิจัยที่ 1

1. ชื่อ นางสาว กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 1015 00123 55 6
3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ระดับชำนาญการพิเศษ
4. หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 60/1 ซอยพิบูลวัฒนา 7 สามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400
 โทรศัพท์ 0 2265 6570 โทรสาร 0 2265 6570
 อีเมลล์ kamonthipkong@yahoo.com
5. ประวัติการศึกษา
 - 2548 ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - 2529 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล
 - 2525 บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
 การมีส่วนร่วม (Public Participation)
 มนุษยศาสตร์ (Humanity)
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพใน
 การทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัยหัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย
 - 7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย

 - 7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย
 - 7.2.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนอย่างยั่งยืน:
 กรณีศึกษาตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 2548 วิทยานิพนธ์
 ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แหล่งทุน สำนักงาน
 คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.2.2 การกำหนดเขตจัดการทางสายตาเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมลพิษจากป้ายโฆษณา

กรณีศึกษา: บริเวณหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต 2551. รายงานการวิจัย. แหล่งทุน
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

7.3.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษาตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 2548 วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แหล่งทุน สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

7.3.2 การกำหนดเขตจัดการทางสายตาเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมลพิษจากป้ายโฆษณา
กรณีศึกษา: บริเวณหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต 2551. รายงานการวิจัย. แหล่งทุน
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัย
ลุล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

ผู้ร่วมวิจัยที่ 2

1. ชื่อ

นายนิกร มหาวัน

Mr. Nikorn Mahawan

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 5014 00408 13 0

3. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ระดับชำนาญการ

4. หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โทรศัพท์ 0-2270-1756 โทรสาร. 0-2271-3226

email: nikorn512@yahoo.com

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ประวัติการศึกษา

2550 Doctor of Philosophy in Remote Sensing, University of Newcastle Upon Tyne, United of Kingdom

2540 การวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

2533 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

การกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmentally Protected Measures)

ภาวะโคมความร้อน (Urban Heat Island)

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัย ในแต่ละผลงานวิจัย

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

7.3.1 การประยุกต์ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการกำหนดสัดส่วนพื้นที่ปกคลุมดินที่เหมาะสมเพื่อสภาวะแวดล้อมที่สบายและน่าอยู่. 2552. งบประมาณแผ่นดิน (ผู้ร่วมวิจัย)

7.3.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบและตรวจสอบความเข้มข้นของปรากฏการณ์เกาะความร้อนในเมืองหลักของประเทศไทย. 2553. งบประมาณแผ่นดิน. (ผู้ร่วมวิจัย)

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัย ล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด
